

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Näkökulmia lukion uudistamiseen Julkisen keskustelun tarkastelua sisällönanalyysin sekä retorisen analyysin keinoin

Helsingin yliopisto
Kasvatustieteellinen tiedekunta
Pro gradu -tutkielma 40 op
Yleinen ja aikuiskasvatustiede
Toukokuu 2020
Pauliina Lyytikäinen

Ohjaajat: Ikonen M. & Puustinen M.

Tiedekunta - Fakultet – Faculty Kasvatustieteellinen tiedekunta		
Tekijä - Författare – Author Pauliina Lyytikäinen		
Työn nimi - Arbetets titel Näkökulmia lukion uudistamiseen Julkisen keskustelun tarkastelua sisällönanalyysin sekä retorisen analyysin keinoin		
Oppiaine - Läroämne – Subject Yleinen ja aikuiskasvatustiede		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Ikonen Merja & Puustinen Mikko	Aika - Datum - Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 66 s + 1 liite 7 s.
Tiivistelmä - Referat – Abstract <p>Koulutuksella voidaan nähdä olevan erilaisia tarkoituksia ja tavoitteita. Kouluissa välitetään arvoja sekä tuotetaan tietoa ja kvalifikaatioita. Koulujen tulee tukea myös oppilaiden sivistyksellistä kehitystä ja kriittistä ajattelua. Suomen koulutuspoliittisena tavoitteena on saada puolet 25–34 -vuotiaiden ikäluokasta korkeakoulutuksen piiriin vuoteen 2030 mennessä. Koulutuksen tason nostamisella varaudutaan väestön työllistymiseen sekä taloudelliseen kestävyys-teen. Teoriassa kartoitan lukioissa viime vuosina tapahtuneita uudistuksia. Sen lisäksi tarkastelen näkemyksiä opintojen valinnaisuuteen sekä sivistyskäsitykseen liittyen. Tutkielmassani olen kiinnostunut siitä, mitä aiheita lukioon liittyen mielipidekirjoitukset käsittelevät, millaista lukion ideaalia mielipidekirjoitukset rakentavat sekä millaisella retoriikalla lukion uudistamista ja toisaalta sen perinteisen tehtävän säilyttämistä perustellaan.</p> <p>Aineistoni koostui 78 Helsingin Sanomissa julkaistusta mielipidekirjoituksesta, joita analysoin sisällönanalyysin avulla. Toisena menetelmänä käytin retorista analyysia, jolla keskityin yhdentoista valikoidun mielipidekirjoituksen tarkempaan analyysiin.</p> <p>Analyysi osoitti, että mielipidekirjoitukset piirsivät kuvaa stressaantuneista opiskelijoista. Korkeakoulujen opiskelijavalintoja uudistetaan parhaillaan niin, että ylioppilastodistuksen painoarvo on entistä suurempi. Uudistuksella nähtiin olevan seurauksia opiskelijoiden koulutyön mielekkyyteen sekä opiskelijoiden jaksamiseen. Uudistukset vaikuttavat opiskelijoiden valintoihin ja sillä niillä nähtiin olevan edelleen vaikutusta eri oppiaineiden sisältöihin. Mielipidekirjoituksissa vaadittiin lukion uudistuspaineiden keventämistä sekä oppimis- ja opetusrauhaa. Ideaalit lukiot nähtiin koululaitoksina, joissa opiskelijoiden tulisi saada sivistää itseään biologisten kehityshaasteidensa sallimalla tavalla. Tuloksista voi tehdä johtopäätöksen, että olisi tärkeää, että koulutuspoliittisessa päätöksenteossa otettaisiin huomioon opettajien ja opiskelijoiden näkemykset uudistusten tarpeesta ja niiden moninaisista vaikutuksista.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Lukio, uudistukset, valinnaisuus, sisällönanalyysi, retorinen analyysi		
Keywords Upper secondary school, reforms, student`s choice, content analysis, rhetorical analysis		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Tiedekunta - Fakultet – Faculty Educational Sciences		
Tekijä - Författare – Author Pauliina Lyytikäinen		
Title Perspectives on upper secondary school reforms. Examination of public discussion by means of content analysis and rhetorical analysis		
Oppiaine - Läroämne – Subject General and Adult Education		
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis / Ikonen Merja & Puustinen Mikko	Aika - Datum - Month and year May 2020	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 66 pp. + appendices
Tiivistelmä - Referat – Abstract <p>Education has different kinds of functions. Schools have a role in passing values, knowledge and qualification. Schools should also support students improve their civic and critical thinking. Finland has the objective of having half of its 25-34-year-olds holding a higher education degree by 2030. Improving the level of education of the population has contributed to the rise in the productivity of labour and economic.</p> <p>In my thesis, I am interested in how the upper secondary schools, their educational and social purpose, are seen in the public writings. I want to find out What people write about when writing about upper secondary school. The research material consists of 79 digital Opinion Pieces published by Helsingin Sanomat, the largest newspaper in Finland. I also examine what kind of rhetorical methods writers use when they demand either change or permanence of upper secondary schools.</p> <p>The analysis shows that students experience a lot of stress because of all the changes they are going through. Reforms have been done in higher education student selection in Finland which sets a new kind of pressure for students` choices and it challenges their curriculum planning. This reform can mediate students` schoolwork and enjoyable study choices. Reforms affect what kind of study choices students make, and these choices can impact the quality of teaching. Opinion pieces articulate that there is a need for a more peaceful learning and teaching environment in upper secondary schools. Concerning educational reforms, it seems that there is a need for advanced co-operation with political decision-makers and upper secondary school teachers and students.</p>		
Avainsanat – Nyckelord Lukio, uudistukset, valinnaisuus, sisällönanalyysi, retorinen analyysi		
Keywords Upper secondary school, reforms, student`s choice, content analysis, rhetorical analysis		
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsinki University Library – Helda / E-thesis (theses)		
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information		

Sisällys

1	JOHDANTO.....	1
2	LUKIO OSANA OPINTOURAA.....	3
3	LUKION OPETUSSUUNNITELMAN PERUSTEET 2000-LUVULLA.....	7
	3.1 Vuoden 2003 lukion opetussuunnitelman perusteiden päivitys kymmenen vuoden jälkeen.....	7
	3.2 Vuonna 2015 valinnaisuudella joustavuutta opintopolkuihin.....	9
	3.3 Korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistus vuonna 2019	12
	3.4 Lukion yleiset tavoitteet ja muutos	14
4	VALINNAISUUS KOULUTUSPOLIITTISENA ILMIÖNÄ.....	16
5	SIVISTYS	20
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	26
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	27
	7.1 Helsingin Sanomien mielipidekirjoitukset aineistona	27
	7.2 Aineiston keruun ja rajauksen kuvaus	28
	7.3 Menetelmä.....	31
8	TUTKIMUSTULOKSET	35
	8.1 Matematiikan pisteytyksen ohjausvaikutus ja yleissivistävät mielekkäät opinnot 36	
	8.1.1 Kaikille yhtäläiset valmiudet opiskella matematiikka	36
	8.1.2 Monipuoliset opinnot turvattava lukiossa	38
	8.1.3 Sivistys ja oppilaan valinnat.....	39
	8.2 Lukio ja lukiolainen näyttäytyvät erilaisilta opintopolun eri nivelvaiheista katsottuna	40
	8.2.1 Lahjakkaat lukiolaiset ja tasa-arvo peruskoulun päättyessä.....	41
	8.2.2 Vaarantunut lukio-opetuksen taso ja uupunut opiskelija, jonka tulevaisuuden suunnitelmat epävarmoja.....	43
	8.2.3 Opiskelijoiden sekä lukion henkilökunnan stressi	44
	8.3 Lukion muutostarpeen tarkastelua retorisen analyysin keinoin.....	47
	8.4 Lukion perinteinen tehtävä turvattava	49
9	JOHTOPÄÄTÖKSET	56
10	LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI.....	60
11	LÄHTEET	62

12	LITTEET	67
----	---------------	----

TAULUKOT

Taulukko 1 Kirjoittajien jakauma statuksen ja sukupuolen mukaan 1.8.2018-29.2.2020	30
Taulukko 2 Retorisen analyysin aineisto; aiheet ja kirjoittajat	55

KUVIOT

Kuvio 1 Sivistys sanan hahmottamista Kokon (2010) artikkelin perusteella	21
Kuvio 2 Lukioon liittyvä mielipidekirjoittelu pureutuu useaan aiheeseen.	35

1 Johdanto

Koulutussuunnittelussa ja –politiikassa vaikuttaa rinnakkain keskenään erilaisia tavoitteita. Koulutuksella pyritään valmistamaan nuoria jatko-opintoihin ja siitä eteenpäin työelämään. Koulutusta voidaan lähestyä pakkona yhteiskunnan kannattavuuden ja tuottavuuden takaamiseksi. Koulutus voidaan nähdä myös yksilön oikeutena. Viime vuosikymmeninä onkin vahvistunut individualistinen lähestymistapa, jossa oppilas perheineen nähdään koulutusmarkkinoiden kuluttajina. Molemmat edeltävät näkökannat tuovat esiin markkinoiden logiikan vaikutukset koulutuksen tarkastelussa. Koulutusta voidaan lähestyä myös puhtaasti sivistyksen ja taitojen tuottamisen kannalta. Silloin koulun päämääränä on tukea inhimillistä kasvua. Koulutuksen erilaiset tavoitteet eivät välttämättä sulje toisiaan pois. Ne voivat palvella samanaikaisesti sekä yksilöä että yhteiskuntaa. (Rinne & Salmi, 2000; Lehtisalo & Raivola, 1999.)

Biestan (2015) mukaan koulutuksen keskeisinä päämäärinä/ulottuvuuksina ovat kvalifikaatioiden tuottaminen, sosiaalistaminen sekä subjektifikaatio. Kvalifikaatiot viittaavat muutoksiin tiedoissa ja taidoissa. Koulutuksella myös osoitetaan osaamista muodollisten pätevyyksien, eli kvalifikaatioiden, muodossa. Tämä kompetenssin lisääntyminen tapahtuu aina kulttuurisessa kontekstissa, jossa on muun muassa omat professionaaliset sekä poliittiset käytännöt, joita koulutuksella uusinnetaan. Tämän vuoksi koulutus voidaan nähdä myös sosiaalistavana toimintana. Subjektifikaatio viittaa oppilaan aloitekyvyn sekä toimijuuden muodostumiseen koulutusprosessin aikana. (Biesta, 2015).

Lukion opetussuunnitelman perusteita on perinteisesti päivitetty noin kerran kymmenessä vuodessa, mutta 2000-luvulla päivityksiä on tehty kiihtyvään tahtiin. Tutkielmasani olen kiinnostunut lukion ja sen viime vuotisten muutostarpeiden tarkastelusta. Sidorkin (2011) erittelee käsitteet education ja schooling artikkelissaan. Kun kouluja ja koulutusta kehitetään, ei ole riittävää tarkastella vain oppilaitoksissa tehtävää työtä; koulussa ja luokissa tapahtuvaa opettajien ja opiskelijoiden toimintaa (schooling), vaan näkökulman tulee olla laajempi ottaen huomioon myös ympäröivän kulttuurin, politiikan sekä talouden (education). Koulutus (education) on oppimista, joka on tehostettua, organisoitua ja strukturoitua. Tässä tutkielmassa lähestymistapani lukion muutoksiin pyrkii ottamaan huomioon nimenomaan tämän laajemman näkökulman koulutukseen ja näkökulmani on siis yhteiskunnallinen. Luvussa kaksi ja kolme käyn läpi lukion tavoitteita ja

muutoksia erilaisten koulupoliittisten dokumenttien kautta. Kuten tulen esittämään, lukion opetussuunnitelman perusteiden uusimissa versioissa pyritään sujuvoittamaan opintopolkuja ja tuomaan opintoihin mielekkyyttä valinnaisuuden kautta. Valinnaisuus tuntijassa ei suoraan lisää kaikkien oppilaiden päätösvaltaa oman opintouransa suunnittelussa. Osa haasteista liittyy paikallisiin opintotarjonta mahdollisuuksiin, kun taas osittain valintoja ohjaavat vahvasti jatkokoulutuspaikan opiskelijavalintapisteetykset.

Luvussa neljä käsittelen tieteellisten lähteiden avulla, millaisia näkökulmia ja toimintamekanismeja valinnaisuuteen liittyy. Luvussa viisi tarkastelen sivistys -käsitettä, sillä se on vuodesta toiseen keskiössä opetussuunnitelman perusteissa lukion tehtäviä kuvattaessa. Käsitteeseen liittyy kuitenkin paljon epämääräisyyttä ja sitä käytetään valinnaisuuskeskustelun argumentaatioissa monin eri tavoin.

Tarkastelen lukion tarkoituksia ja sen muutostarpeita Helsingin Sanomien mielipidekirjoitusten avulla. Tarkemmat tutkimuskysymykseni olen esittänyt luvussa kuusi ja luvussa seitsemän esittelen aineiston valintaa ja rajausta. Menetelmänä tässä tutkielmassa käytän sekä sisällönanalyysiä että retorista analyysiä.

2 Lukio osana opintouraa

Lukio on toisen asteen koulutusta, joka tähtää ylioppilastutkintoon. Lukioihin haetaan peruskoulun päättötodistuksella tai muulla vastaavalla todistuksella¹. Lukiokoulutuksen on tarkoitus antaa valmius korkeakouluopintoihin tai vaihtoehtoisesti toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. (Opetushallitus, 2014, 110). Lukion oppimäärä nuorille suunnatussa koulutuksessa on 150 opintopistettä, ja niiden suoritustavoiteaika on kolme vuotta (Lukiolaki 714/2018). Lukion tuntijako muodostuu pakollisista, valinnaisista ja syventävistä kursseista.

Lukion yleisistä tavoitteista sekä tuntijaosta päättää valtioneuvosto mutta opetushallitus on vastuussa eri aineiden keskeisistä sisällöistä (OKM, 2013a). Opetushallitus vastaa lukion opetussuunnitelman perusteista (LOPS). Lukiot suunnittelevat koulutuksentarjoajana kurssitarjontansa paikallisesti opetushallituksen ohjauksen puitteissa. Lukioilla tulee olla paikallinen opetussuunnitelma, joka noudattaa voimassa olevaa opetussuunnitelman perusteita, ellei opetus- ja kulttuuriministeriö ole toisin poikkeusluvalla sallinut (Opetushallitus, 2019, 13). Tulen pian esittämään, kuinka koulutuksentarjoajien vapaus vaikuttaa kurssitarjontaansa on vaihdellut eri aikoina; aika ajoin opetussuunnitelman perusteet noudattavat vahvaa keskushallintoa, kun taas toisina aikoina lukion opetussuunnitelman perusteet antavat lukioille enemmän valinnanvapautta tarjontansa suunnittelussa. Opettajien pedagoginen vapaus on toki säilynyt muutosten keskellä. Kun viitataan tässä tutkielmassa lukiokoulutukseen, sen tavoitteisiin ja oppimääriin, viitataan nuorille suunnattuun yleiseen lukiokoulutukseen. Lukiolaissa (714/2018) on määritelty erikseen oppimäärät ja tavoitteet aikuislukioille ja erityisluvan saaneille lukioille.

Keskiasteen koulutus viittaa peruskoulua seuraavaan asteeseen, joka sisältää sekä lukion että ammattikoulut. Näillä kahdella koululaitoksella on perinteisesti ollut toisistaan eriävät tavoitteet. Ammattikoulut tähtäävät ammattiin johtavaan tutkintoon, kun taas lukioilla on perinteisesti nähty olevan yleissivistykseen ja jatkokouluttautumiseen tähtäävät tavoitteet. Toisaalta 1990-luvun loppupuoliskolla myös ammattikoululaisille mahdollistettiin haku jatkokoulutukseen (ks. Meriläinen, 2011, 2). Tässä tutkielmassa ei ole olennaista keskittyä ammatilliseen koulutukseen. On kuitenkin paikallaan ymmärtää, että lukiokoulutus on vain yksi väylä toisella asteella, sillä ammattikoulujen ja lukioiden kehittämisellä on omat tavoitteensa. Vuonna 2013 Suomen lukioissa opiskeli yhteensä 105 898 opiskelijaa ja lukiokoulutus on menettänyt vetovoimaansa vuosittain koko 2000-luvun

---

¹ Pois lukien erikoislukiot, joilla on oma hakuprosessinsa.

ajan (Tilastokeskus, 2015). Vuonna 2018 lukiokoulutuksessa, joka tähtäsi tutkintotavoitteeseen, oli taas 103 400 opiskelijaa, mikä oli taas 0,3 prosenttia vähemmän kuin sitä edeltäneenä vuonna (Tilastokeskus, 2019). Samaan aikaan kun lukioissa aloittavien määrä vähentyy vuosittain, se lisääntyy ammattikoulutuksessa (ks. Opetushallitus, 2014, 93, 121). Peruskoulun päättäneistä 9-luokkalaisista jatkoi saman tien lukioon 53 prosenttia vuonna 2017. Ammatilliseen koulutukseen jatkoi 41 prosenttia. Peruskoulun juuri päättäneiden sisäänpääsymäärät lukioon olivat alemmat kuin ensisijaiset hakijamäärät; tytöistä 64 % ja pojista 55 % haki ensimmäisenä vaihtoehtona lukioon. (OKM, 2019, 15.) Yli 90% peruskoulun päättävistä nuorista jatkaa siis koulua keskiasteella, josta yli puolet lukion puolella.

Lukiokoulutuksen piirissä olevat oppilaat suorittavat todennäköisesti ylioppilastutkinnon. Lukio-opintojen keskeyttäminen on ollut tasaisesti koko 2000-luvun noin 4 prosentin luokkaa (Opetushallitus, 2014, 113). Vielä 1990-luvun lopussa Lehtisalo ja Raivola (1999, 145) kirjoittivat lukiokoulutuksen laajenemisesta. Lukion vetovoiman laskeminen on siis nimenomaan 2000-luvun ilmiö. Vaikka lukion vetovoima on laskenut, siellä opiskelevat suorittavat suurella todennäköisyydellä ylioppilastutkinnon.

Lukioiden profiloituminen oli nopeaa 1990-luvulla, kun erikoislukioita ja opetusministeriön erityisluvan saaneita lukioita on perustettu enenevässä määrin. Näillä lukioilla on oikeus määritellä vapaammin tuntijakonsa sekä oppilaiden valintakriteerit. Näiden lukioiden tavoitteena on tarjota lahjakkaille oppilaille kykyjään vastaavaa opetusta. Erityislukioiden lisääntyminen on luonut kilpailutilanteen, jossa oppilaat valikoivat yhä tarkemmin lukionsa ja koulut pyrkivät saamaan oppilaiskseen motivoituneita opiskelijoita. (Järvinen, 2001, 65.) Toisaalta erikoistumisesta ja kilpailusta huolimatta lukiokoulutukseen hakeutuvat sijoittuvat edelleen sinne hyvin, kuten Mehtäläisen (2001) tutkimuksesta käy ilmi. Lukioiden yhteishaussa ensisijaisen hakutoiveen opiskelupaikan sai 73 prosenttia hakijoista ja toissijaiseen 13 prosenttia. Lukion ja peruskoulun välisen nivelvaiheen voidaan väittää toimivan hyvin, sillä peräti 93 prosenttia lukiolaisista jatkoi opintojaan suoraan peruskoulusta. (Mehtäläinen, 2001, 44.) Mehtäläisen (2001) tutkimuksessa kävi ilmi, että haastatellut lukiolaiset mainitsivat yhdeksi merkitseväksi hakukriteeriksi sen, millainen sisäänpääsykeskiarvo lukioon oli. Lisäksi lukion valintaan vaikuttivat sen maantieteellinen läheisyys ja tutut opiskelukaverit sekä kurssitarjonta. (Mehtäläinen, 2001, 46–48.) Peruskoulun ja lukion välinen nivelvaihe vaikuttaa siis toimivan hyvin, eli opintopolkujen kriittinen kehityskohde sijoittuu lukion ja kolmannen koulutusasteen väliin.

Opetus- ja Kulttuuriministeriön (2013b, 22) mukaan korkea-asteen aloituspaikkoja on olemassa puolitoistakertainen määrä suhteessa nuorten lukumäärään. Jatkokoulutusmahdollisuuksia siis kyllä on yhteiskunnassamme, mutta ne eivät kohdennu oikein. Toisaalta tietyille koulutuslinjoille ei ole enää kysyntää, toisaalta nuoret eivät löydä näitä linjoja. OKM (2013b) painottaa toisen asteen aikaisen opintoneuvonnan lisäämisen tärkeyttä yhtenäisemmän koulutusuran ohjaamisessa. Lukiolaisista kolmasosa ei hae saman tien jatkokoulutuspaikkaa. Syynä pidetään sitä, ettei lukiolaisilla ole tarpeeksi työelämän tuntemusta. Toisaalta ministeriö on tunnustanut, että korkeakoulutukseen pääsy on vaikeaa, vaikka koulutusintoa löytyisi. (OKM, 2013b, 22–23, 34.)

Eskelinen (1989) on kirjoittanut lukion opinto-ohjauksen yhteiskunnallisista funktioista. Lisääntynyttä ohjauksen tarvetta on Eskelisen mukaan perusteltu jo 1980-luvulla sillä, että koulut ovat etäänntyneet työelämästä, työelämän tehtävät ovat eriytyneet, kilpailu työpaikoista on kiristynyt ja koulunkäyntimotivaatiota on tuettava (Eskelinen, 1989, 60). Eskelisen mukaan ohjaukselle on siis yhteiskunnallinen tarve. Sillä pyritään edistämään koulutuksellista tasa-arvoa ja kohdentamaan työvoimaa. Lisäksi ohjaustehtävänä on yhteiskuntaan sosiaalistaminen ja holhousta vaativien yksilöiden paikantaminen. (Eskelinen, 1989, 61, 65–67.)

Tähän epäkohtaan uusi lukiolaki ja uudet opetussuunnitelman perusteet ovat pyrkineet puuttumaan. Vuonna 2017 kolme neljäsosaa ylioppilaista haki jatko-opiskelupaikkaa, mutta vain vajaa kolmasosa jatkoi opintoja saman tien tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Uusien ylioppilaiden määrä, jotka eivät ole jatkaneet jatko-opintoihin ylioppilastodistuksen suorittuaan, on kasvanut 15 prosenttiyksikköä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Työttömänä ikäluokasta oli lukion jälkeen kahdeksan prosenttia. Varusmies- tai siviilipalveluksessa oli 12 % ja 20 % työskenteli päätoimisesti. (OKM, 2019, 15.)

Kansainvälisessä vertailussa suomalaisessa korkeakoulutuksessa opintojen kesto ja opintojen aloitusikä ovat keskimääräisesti korkeita (Laine ym., 2009, 129). Opetus- ja kulttuuriministeriön (2013b) kehittämissuunnitelmassa sanotaan muun muassa, että tutkinnon suorittamiseen kuluvaa aikaa ja opintojen nivelvaiheita on lyhennettävä, jotta koulutusjärjestelmää saadaan tehostettua. Vuoden 2010 OECD-maiden vertailuissa Suomi sijoittui korkeakoulutuksen saaneen väestön osalta keskivaiheille listauksessa, mutta 2010-luvun aikana tapahtunut koulutuksen laajentuminen korkea-asteen osalta on ollut Suomessa heikkoa. Yhtenä välineenä koulutuksen tehostamisessa Suomi on lupautunut toteuttamaan EU:n koulutuspoliittista strategiaa, jonka mukaan 30–34-vuotiaista 42 prosenttia tulisi olla korkeakoulutettuja (OKM, 2013b, 8–10). Tuoreempaa tilastona

2019 Opetus- ja kulttuuriministeriö viittasi OECD:n vuoden 2017 julkaisuun *Education at a Glance*, jonka mukaan 25–34-vuotiaista suomalaisista aikuisista 42 % on tällä hetkellä korkeakoulutettuja. OKM:n tavoite on nostaa tämän ikäluokan korkeakoulutettujen määrää 50 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Tämä tarkoittaa sitä, että puolet 21-vuotiaista pitäisi olla tulevaisuudessa korkeakoulutuksen piirissä (OKM, 2019, 14.)

Koulutuksen tärkeyttä perustellaan kansantalouden kehityksen näkökulmasta. Laine ym. (2009) tuovat Valtioneuvoston kanslian julkaisussa esille julkisen kestävyuden ennakkoinnin tärkeyden. Väestönrakenne muuttuu ja huoltosuhde nousee. Tästä seuraa tuottavuuden laskua. Mikäli pohjoismainen hyvinvointimalli halutaan säilyttää, mutta veroja ei haluta nostaa, täytyy työllisyysastetta nostaa palvelujen tehostamisen ja terveyden tukemisen lisäksi. Pohjoismaisessa mallissa julkinen sektori on pääsääntöisesti vastuussa palvelujen tarjonnasta. Työllisyysasteen nostaminen tapahtuu muun muassa nopeampana sijoittumisena opiskeluun ja valmistusaikojen lyhenemisenä. (Laine ym. 2009, 11–16.) Koskiaho (2008) on tuonut esille myös sen, ettei kyse ole vain siitä, millaista koulutuspolitiikkaa Suomessa halutaan harjoittaa, sillä olemme sitoutuneet harjoittamaan EU:n yhteistä koulutus- ja talouspolitiikka.

Valmistumisaikojen lyhentämisen ja nivelvaiheiden tehostamistavoitteet asettavat kehityshaasteita lukiokoulutukselle. Lukion tulee antaa opiskelijoille muodollisen pätevyyden lisäksi eväät suunnitella omaa tulevaisuuttaan.

Seuraavaksi tarkastelen lukion valtakunnallisia tavoitteita ja niissä tapahtuneita muutoksia lukion opetussuunnitelmien perusteiden kautta. Tarkastelukohteena on uudistukset viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Käytän lähteenä erilaisia koulutuspoliittisia selvityksiä ja asiakirjoja, joissa alan asiantuntijat ovat arvioineet viimeisimpien opetussuunnitelmien perusteiden onnistumisia ja epäkohtia. Luku kolme on siis katsaus poliittisiin muutoksiin. Luvuissa 4–5 tarkoitukseni on liittää lukiokoulutuksen muutokset ja niiden kritiikki osaksi laajempaa tieteellistä keskustelua. Luvut 4–5 muodostavat tutkielman teoreettisen viitekehyksen, joka luo syvempää ymmärrystä lukiokoulutuksen tehtävistä ja haasteista yhteiskunnallisella tasolla.

3 Lukion opetussuunnitelman perusteet 2000-luvulla

Lukion opetussuunnitelman perusteita on aiemmin päivitetty noin kerran kymmenessä vuodessa, mutta 2000-luvun aikana päivityksiä on tullut kiihtyvällä tahdilla. Vuoden 2003 lukion opetussuunnitelman perusteet korvasi vuodesta 1994 voimassa olleen version. Vuonna 2003 voimaan tulleet perusteet tuli ottaa käyttöön viimeistään elokuussa 2005 aloittaneilla opiskelijoilla. Seuraava uudistus tehtiin vuonna 2015 ja otettiin käytäntöön 2016 opintonsa aloittaneiden kohdalla. Viimeisin päätös lukion opetussuunnitelman perusteiden uudistuksesta tehtiin marraskuussa 2019 ja uudet opiskelijat toteuttavat sitä vuodesta 2021 alkaen. (Opetushallitus, 2020). Opetushallitus on julkaissut internet-sivuillaan kolme viimeisintä Lukion opetussuunnitelman perusteet -dokumenttia ja ne ovat sieltä vapaasti luettavissa. Lähdekirjallisuudessa viitataan eri käytännöin LOPS-versioihin riippuen siitä, käytetäänkö vuosilukuna sen voimaantulo- vai käyttöönottovuotta. Tässä tutkielmassa käytän voimaantulovuosi merkintää, ellei toisin mainitse.

Luon seuraavaksi katsauksen lukion muutoksien lähihistoriaan käyttämällä lähdeaineistona erilaisia koulutuspoliittisia dokumentteja ja kannanottoja, joilla on valmisteltu tulevia tai arvioitu toteutuneita Lukiolaki- ja LOPS-päivityksiä. En ole analysoinut siis itse alkuperäisiä lukion opetussuunnitelman perusteita vaan viittaukseni perustuvat koulutuksen ja politiikan asiantuntijoiden analyysiin. Aloitan seuraavassa alaluvussa vuoden 2003 LOPS-päivityksen esittelyllä ja etenen tästä kronologisessa järjestyksessä uudempiin opetussuunnitelman perusteisiin.

3.1 Vuoden 2003 lukion opetussuunnitelman perusteiden päivitys kymmenen vuoden jälkeen

Koulutuksen arviointineuvosto (2011) on arvioinut selvityksessään lukion tuntijaon ja 2003 opetussuunnitelman perusteiden toimivuutta. Tämä dokumentti on Opetus- ja Kulttuuriministeriön tilaus ja sen tarkoituksena oli selvittää lukiouudistuksen vaikuttavuutta ja onnistumisia. Edellinen LOPS oli vuodelta 1994 ja 2003 uudistuksella pyrittiin kehittämään lukiokoulutusta arvioiden 1994 suunnitelmaa sekä laajempia yhteiskunnallisia muutoksia. (Koulutuksen Arviointineuvosto, 2011, 18–23.)

Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman (Kesu) vuosille 1999–2004 peruslinjaus korosti osaamista ja tietoa, jotka hyödyttivät maan kaikkia alueita tasapuolisesti. Lukion asemaa yleissivistävänä oppilaitoksena vahvistettiin.

Yleissivistykseen kuuluivat niin tiedolliset valmiudet kuin eettinen ja esteettinen herkkyyks, kehittynyt tunne-elämä, havainnoimisen ja kommunikoinnin taidot, työnteossa tarpeelliset perustaidot sekä taidot toimia yhteiskunnan jäsenenä. Yleissivistys oli muutakin kuin tiettyjen tieteenalojen perustiedot.

(Koulutuksen Arviointineuvosto, 2011.)

Uusissa opetussuunnitelman perusteissa opetussuunnitelmatyön lähtökohtana oli edelleen opetuksen järjestäjän paikallinen päätösvalta. Toisaalta valtakunnallisen normiohjauksen tarpeen nähtiin olevan vahvistumassa, jotta oppilaiden oikeusturva voitaisiin taata. Koulutuspoliittisena tavoitteena oli siis opetussuunnitelman perusteiden aseman vahvistaminen koulutyön ohjaajana. Vuoden 1985 LOPS oli erittäin tarkkaan ohjaava dokumentti, kun taas vuoden 1994 päivitetty versio oli sisällöllisesti hyvin väljä. 2003 LOPS perustui konstruktivistiselle oppimiskäsitykselle ja opetussuunnitelman perusteissa painotettiin edelleen opettajan autonomiaa, aivan kuten edellisessä versiossa. Uutena käsitteenä lukion opetussuunnitelman perusteissa mainittiin toimintakulttuuri, jonka mukaan lukio voitiin nähdä työyhteisönä, jossa opiskelijat ovat vuorovaikutuksellisia ja päätäntövaltaisia jäseniä. Yhteistyön nähtiin suuntautuvan sekä lukioyhteisön jäseniin että lukiota ympäröivään yhteiskuntaan. Uutena käsitteenä vuonna 2003 mainittiin myös aihekokonaisuudet. Aihekokonaisuudet viittaavat oppiainerajat ylittävään, eheyttävään opetukseen. Näitä aihekokonaisuuksia ovat aktiivinen kansalaisuus ja yrittäjyys, hyvinvointi ja turvallisuus, kestävä kehitys, kulttuuri-identiteetti ja kulttuurien tuntemus, teknologia ja yhteiskunta sekä viestintä- ja mediaosaaminen. Tämän lisäksi opetuksen järjestäjille annettiin mahdollisuus laatia omia aihekokonaisuuksia paikallisesti. (Koulutuksen Arviointineuvosto, 2011, 22–26.)

Selvityksen mukaan pakollisten kurssien osuus lisääntyi vuonna 2003, mutta tuntijakoon ei muuten tullut olennaisia muutoksia. Vaikka kurssijakoa ohjattiin keskushallinnosta, opettajan pedagoginen autonomisuus haluttiin säilyttää. Syventävien kurssien kuvaus oli aiempaa tarkempi, jotta sisällöt vastaisivat toisiaan valtakunnallisesti ja opiskelijat saisivat lähtökohtaisesti tasa-arvoista opetusta asuin- ja opiskelupaikasta riippumatta. (Koulutuksen Arviointineuvosto, 2011, 22–23.)

Ylioppilastutkintoon tuli voimaan erilliset reaaliaineiden kokeet ja Arviointineuvosto oli kiinnostunut sen vaikutuksesta oppilaiden kurssivalintoihin sekä koulujen kurssitarjontamahdollisuuksiin. Reaaliaine korostuu pääsykoepisteytyksissä suhteessa muihin aineisiin, joten muun muassa terveystiedon suosion katsottiin kasvavan sen profiloituessa helpoksi aineeksi. Samalla kielten opettajat olivat huolissaan oman aineen kurssitarjon-

nan mahdollisuuksista, sillä lyhyistä kielistä ei saa yhtä hyviä lähtöpisteitä jatkokoulutukseen haettaessa. Pienissä lukioissa tämä on vaikuttanut kurssitarjonnan toteuttamisen mahdollisuuksiin, sillä aineita, jotka tarjoavat syventäviä kursseja, on kymmeniä ja näin oppilasmäärä jakautuu usean eri aineen välille. Siitä seuraa, että oppilasmäärät kursseilla ovat pieniä ja kurssin toteuttamismahdollisuudet rajatut. (Koulutuksen Arviointineuvosto, 2011, 24, 48, 53–56.)

Vastaajat painottivat selvityksessä eri tavoin pakollisten, syventävien ja soveltavien kursien osuuksien hyviä ja huonoja puolia. Pakolliset kurssit ohjaavat lukioille maksettavan määrärahan suuruutta, joten pienemmät lukiot suhtautuivat niihin myönteisimmin. Toisaalta pakollisuutta vähentämällä katsottiin voitavan vähentää pirstaleisuutta opintokokonaisuudessa. Vastaajat katsoivat valinnaisuuden lisäävän mielekkyyttä ja kokonaisuuksien parempaa hallintaa. Toisaalta pakollisten ja syventävien kurssien koettiin tukevan yleissivistyksen asemaa opinnoissa sekä vähentävän liiallista urautumista kapealaisiin opintoihin. (Koulutuksen Arviointineuvosto, 2011, 36–38.)

Opettajilla, opiskelijoilla ja koulutuksen järjestäjillä oli selvityksen mukaan eriäviä mielipiteitä siinä, toimiiko opetussuunnitelman mukainen jako pakollisiin, syventäviin ja soveltaviin kursseihin. Rehtorit ja opiskelijat suhtautuivat myönteisemmin pakollisuuden vähentämiseen, kun taas opettajilla oli enemmän epäilyksiä asian suhteen. Heillä korostui erityisesti oman aineen oppimisen tärkeys. Arviointineuvosto tekee aineistonsa perusteella huomion, jonka mukaan huoli yleissivistyksen aseman heikkenemisestä toistuu eri vastauksissa, mutta sen sisällöt tai turvaamiset keinot jäävät epäselviksi. (Koulutuksen Arviointineuvosto, 2011, 41–42.)

3.2 Vuonna 2015 valinnaisuudella joustavuutta opintopolkuihin

Valmistellessaan vuoden 2015 opintosuunnitelman perusteita OKM julkaisi Tulevaisuuden Lukio -asiakirjan (2013a). Se oli siis lukion opetussuunnitelman perusteiden päivitystä valmisteleva dokumentti, jossa esitettiin kolme vaihtoehtoista tuntijakosuunnitelmaa, joista yksi oli tarkoitus ottaa käyttöön vuonna 2016.

OKM pyysi lausuntoja edellä mainittuun suunnitelmaan liittyen yhteiskunnan eri toimijoilta ja kyseinen 86-sivuinen lausuntoyhteenveto julkaistiin Opetus- ja Kulttuuriministeriön nettisivuilla alkuvuodesta 2014. Aineistossa eri toimijat kommentoivat suunnitellun lukiouudistuksen positiivisia ja negatiivisia puolia. Seuraavaksi tarkastelen vuoden 2015

opetussuunnitelman perusteita näiden dokumenttien valossa. Seurasin tiiviisti lukiouudistuskeskustelua vuosien 2014–2015 aikana ja edellä mainitut asiakirjat ilmentävät mielestäni muutakin yleisempää keskustelua, jota silloin suunnitteilla oleva uudistus aiheutti.

Tulevaisuuden lukio -dokumentin (OKM, 2013a) mukaan vuoden 2015 uudistuksen keskeisimmäksi tavoitteeksi julklauseuttiin jatko-opintoihin valmentaminen ja yleissivistyksen vahvistaminen. Lukiouudistuksella pyrittiin varautumaan edelleen muuttuviin oloihin työelämässä. Näihin muutoksiin kuuluu tietotekniikan kehitys ja sen mukanaan tuoma yhteiskunnan ammattirakenteiden uudelleenmuotoutuminen. Lisäksi uudistuksen sanottiin ottavan huomioon erilaisten oppilaiden toisistaan poikkeavat halut ja valmiudet lisäämällä heidän päätävänsä oppimisurien suunnittelussa. (OKM, 2013a.) Ylioppilastutkintolautakunta tiivisti lausuntoyhteenvedossa, kuinka jokainen ehdotettu tuntijakomalli toisi enemmän valinnaisuutta opintoihin (OKM, 2014a).

Tulevaisuuden Lukio -asiakirjassa esitettiin kolme erilaista tuntijakosuunnitelmaa; A, B ja C. Eri suunnitelmissa kurssien kokonaismäärä pysyisi ennallaan, mutta pakollisten kurssien määrää vähennettäisiin ehdotuksesta riippuen 3–12 kurssia. A- ja B-suunnitelmissa syventävien kurssien määrää haluttiin lisätä 9 kurssia ja C-vaihtoehdossa syventävien kurssien osuus haluttiin pitää ennallaan. Osa vanhojen kurssien pakollisuudesta haluttiin poistaa ja näin lisätä oppilaiden valinnaisuutta. Yksittäisten lukioiden kurssimäärien tarjontavelvoite laskisi kaikissa ehdotuksissa. Ehdotuksilla haluttiin mahdollistaa oppilaiden syventyminen haluamaansa oppiaineeseen ja siten myös tukea jatko-opiskeluun hakeutumista. Opintojen alkuun järjestettävät yhteiset opintokokonaisuudet ja myöhemmin järjestettävät teemaopinnot turvaisivat suunnitelmien mukaan yleissivistyksen myös jatkossa. (OKM, 2013a, 50.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi 13.11.2014 tiedotteen, jonka mukaan uusi tuntijakoasetus on hyväksytty. Uusien asetusten mukaiset opetussuunnitelmat tuli ottaa käyttöön viimeistään 1.8.2016. Lukion oppimäärän laajuus pidettiin vanhan mallin mukaisesti 75 kurssissa. Keskeisimmät muutokset lukion sisältöihin olivat uudet syventävät teemaopinnot, kaikille yhteinen matematiikan kurssi ja yksi pakollinen lisäkurssi opinto-ohjaukseen. (OKM, 2014b).

Lausuntoyhteenvedossa (OKM, 2014a) Ylioppilastutkintolautakunta peräänkuulutti lukion tuntijaon ja tavoitteiden päivittämisen tarvetta muuttuvassa yhteiskunnassa. Ylioppilastutkinto ei lautakunnan mukaan mittaa tai todenna laaja-alaista yleissivistystä nykyisellä mallilla eikä kolmessa tuntijakoehdotuksessa, sillä opiskelijat keskittyvät niihin –

minimissään neljään – oppiaineeseen, jotka suorittavat päättötutkinnossa. Ylioppilaslautakunta ehdotti lukioon eri tieteenaloja integroivia kursseja, jotka antaisivat näkymiä eri alojen sisältöihin. Integroivat teemaopinnot ja tehtävät edistäisivät YO-tutkintolautakunnan mukaan tulevaisuudessa yleissivistyksen mittaamista sekä antaisivat opiskelijoille laaja-alaista ja motivoivaa tietoutta jatko-opintojen suunnittelun tueksi. Toisaalta liikenne- ja viestintäministeriö toivat esiin samaisessa lausuntoyhteenvedossa, kuinka lukiossa on tärkeää tuottaa myös taitoja, jotka eivät ole suoraan mitattavissa ylioppilaskokeessa. Tässä viittauksessa em. ministeriö ei kuitenkaan suoraan liittänyt ajatustaan sivistyskäsitteeseen, vaan lukion tehtävään laajemmin. (OKM, 2014a.)

OAJ toi lausunnossaan esiin, kuinka elinikäisen oppimisen, jatkokoulutautumisen ja tulevien uravaihdoksien kannalta olisi tärkeää, että lukio tarjoaisi riittävän laajan yleissivistyksen. Se on OAJ:n mukaan yksi lukion perustehtävistä, joka vaarantuu liiallisella valinnaisuudella. Huoli yleissivistyksen vaarantumisesta liittyi siihen, että valinnaisuus mahdollistaa tärkeiden asioiden poisvalinnan. OAJ korosti, ettei valinnaisuus saa asettaa lukioita ja niiden oppilaita eriarvoiseen asemaan riippuen siitä, minkä kokoisesta lukiosta on kyse. Huoli liittyi pienten lukioiden resursseihin ja niiden mahdollisuuteen tarjota valinnaisia kursseja. AOL ry lausunnon mukaan liiallinen valinnaisuus voi peräti viivästyttää jatkokoulutukseen hakeutumista, sillä se katsoo laajan yleissivistyksen mahdollistavan joustavat siirtymiset jatko-opintoihin sekä ammatinvaihdokset työuran aikana. (OKM, 2014a.)

Mielenkiintoista keskustelussa oli, kuinka lukiouudistusta koskeva yleinen kritiikki liittyi valinnaisuuden heikentävän yleissivistyksen asemaa, vaikka Opetus- ja kulttuuriministeriö oli kirjannut sivistyksen tukemisen uudistukseen tavoitteekseen. Näyttää siltä, että eri toimijat määrittelevät kannanotoissaan sivistyksen hyvin eri lailla. Esimerkkinä uudeltaisesta sivistyskäsitteestä oli entisen opetusministeri Henna Virkkusen kannanotto Helsingin Sanomissa 8.2.2014, jonka mukaan tiedonkäsittely- ja analysointitaidot ovat osa yleissivistystä. Samassa uutisoinnissa Virkkusen mukaan lukiokoulutuksen ongelmana on se, että nuoret ovat sieltä valmistuessaan edelleen epätietoisia jatkokoulutus suunnitelmistaan (HS 2014). Toisenlaista käsitystä edustaa Aineopettajaliiton (2014) kannanotto yllä, jossa tuodaan esille valinnaisuuden rajoittavan opiskelijoiden tulevia uravalintoja ja yleissivistyksen asemaa. Opetushallitus toikin esille Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntoyhteenvedossa (2014a), kuinka

Yleissivistyksen käsitteen laajempi avaaminen ja toimintaympäristön muutosten perusteellisempi tarkastelu perusteluissa olisi parantanut ehdotusten ymmärrettävyyttä.

Valinnaisuuskeskustelussa näytti nousevan esiin erityisesti kaksi huolta, joista ensimmäinen liittyi valinnaisuuden vaikutuksia heikentävästi laaja-alaisen yleissivistyksen asemaan. Toinen huoli koski valintojen paikallisuuteen ja pienten lukioiden heikompiin mahdollisuuksiin tarjota valinnaisia kursseja samassa mittakaavassa kuin suurilla lukioilla.

3.3 Korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistus vuonna 2019

Tuoreimman lukion opetussuunnitelman perusteiden ympärillä käytävä keskustelu liittyy vahvasti korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksiin. Vaikka korkeakoulujen uudet opiskelijavalinnat eivät ole suoranaisesti tutkimuskohteena, vaikuttavat ne vahvasti lukio-opiskelijoiden opintoihin; mitkä kurssit tukevat jatkokoulutukseen pääsyä, millaista opinto-ohjausta muutokset vaativat? Lukiolla on jatkokoulutukseen suuntaavat tavoitteet, jotka ovat myös suoraan luettavissa lukiolaista (714/2018, §2 Lukiokoulutuksen tarkoitus).

Uusi lukiolaki astui voimaan 2019 ja sen keskeisimpiä sisältöjä on avattu Opetus- ja Kulttuuriministeriön (2020a) sivustolla (<https://minedu.fi/lukiokoulutuksesta-kysytya>). Sivuston kysymys–vastauspatteristo, jonka sisältöä alla avaan, on julkaistu uuden lukiolain hyväksymisen jälkeen. Myös opetussuunnitelman perusteet uudistettiin osana lukiokoulutuksen uudistamista ja marraskuussa 2019 vahvistettu LOPS tulee ottaa käyttöön viimeistään syyslukukaudella 2021.

Edellä mainitulla sivustolla OKM toteaa, kuinka lukiota uudistetaan jälleen, sillä osaamista tarvitaan tulevaisuudessa yhä enemmän ikäluokkien pienentyessä. Uudistuksella pyritään vastaamaan paitsi huoleen osaamispuutteen murenemisestä, myös huoleen opiskelijoiden stressistä sekä jatko-opintoihin sijoittumisesta. Lukiouudistuksen keskeiseksi hyödyksi esitetään tulevaisuuden paremmat jatkokoulutusvalmiudet sekä entistä laaja-alaisempi yleissivistys. Yleissivistykseen OKM ottaa tässä yhteydessä kantaa niin, että se liittyy pakollisten kurssien määrän ennallaan pitämisen yleissivistyksen turvaamiseen. Pakollisten kurssien osuus on noin 2/3 koko oppimäärästä. OKM nojaa pakollisuuden säilytyspäätöksessään myös oppilaiden yhdenvertaisuusnäkökulmaan. Opiskelijoiden stressiä ja opintojen kuormittavuutta on tarkoitus tukea opinto-ohjauksen lisääntymisellä

sekä ylioppilastutkinnon kokeiden uusimiskertojen lisäämisellä. Opinto-ohjauksella tuetaan edelleen oppilaiden yksilöllisten valintojen tekemistä oman opintouran suunnittelussa. Vaikka lukion opetusmäärät ja kurssien väliset suhteet pysyvät ennallaan, muutetaan kurssit opintopisteiksi. Opintopisteet eivät ole kuitenkaan suoraan verrannollisia korkeakoulujen pisteytyslogiikkaan. Uudistuksen katsotaan kehittävän lukion pedagogiikkaa ja opetuksen laatua korkeakouluysteistyön sekä digitaalisten ratkaisujen kehittämisen kautta. (OKM, 2020a.) Seuraavaksi tarkastelen lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön lisäämistä sekä korkeakouluvalintojen uudistusta.

Uusimman LOPS-päivityksen voi katsoa liittyvän tiiviisti korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämiseen 2018–2020. Katse korkealle, Näkökulmia lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöhön on sekin Opetus- ja kulttuuriministeriön (2019) julkaisu, jossa valmistellaan toisen ja kolmannen koulutusasteen yhteistyön kehittämistä, ja siinä esitellään sekä uutta lukiolakia että uusia korkeakoulujen opiskelijavalintoja. Kolmannen asteen opiskelijavalintoja uudistetaan vuosina 2018–2020 niin, että 50 % paikoista täytetään suoraan ylioppilastutkintotodistuksen perusteella ilman erillisiä pääsykokeita. Uusi lukiolaki edellyttää lukioita tekemään yhteistyötä korkeakoulujen kanssa, jotta ylioppilaiden sijoittumista jatko-opintoihin voitaisiin tehostaa. Tällä tarkoitetaan siirtymävaiheen sujuvoittamista eli väli vuosien vähentämistä. Julkaisussa tuodaan esille, kuinka suunnitteilla oleva (nyt jo julkaistu) LOPS tulisi valmistella ottamaan huomioon tämä uusi laki, sillä velvoite korkeakouluysteistyöhön astuu voimaan 2021. Lukiot tekevät toki jo parhaillaan yhteistyötä korkeakoulujen kanssa esimerkiksi messuilla, mutta sujuvampaa sijoittumista korkeakoulutukseen halutaan tukea. Yhteistyön kehityksessä tavoitellaan sitä, että tulevaisuudessa 50 % lukiolaisista voisivat suorittaa kahden opintopisteen verran korkeakouluopintoja osana lukio-opintojaan. Tavoite ei siis sitoisi jokaista lukiolaista, vaan suurinta osaa lukiolaisista katsotaan palvelevan myös kevyempi korkeakouluihin tutustuminen esimerkiksi messujen, opinto-ohjauksen ja esimerkiksi alumniyhteistyön kautta. Eriasteiset lukioyhteistyötavat onkin jaettu julkaisussa kolmeen kategoriaan; kiinnostusta herättävät vierailut, orientoivat opinnot ja laajemmat kokonaisuudet, josta jälkimmäisiin liittyisi kahden korkeakouluopintopisteen suorittamiseen. Yhteistyön kehittämisessä korostetaan lukion opettajien ja opinto-ohjaajien ammatillisen kehittymisen ja verkostojen hyödyntämistä sekä tiedekasvatuksen ja tietotekniikan (verkkokurssit) käyttämistä. Lukiolaki edellyttää korkeakouluysteistyön lisäksi yhteistyötä työ- ja elinkeinoelämän kanssa. Nämä yhteistyömuodot ovat tarkoitus sisällyttää tämänhetkisiin opintokokonaisuuksiin, opetuksen määrää ei muuteta näillä muutoksilla. Yhteistyövelvoitteet lukiolle on asetettu siis lukiolaissa. Korkeakoulujen puolelta yhteistyötä ohjaa korkeakoulujen tulossopimus

2018–2020, jonka toimintaa ohjaa tavoite, että 21-vuotiaiden korkeakoulutuksen osallistumisen aste nostettaisiin 42 prosentista 50 prosenttiin. (OKM, 2019.)

Seddon ym. (2007) ovat tarkastelleet uusia yhteistoiminnan muotoja. He käyttävät käsitettä sosiaaliset kumppanuudet (social partnerships) kuvatessaan julkisten palvelujen organisoitumista ja yhteistyötä muiden sektorien palveluntarjoajien kanssa. Uudet yhteistyömuodot eivät kuitenkaan ole ongelmattomia. Kun palveluiden järjestämisessä on mukana usea toimija yhteistoiminnan roolit, tavoitteet sekä vastuut täytyy määritellä uusiksi. (Seddon ym., 2007.) Tärkeäksi kysymykseksi nousee esimerkiksi se, onko yksityisellä rahoittajalla oikeutta määritellä opetuksen sisältöjä? Katse korkealle, Näkökulmia lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöhön (2019) tuo esille, kuinka lukion ja korkeakoulujen yhteistyö aiheuttaa kuluja yhteistoiminnan molemmille osapuolille. Mikäli korkeakoulut tarjoavat osia kurssitarjonnastaan lukiolaisille, huomioidaan suoritukset korkeakoulujen rahoitusmalleissa ja he päättävät itse tutkintojensa sisällöstä. Toisaalta lukion paikallisissa opetussuunnitelmissa määritellään, millaiset korkeakouluopinnot käyvät hyväksiluettaviksi osana lukio-opintoja. (OKM, 2019, 34–38.)

3.4 Lukion yleiset tavoitteet ja muutos

Mikäli tarkastelemme alkuperäisiä opetussuunnitelman perusteita tai lukiolakia, eivät ne vaikuta eroavan radikaalisti toisistaan. Kautta 2000-luvun lukion perustavoitteet vaikuttavat olevan samoja. Tämän vuoksi olen katsonut parhaaksi tarkastella edellä koulutuksen ammattilaisten näkökulmia lukiouudistuksiin liittyen. Yhteistä lukion opetussuunnitelmien perusteille läpi 2000-luvun on ollut yleissivistyksen tukeminen, elinikäisen oppimisen sekä aktiivisen kansalaisuuden ihanteet sekä monipuolisten oppimisympäristöjen käytön hallinnan kehittäminen (ks. Opetushallitus, 2003, 12–14; 2019, 16, 26).

Opetussuunnitelman perusteisiin on tuotu uudistusten yhteydessä uusia käsitteitä, mutta ne eivät välttämättä ilmiönä ole kovinkaan uusia. Vuonna 2003 puhuttiin aihekokonaisuuksista, kun taas vuonna 2015 teemaopinnoista. Nämä nojaavat ajatukseen oppiainerajat ylittävästä yhteistyöstä. Valinnaisuus ja sujuvat opintopolut ovat olleet myös kehityskohteena kautta linjan. Dokumentit ottavat huomioon valinnaisuuden haasteet ja koko 2000-luvun asiakirjoissa on korostettu opinto-ohjauksen lisääntyvää tarvetta. Valinnaisuutta on myös kritisoitu, sillä sen katsotaan haastavan yleissivistyksen asemaa.

Toisin sanoen pakollisuuden katsovaan takaavaan monipuolisen osaamisen, toisin sanoen yleissivistyksen. Toisaalta esimerkiksi vuoden 2014 lausuntoyhteenvedossa tuotiin uusia käsityksiä sivistykseen liittyen.

Pakolliset kurssit katsotaan olevan positiivisia paitsi yleissivistyksen, myös opiskelijoiden tasa-arvon toteutumisen kannalta. Vaikka opiskelijoilla olisikin yhtäläiset mahdollisuudet saada monipuolisia valinnaista kurssitarjontaa, katsotaan jatkokoulutuspaikan sijoittumisen paineet ohjaavan myös valintoja. Vuoden 2003 ainereaaliuudistuksen vaikutusta valinnaisiin aineisiin pohdittiin Koulutuksen Arviointineuvoston aineistossa (ks. luku 3.1.). Samankaltaista keskustelua on nähtävissä korkeakoulujen pääsykoeuudistuksen 2018–2020 yhteydessä. Helsingin Sanomat uutisoi 4.3.2019, kuinka pitkän matematiikan suosio on kasvanut ja terveystiedon laskenut, sillä niitä pisteytetään eri tavoin pääsykoevalinnoissa. Valinnaisuus on lisääntynyt paitsi kurssitarjonnan osalta, myös ylioppilastutkinnon suhteen. Tällä hetkellä tutkintoon kuuluu yli 40 eri koetta ja viimeaikaisin suuri muutos tutkintoon on nimenomaan ainereaaliuudistus (Salmenkivi, 2013).

Edellä olen käynyt läpi lukion tavoitteita ja muutoksia viime aikaisten lukiolakia ja LOPS-muutoksia argumentoivien dokumenttien kautta. Seuraavaksi tarkastelen koulutusuran, valinnaisuuden sekä sivistyksen käsitteitä tieteellisen teorian näkökulmasta. Tämän on tarkoitus antaa välineitä ymmärtää lukiouudistuksen ympärillä käytävää keskustelua sekä kritiikkiä. Näillä luon siis tutkielmani teoreettisen viitekehyksen, jotka ovat ohjanneet tutkimuskysymyksen muodostumista sekä auttaneet tutkimusaineiston analyysissä. Näihin siirryn myöhemmin luvuissa seitsemän ja kahdeksan.

4 Valinnaisuus koulutuspoliittisena ilmiönä

Järvinen (2001) tuo esiin, kuinka koulutuspolitiikka on viime vuosikymmeninä siirtynyt vahvemmin osaksi muuta yhteiskunnallista päätöksentekoa, kuten työllisyys- ja talouspolitiikkaa. Koulutus voidaan nähdä yhä enemmän välineenä kilpailukyvyn parantamiseksi kuin sivistyksen tuottajana. Tällöin koulutusta ei kehitetä enää yhtä vahvasti sen omista kasvatuksellisista ja sivistyksellisistä lähtökohdista käsin. Hän sijoittaa koulutuksen voimakkaan murroksen alkaneen 1980-luvun puolella välissä. Murrokseen liittyy koulutuksen markkinavaltaistuminen. Julkiset koulutuksenjärjestäjät nähdään yhä enemmän palveluntarjoajina, jolta oppilas perheineen voi hankkia mieleisensä koulutustuotteita. Valtion keskusjohtoista asemaa on vähennetty ja se toimii vanhan informaatio-ohjaukset sijasta ennemminkin tulosohtauksen välinein. Tämä tarkoittaa siis sitä, että koulutuksen järjestäjät saavat enemmän valinnanvapautta koulutuksen järjestämisessä. Syy markkinavetoisen koulutuksen järjestämiseen liittyy siihen, että tämän oletetaan parantavan koulutuksen laatua ja tehokkuutta kilpailun vaikutuksesta. Toisaalta koulutuspolitiikkaa ja kouluvalintaa ei ole vapautettu täysin markkinoiden armoille. Koulutuksen järjestäminen on esimerkiksi edelleen valtaosin kuntien, eikä yksityisten palveluntarjoajien vastuulla. (Järvinen, 2001, 62–63.)

Simola ym. (2010) ovat tuoneet myös esille, kuinka valtiojohtaisen koulutusjärjestelmän asema alkoi heiketä kansainvälistymiskehityksen myötä 1990-luvulla. Biesta (2015) tuo esille, kuinka koulut, lukiot ja yliopistot ovat kuitenkin edelleen koulutuskeskuksia eikä kauppoja. Emme käy siis koulua saadaksemme jotain ennalta määrättyä ja suunniteltua tuotetta, vaan jotta saisimme koulutusta. Opettajan tehtävänä on avata uusia visioita tulevaisuuden ja oppimisen suhteen. (Biesta, 2015.)

Ball (2010) on kirjoittanut julkisten palvelujen modernisaatiosta. Hän tarkoittaa sillä sitä, että julkisten palvelujen ja markkinoiden roolit muuttuvat, ja julkisia palveluja järjestetään yhä enemmän markkinoiden logiikan mukaisesti. Julkisista organisaatioista muokataan yritysten kaltaisia. Roolimuutokset rikkovat perinteisiä vastuujaakoja, jolloin eri sektoreiden on mahdollista tehdä monipuolisemmin erilaisia yhteistyöhankkeita. (Ball, 2010.) Julkisten palvelujen modernisaation myötä koulutusta pyritään kaupallistamaan. Rinne ym. (2012) ovat tuoneet esiin, kuinka globaali kapitalismi toi Suomeen 1980-luvulla mukanaan ajatuksen uudesta julkisjohtamisesta (New public management, NPM), jonka ajateltiin tukevan yksilön vapautta ja lisäävän talouskasvua. Brown`n & Lauder`n (2010)

mukaan tietoa voidaan tämän ajatustavan mukaisesti käsitellä pääomana, jonka itsenäisyyttä ja luovuutta voidaan tukea markkinoilla. He viittaavat inhimillisen pääoman teoriaan, jonka mukaan yksilö voi koulutuksen avulla investoida omaan osaamiseensa ja hyötyä siitä parempana palkkana. (Brown & Lauder, 2010.)

Valinnaisuutta kouluissa voidaan lähestyä osana laajempaa kulttuurista muutosta. Valinnaisuus liittyy managerilistiseen hallintaan, jossa yksilö on nostettu toiminnan keskiöön. Ajatus kaikille yhteisestä koulusta on kyseenalaistettu. Ilmiö liittyy laajempaan oikeistoliberalistiseen ajatteluun, jonka mukaan yksityisensektorin markkina-ajattelu siirtyi osaksi julkisia palveluja (NPM). Oppilaat perheineen nähdään koulutuksen asiakkaina, jotka voivat valita erilaisista koulutuspalveluista omaa koulutusuraa parhaiten tukevat palvelut. Valinnaisuutta on lisätty eri tasoilla. Toisaalta valtiojohtoista hallintaa on höllytetty ja kunnille sekä itse kouluille on annettu mahdollisuus laatia oma opetussuunnitelma, kunhan se noudattelee yhteistä valtakunnallista opetussuunnitelmaa. Valtio on siirtynyt informaatio-ohjauksesta tulosohjaukseen arviointien kautta. Toisaalta myös oppilaille on annettu lukioissa enemmän valinnanvapautta mahdollistamalla ylioppilaskirjoitusten suorittaminen useammassa osassa sekä siirtymällä vuosikurssien mukaisesta opetuksesta luokattomaan lukioon. (Järvinen 2001; Ahonen 2003.)

Uusi valinnanvapautta korostava järjestelmä edustaa uudenlaista arvokäsitystä tasa-arvon toteutumisesta koulutuksessa. Aiemmin opetuksen eriyttäminen viittasi niihin järjestelyihin, joilla haluttiin tukea oppilaita, joilla on haasteita oppimisen ja koulun saralla. Oppimistuloksia haluttiin siis tasata oppilaiden välillä. Tulosten tasa-arvon ajamisen rinnalle on noussut ajatus erityislahjakkuuksien tukemisesta ja siinä näkemyksessä keskiöön nousee oppilaan oikeus saada lahjojaan vastaavaa opetusta. Suomalaisessa koulutuspolitiikassa näkyy kilpailuajattelun lisäksi edelleen myös pohjoismaisen hyvinvointiajattelu. (Järvinen, 2001, 64.) Valinnaisuutta halutaan lisätä lukioissa, mutta kuten olen aiemmin osoittanut, opinnoista edelleen kaksi kolmasosaa koostuu edelleen pakollisista opinnoista ja tätä on perusteltu nimenomaan opiskelijoiden tasavertaisten mahdollisuuksien turvaamisella.

Reay'n (2010) mukaan uusi koulutusajattelu lähtee liikkeelle siitä ajatuksesta, että yksilö on itse vastuussa omasta koulumenestyksestä ja sosiaalisesta liikkuvuudesta. Koululla on kuitenkin sekä yksilöitä voimaannuttava että eriarvoistava vaikutus. (Reay 2010, 396, 399.)

Toisaalta valinnaisuutta voidaan lähestyä siis uutena hallinnanmuotona, jossa yksilö vastuutetaan omista valinnoista ja näin myös epäonnistumisesta. Koulutuspolitiikan ajama valinnan vapaus olettaa, että nuoret perheineen osaavat tehdä omaa koulutusraansa koskevia järkeviä päätöksiä. Järvinen (2001) on tuonut esille, että kaikki yksilöt eivät ole kykeneviä asettamaan omia tarpeitaan ja halujaan tärkeysjärjestykseen ja tekemään rationaalisia päätöksiä oman koulutuksen suhteen. Päätöksentekoon vaikuttavat oppilaiden perheiden asenteet sekä taloudelliset ja kulttuuriset resurssit. Valinnaisuus tukee vaihtoehtoista hyvin informoitujen huippuoppilaiden kehitystä, mutta aiheuttaa myös syrjäytymisriskiä väärää valintoja tekeville yksilöille (Järvinen 2001, 66–68.) Myös Rinne ym. (2012) ovat tuoneet esille, kuinka uusliberalistisen ajattelutavan mukainen koulutuspolitiikka tukee koulutuksellista eriarvoistumista. Jotta oppilaat ovat hyvin informoituja, tarvitsevat he ohjausta ja kautta 2000-luvun opetussuunnitelman perusteissa on tuotukin esiin tarve lisääntyvälle oppilaanohjaukselle.

Sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltion (ks. Rinne ym. 2012) koulutuspoliittisin periaatteisiin on kuulunut tasa-arvonäkemykset, jonka mukaan koulun tulee tasata oppilaiden jatkokoulutusmahdollisuuksia. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2004, 14) tuodaan esille, kuinka opetuksella halutaan edistää alueellista ja yksilöiden välistä tasa-arvoa. Suomessa koululaitokselle on siis asetettu tasa-arvoa edistäviä tavoitteita. Silti myös Suomessa on todettu koulutuksen periytyvyys, vaikkakin väestön yleinen koulutustaso kohenee (mm. Tilastokeskus 2014). Brown & Lauder (2010) kritisoivat tiedon kaupallistamista ja väittävät, ettei talouselämän periaatteiden mukainen koulutuksen järjestäminen ole onnistunut valtarakenteiden purkamisessa eikä luovuuden tukemisessa kuin marginaalissa.

Reay (2010) on tuonut esiin, kuinka koulutusmahdollisuudet ja koulumenestys ovat luokkaan sidottuja. Sosiaalisen luokan lisäksi sukupuoli määrittää oppilaiden kouluvalintoja. Valinnaisuuden seurauksena eriytyvät koulutusväylät siis ylläpitävät vallalla olevaa sosioekonomista eriarvoisuutta. Kansainväliset kouluvertailut ovat lisäksi osoittaneet, että vanhempien sosioekonominen asema määrää oppilaiden kouluttautumista sitä vahvemmin, mitä aiemmassa vaiheessa oppilaiden koulutusväylät erkaantuvat toisistaan (ks. Rinne ym. 2012). Toki tässä vaiheessa täytyy huomioida, että lukiokoulutus on toisen asteen oppivelvollisuuden ulkopuolella olevaa koulutusta. Toinen vaihtoehtoinen toisen asteen opiskelu sijoittuu ammattikouluihin ja se on jo suoraan ammattiin valmistavaa koulutusta.

Valinnaisuuden haittojen ja hyötyjen arvioinnissa on tärkeää tehdä ero siinä, kenen tai minkä näkökulmasta arviointia tehdään. Valinnaisuus poliittisena ideologiana näkee valinnaisuuden vähentävän julkisten palveluiden byrokratiaa. Oikeistoliberalistinen ajattelutapa lähtee oletuksesta, että markkinoiden logiikan mukainen kilpailuajattelu parantaa tuloksellisuutta ja näin koko yhteiskuntaa. Tätä ideologiaa tarkastellessa tulee pohtia, mitä koulutuksen tuloksellisuus tarkoittaa ts. onko koulutuksella muita tarkoituksia, kuin oppimistulosten ja tietopääoman aineellistuminen työelämässä ja innovaatioissa. Millä tavoin koulutuksen myötä tapahtuva inhimillinen kasvu, sivistys, on mitattavissa tai onko sen tarpeen olla? Toisaalta valinnaisuutta voidaan lähestyä eri yksilöiden näkökulmasta. Heitä tarkastellessa tulee pohtia, millä tavoin valinnat ovat todellisia esimerkiksi asuinpaikasta tai sosioekonomisesta asemasta riippuen.

Valinnaisuutta erityisesti lukioissa on problematisoitu paikallisuuden sekä lukion perustehtävän vaarantumisen näkökulmasta. Tasa-arvon ja paikallisuuden näkökulmasta on huomioitava, että puolet suomen lukioista on maaseudun/haja-asutusalueen pieniä lukiota, joiden kurssitarjonta on rajoitettua (OKM 2019, 34). Toki tähän haasteeseen pyritään vastaamaan erilaisten sähköisten opiskelumuotojen käyttöönotolla. Lisäksi valinnaisuuden paradoksi syntyy esimerkiksi siitä, kuinka korkeakouluopiskelijavalinnat ohjaavat suorittamaan tiettyjä kursseja, vaikka opiskelijalla olisi kiinnostusta toisiin oppiaineisiin. Salmenkivi (2013) kirjoittaa jännitteestä, joka syntyy lukion päättötutkinnon ja jatko-opintojen pääsykokeen välille. Toisaalta ylioppilaskirjoitusten tehtävänä on testata, onko opiskelija saavuttanut lukiokoulutuksen tavoitteiden mukaisen kypsyuden. Samalla lukiokoulutuksen tavoite on tarjota opiskelijalle valmius jatko-opintoihin. (Salmenkivi, 2013.)

Lukion yhdeksi perustehtäväksi on määritelty yleissivistyksen tukeminen. Katson, että edellä mainittuja paradokseja hahmottaaksemme, on paikallaan avata sivistys -käsitteen sisältöjä.

5 Sivistys

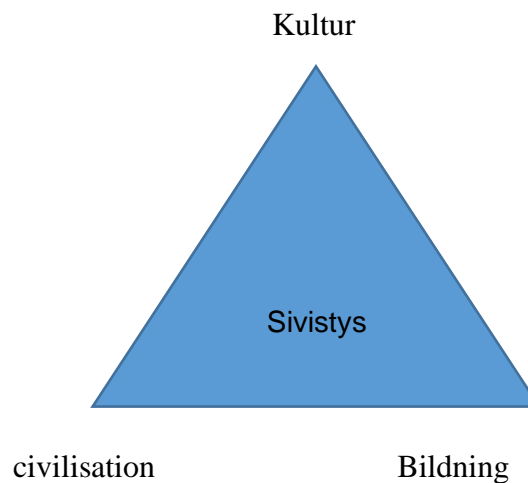
Sivistyskäsitteen avaaminen on katsoakseni oleellista, sillä käsite on esillä toistuvasti koulutuspoliittisissa asiakirjoissa, mutta itse käsitettä avataan harvakseltaan.

Sivistys on moniulotteinen käsite. Ojanen (2013) pitää sitä sivistyskäsitteen rikkautena. Hänen mukaansa käsitettä ei voi kuvailla ilman tiedon käsitettä, mutta sivistys ei ole vain tiedon hallintaa. Se on inhimillisen olemisen ja tekemisen tapa. Sivistys on samanaikaisesti itseisarvo ja päämäärä. (Ojanen 2013.) On varmasti totta, ettei sivistys käsitettä pysty tyhjentävästi selittämään, eikä se ole tämän tutkielman tarkoitus. Mielenkiintoista tämän tutkielman kannalta on kuitenkin tarkastella, millaisia näkökulmia tuotetaan, kun puhutaan sivistyksestä lukion tavoitteiden sekä lukiouudistuksien yhteydessä. Näin ollen lyhyt teoreettinen katsaus sivistys –käsitteen historiaan on paikallaan.

Sivistys -käsitettä on käytetty koulutuspolitiikassa eri tavoin erilaisten argumentaatioiden tukemisessa. Koulutus ja sen sivistystehtävä ovat saaneet erilaisia odotuksia riippuen muusta ympäröivästä yhteiskunnasta ja sen harjoittamasta politiikasta. Sivistys voidaan nähdä kansalaisen oikeutena sen itseisarvon vuoksi. Kansansivistys on kuitenkin saanut sotien jälkeen uudenlaisen tehtävän yhtenäisen kansallishengen luojana. Toisaalta myös muuttuvat työolot ovat määritelleet uudelleen käsitystä sivistyksen tehtävästä ja sisällöistä koulu-uudistusten kautta. Koulutussuunnittelu ja toteutunut -politiikka on aina kompromissi erilaisten näkemysten välillä. Siihen on vaikuttanut muun muassa muu poliittinen, taloudellinen ja ideologinen keskustelu. Koulun historia ei ole siis yksi eheä kehityskertomus, mutta pyrin lyhyellä yhteenvedolla hahmottamaan, mikä asema erilaisilla sivistyskäsitteillä on ollut nykyisen koululaitoksen muodostumisessa.

Sivistys-käsitteen epämääräisyys juontaa juurensa suomen kirjakielen kehitykseen. Sivistys ja kulttuuri –käsitteet ovat rantautuneet Suomeen ruotsinkielisen oppineiston kautta ja sillä on juurensa saksan kielessä. Käsitteet eivät ole suoraan käännettävissä sillä, eri kielissä käsitteet saavat hieman erilaisia merkityssisältöjä. Kokko (2010) on kartoittanut artikkelissaan sivistys-sanan rantautumista Suomeen 1800-luvulla. Suomen kielen sivistyskäsitteeseen on vaikuttanut Kokon mukaan erityisesti J. J. Tengströmin kirjoitukset 1800-luvun alkupuoliskolla. Hän käsitteli töissään ruotsin kielen sanojen *kultur-civilisation-bildning* sisältöjä. Tengström on tulkinut *Kulturin* ennen kaikkea sekä henkisiksi ja materiaalisiksi saavutuksiksi, kulttuurin tuotteiksi, kun taas *civilisation* on

viitannut hänen mukaansa ennemminkin ulkoisiin asioihin, kuten turvallisuuteen ja rauhaan. Siveä-sana on esiintynyt suomenkielessä jo pidempään, ja 1700-luvulla sillä on tarkoitettu juuri ulkoisesti havaittua kohteliasta ja säädyllystä toimintaa. *Bildning*llä viitataan Tengströmin töissä taas vapaaseen ja filosofiseen toimintaan, jossa yhdistyi tieto ja hyve. (Kokko, 2010, 8–10.) Tengströmin työ edustaa hegeliläistä filosofiaa, joka vaikutti Suomessa 1800-luvun puoliväliin asti (Ahonen, 2003, 23; Kokko, 2010).

Kuvio 1 Sivistys sanan hahmottamista Kokon (2010) artikkelin perusteella

Kokko (2010) on tuonut esiin myös Beckerin ja Lönnrotin työn keskeisen aseman sivistys sanan käytölle suomen kielessä 1800-luvulla. Becker käytti sivistystä yhdessä valistus-sanan kanssa. Lönnrot toi esiin kielten käännoistyön ongelman ja peräänkuulutti sitä, kuinka suomen kielen oppisanoja on kehitettävä omaehtoisesti. Lönnrot katsoi siis, ettei ollut mielekästä etsiä suoria käännoiksi vieraskielisistä sanoista, ja tämä johti hänellä sivistyskäsitteen epämääräiseen tulkintaan. Snellman alkoi käyttää töissään kuitenkin ruotsin kielen kulttuurisanastoa ja hän käytti erityisesti *bildning* sanaa (Kokko 2010). Sekä Kokko (2010) että Ahonen (2003) ovat nähneet Snellmannin työn keskeisenä tekijänä kansallisen sivistyshankkeen eteenpäin viejänä. Kokon (2010) mukaan Snellman käytti *Bildning* käsitettä hegeliläisen filosofian mukaisesti entistä laajemmassa merkityksessä kansallisen hengen luojana ja siihen tuli siis voimakkaampi yhteisöllinen sävy. Se merkitsi hänelle ajan hengen ja oma asema ymmärtämistä siinä. *Bildning* sana sopi paremmin Suomeen kansallishengen luojana kuin *civilisation*, sillä maalla ei ollut historiallisesti omia institutionaalisia rakenteita. Käsitettä käytettiin kulttuurisen identiteetin ja yksilön henkisen kehityksen kuvaajana. Snellmannin käyttämä *bildning* käännettiin sittem-

min suomeksi sivistys, ja suomalainen oppineisto alkoi käyttää tätä käsitettä yhä enemmän 1840-luvulla. Sivistys-käsitteen merkitykseen sisältyi kuitenkin edelleen käsitteet *kultur* ja *civilisation*. (Kokko 2010.)

Sivistys-käsitettä käytettiin aluksi oppineistolle suunnatuissa kirjoituksissa 1800-luvun alkupuoliskolla. 1800-luvun puolivälissä sivistystä alettiin käyttää suomenkieliselle kansalle suunnatuissa teksteissä, jolloin tuli tarve myös määritellä käsitteen sisältöä uudelleen. Sivistys määriteltiin tuolloin ihmisen sisältä lähteväksi asiaksi ja hyvätapaisuudeksi, jonka avulla yksilö voi ottaa osaa yhteiseen kristilliseen elämään. (Kokko 2010.)

Koulutuspolitiikan historiassa on jouduttu pohtimaan myös sivistyksen, koulutuksen ja vallan välisiä suhteita. Ikonen & Pehkonen (2016, 71) ovat tuoneet esiin, kuinka vapaa sivistystyö on ollut osana kansallisvaltion luomista. Vuoden 1920 eduskunnan oppivelvollisuuskeskustelussa käytiin väittelyä siitä, yhtenäistääkö sivistys kansakuntaa vai antaako sivistys rahvaalle välineen kapinaan (Ahonen 2003, 145). Meneillään olevassa valinnaisuus–keskustelussa näyttää olevan paljon samankaltaisia piirteitä kuin kiistoissa koskien rinnakkaiskoulujärjestelmän purkua. Ahonen (2003, 201) on kirjoittanut tasa-arvon ja sivistyksen välisen suhteen arvioinnista 1960–70 –luvuilla. Koulutusta rakennettiin hyvinvointivaltion rakentamisen aikakaudella vahvasti tulosten tasa-arvon periaattein. Tuolloin oppikoulun puolustajat perustelivat kannanottojaan sivistyksen aseman säilyttämisellä. Yhtenäiskoulujärjestelmän kannattajat puolsivat kaikkien oikeutta yhdeksänvuotiseen kouluun. Tasa-arvoisten mahdollisuuksien lisäksi yhtenäiskoulua perusteltiin sillä, että käyttämätön työvoima ja tieto saataisiin käyttöön. Hyväksyty yhtenäiskoulujärjestelmä edusti yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden ideaa, jossa muuttuneessa elinkeinorakenteessa kaikille tarjottiin mahdollisuus kouluttautua. (Ahonen, 2003.) Yhtenäiskoulua perusteltiin siis tasa-arvon vaatimuksella, mutta myös kaupungistumisen ja sitä myötä muuttuneen työelämän rakenteiden vaatimuksilla. Tulosten tasa-arvoa ajava politiikka on tyypillistä hyvinvointivaltion ideaalille. Yhtenäiskoulu-uudistus toi mukanaan myös yhteneväiset jatkokoulutusmahdollisuudet.

Toista astetta tutkineen Meriläisen (2011) mukaan 2000-luvun koulutuspoliittisen linjauksen noudattelevat vuoden 1974 periaatepäätöstä, joka pyrki lisäämään ammatillisen ja lukiokoulutuksen yhteistoimintaa ja tasavertaisuutta jatko-opintoihin hakeutuessa. Päätöksen mukaan molemmille toisen asteen kouluväylille suunniteltiin muun muassa yleisivistävää ensimmäistä vuotta, jonka jälkeen kouluväyliä olisi ollut mahdollista vaihtaa. (Meriläinen, 2011, 3.) 1970–80 –luvuilla keskiasteen uudistus oli seurausta peruskoulu-

uudistuksesta. Tarkoituksena oli vahvistaa eroa rinnakkaiskoulujärjestelmästä mahdollistamalla jatkokoulutus koko ikäluokalle jommallakummalla keskiasteen kouluväylällä. (Kettunen ym. 2012, 43–44.)

Venkula (1993) on jaotellun sivistystä yleis- ja erityissivistyksen käsittein. Yleissivistys tarkoittaa niiden tietojen ja taitojen hallintaa, jotka ovat tarpeellisia yhteiskunnan jäsenenä toimimisessa. Erikoissivistys pitää sisällään ne erityistiedot ja -taidot, jotka ovat välttämättömiä tietyssä tilanteessa toimimiselle, kuten esimerkiksi erityistyötaidot. (Venkula, 1993, 125-127.) Turunen (2013) on kirjoittanut sivistystyöstä ja näkee, että sillä on sekä voimaannuttava että sopeuttava tarkoitus. Sopeuttavan sivistystyön tarkoituksena on ylläpitää vallitsevaa tilannetta, kun taas voimaannuttamisella tarkoitetaan nykytilan kriittistä tarkastelua ja muutosvalmiutta. (Turunen, 2013.) Sivistys liittyy siis näiden jaotteluiden mukaan läheisesti yhteisölliseen toimintaan. Sivistys on yksilön taitoja tai valmiuksia, jotka mahdollistavat vuorovaikutuksen ympäristön kanssa. Niiniluoto (1993) on liittänyt sivistyksen kulttuurin käsitteeseen. Sivistys on hänen mukaansa jotain, mitä yksilö tarvitsee toimiakseen yhteisön jäsenenä. Sivistyksen vastakohtana voidaan pitää sivistymättömyyttä, joka voidaan tulkita alkukantaisuudeksi. Sivistys on elämänhallintaa, jota varten täytyy hankkia tietoja ja taitoja. Sivistys on siis myös arvolatautunutta. Jotain, jota tulee tavoitella. Se on prosessi, joka aktualisoituu toiminnassa. (Niiniluoto, 1993.) Sivistys ja sivistyneisyys ovat siis yhteydessä toimintaan. Se ei ole jotain, mikä on olemassa synnynnäisesti, vaan se kehittyy vuorovaikutuksessa kulttuurin kanssa.

Ikonen & Pehkonen (2016) ovat kuvanneet, miten yliopistojen opetus- ja tutkimushenkilökunta kuvaavat ja ymmärtävät sivistystä. Artikkelin tuo esiin, kuinka tieteellinen sivistys sekä sen edistäminen on yliopiston lakisääteisenä tehtävä. Talouskasvu ja kilpailukykyyn edistäminen on uhka sivistystehtävälle yliopistossa. Sivistys -käsitteen historiaa tarkastelleessaan Ikonen ja Pehkonen tuovat esiin, kuinka sivistykseen on katsottu liittyvän kulttuurisen pääoman hallinta, jolla tehdään rajanvetoja eri ryhmien välille. Sivistyspääomaan liittyy akateemista kirjaviisautta ja lukeneisuutta, mutta myös taiteellisia lahjoja. Nykyaikana käsite liittyy yhteiskunnalliseen valveutuneisuuteen sekä kulttuurin kuluttamiseen. Nykypäivän suomalaisessa yliopistossa vaikuttaa paitsi markkina- ja kilpailukykyaineet sekä vaatimukset hyvinvointivaltion palvelutehtävästä, myös ideaali itseisarvoisesta tieteellisestä sivistyksestä sekä yleissivistyksen ja kokonainaispersoonallisuuden kehittämisestä. Ikonen ja Pehkonen (2016) tutkimustuloksissa tuotiin edelleen esille, kuinka tieteellinen sivistys nähtiin paitsi yksilön ominaisuutena myös tietämisen sekä taitamisen tapoina, joka tulee siis ennen kaikkea toiminnan kautta. Myös järjenkäyttö, yksittäistä kykyä laajempina ominaisuutena, liitettiin sivistykselliseen toimintaan. Muun

muassa itseohjautuvuutta ja uteliaisuutta päämäärätietoisena ja arvosuuntautuneena toimintana katsottiin olevan osa sivistynyttä käytöstä. Tässä käytöksessä korostui myös universaali, auktoriteeteista vapaa toiminta vastakohtana hyötyä tavoittelevalla ja väli-neelliselle tieteelliselle toiminnalle. Sivistys ei ole palautettavissa tiettyihin asiasisältöihin vaan se on jotain, joka karttuu kokemuksen myötä. Sen ideaalin nähdään olevan val-lasta vapaata, joka tulisi koskettaa opetusta, tutkimusta ja opiskelua. (Ikonen & Pehko-nen, 2016.)

Lukion opetussuunnitelman perusteissa 2003 määritellään lukion arvoperustan yhtey-dessä, että se ”rakentuu suomalaiseen sivistyshistoriaan, joka on osa pohjoismaista ja eurooppalaista kulttuuriperintöä” (Opetushallitus, 2003, 12).

Tulevaisuuden lukio – asiakirjassa (OKM, 2013a) mainitaan sivistys muun muassa seu-raavissa yhteyksissä.

Opintojen alussa olevat yhteiset opintokokonaisuudet sekä opintojen myöhem-mässä vaiheessa suoritettavat teemaopinnot pakollisina opintoina turvaisivat laaja-alaisen yleissivistyksen toteutumista myös vaihtoehdoissa A ja B.

Monet työryhmän ehdottamat taidot ovat luonteeltaan yhtä oppiainetta yleisem-piä, jatko-opinnoissa ja työelämässä tarvittavia geneerisiä taitoja. Uudistuva yleissivistys, joka koostuisi aikaisempaa enemmän myös taidoista, ei enää edel-lyttäisi kaikkia oppiaineiden opintoja, vaan olisi saavutettavissa keskittymällä opinnoissa riittävän syvällisesti tiettyihin oppiaineisiin.

(OKM, 2013a, 50)

Koulutuksen arviointineuvoston (2011) selvityksessä rehtorien kannanotoissa tuli esille esimerkiksi, kuinka

Pakolliset ja syventävät kurssit muodostavat ehjän kokonaisuuden ja takaavat tasa-arvoisuuden lukio-opintokokonaisuudelle.

Pakollisia tulisi vähentää, jotta valinnaisuudelle jää enemmän tilaa. Pakollisten kurssien nykyinen määrä lisää lukion raskautta. Kurssit jäävät tutustumiskurs-seiksi muutamissa aineissa. Pidän yleissivistävää opetusta tärkeänä, mutta täy-tyykö kaiken olla pakollista? Seurauksena on kiire. Tehokkuusajattelu voi viedä ilon oppimisesta.

(Koulutuksen Arviointineuvosto, 2011, 36—38)

Kannanotoissa on tulkittavissa, kuinka laaja-alainen osaaminen katsotaan olevan kes-keinen osa yleissivistystä. Kuitenkin esimerkiksi koulutuksen arviointineuvoston (2011) selvityksessä tuodaan esille opintojen pakollisuudesta ja laaja-alaisuudesta seuraavan

myös opintojen pirstaleisuutta ja huolta siitä, että oppiminen jää kovin pintapuoliseksi nykyisellä tuntijaolla. Tulevaisuuden lukio -asiakirjan (2013a) ylläolevassa lainauksessa tuleekin esille näkökulma, jossa yleissivistystä voisikin lähestyä uudistuvana taitojen hallintana. Ahonen (2003) on kirjoittanut, kuinka EU ja OECD ovat huomioineet koulutuksen ja sivistyksen yhteyden taloudellisen kilpailukykyyn ja kuinka inhimillinen pääoma edistää taloutta. (Ahonen, 2003, 167-168.)

Sivistystä voidaan lähestyä siis sekä itseisarvona ja päämääränä että koulutuspoliittisena välineenä. Nämä näkökannat auttavat minua tulkitsemaan tutkimusaineistoani, johon siirryn seuraavaksi.

6 Tutkimustehtävä

Lukioissa on tapahtunut 2000-luvulla myös muutoksia, joita en ole käsitellyt teoriaosuudessa tarkemmin, yhtenä esimerkkinä ylioppilaskirjoitusten sähköistyminen. Juuri kirjoitushetkellä vallitseva koronaepidemia tuo myös haasteita lukio-opetuksen järjestämiseen, suurimpana haasteena on ylioppilaskirjoitusten aikaistaminen lyhyellä varoitusaikalla. Edellä mainitut muutokset ovat vaikuttaneet varmasti paljonkin muun muassa opetuksen järjestämisen käytäntöihin, mutta tutkielman teoriaosuudessa olen keskittynyt lukion muutoksiin yhteiskunnallisella tasolla koulutuspoliittisten asiakirjojen kautta. Tutkimuksen teossa täytyy tehdä aina rajoituksia, ja tässä tutkielmassa olen enemminkin kiinnostunut erilaisista paradokseista, joita lukion tavoitteet sekä käytännöt pitävät sisällään.

Varsinaisia tutkimuskysymyksiäni ovat; Mitä aiheita lukioon liittyen mielipidekirjoitukset käsittelevät? Millaista lukion ideaalia mielipidekirjoitukset rakentavat? Millaisella retorikalla lukion uudistamista ja toisaalta sen perinteisen tehtävän säilyttämistä perustellaan?

7 Tutkimuksen toteutus

7.1 Helsingin Sanomien mielipidekirjoitukset aineistona

Aineistoni muodostuu Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksista. Helsingin Sanomien Mielipide-palstalla lukijat voivat ottaa osaa ajankohtaiseen keskusteluun. Lehti tuo itse sivuillaan esille, kuinka rakentavalla kritiikillä ja argumentaatiolla voidaan parantaa yhteiskunnallisia päätöksiä ja näin myös mielipidekirjoitukset avoimena keskusteluna vie maailmaa eteenpäin (HS 2020). Helsingin Sanomat on Suomen suurin sanomalehti. Media Audit Finlandin (2020) tuoreimman tilaston mukaan HS:n viikkotavoittavuus vuonna 2019 oli 2 miljoona lukijaa. Painettua lehden lukijamäärät olivat keskimäärin 674 000 ja digiversiota luki viikossa keskimäärin 1 255 000. Sanomalehdistä toiseksi suurin viikkotavoitettavuus oli Aamulehdellä. Se tavoitti 701 000 lukijaa. (Media Audit Finland, 2020.) Helsinki on Suomen suurin yliopistokaupunki ja poliittisen vaikuttamisen keskus. Näin ollen Helsingin Sanomat on keskeinen julkisen sanan jakaja koulutuspoliittisessa keskustelussa ja perusteltu valinta tutkimuskohteeksi.

Valitsemallani aineistolla pyrin tavoittamaan esimerkkejä julkisesta keskustelusta. Julkinen on monimerkityksellinen käsite. Suomen sivistyssanakirjan mukaan julkinen voi viitata yleiseen ja avoimeen keskusteluun. Tätä avointa keskustelua olen pyrkinyt tavoittamaan osaltaan mielipidekirjoittelun analyysin kautta. Julkinen voi viitata sivistyssanakirjan mukaan myös yhteiskunnan elinten viralliseen keskusteluun. Virallista puolta lukion ympärillä pyörivistä keskustelusta olen tuonut esiin erityisesti luvussa kolme koulutuspoliittisten selvitysten ja kannanottojen kautta.

Mikkonen & Lehikoinen (2010,3) tuovat esiin, kuinka mielipidekirjoitukset ovat kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia. He pitävät kirjoituksia tärkeinä vaikuttamisen keinoina. Kirjoitukset saavuttavat sekä toimituksen että päättäjien huomion. Hokkanen (2004) kuvaa mielipidekirjoittelua kansalaisosallistumisen areenana. Hän tuo esiin myös kansalaisjournalismin käsitteen. Lehdet tarjoavat uutisoinnin lisäksi kansalaisille mahdollisuuden mielipiteen julkaisemiselle (Hokkanen 2004, 10, 65.)

Nurmela (2011) mukaan mielipidekirjoituksissa on keskusteleva elementti. Ne ottavat kantaa aikaisempaan keskusteluun tai ovat uusia keskustelunavauksia (Nurmela, 2011, 23). Tämä tulee esille aineistosta monella tapaa. Osa aineiston kirjoituksista ottaa suoraan kantaa aikaisempiin mielipidekirjoituksiin ja aineistossa on nähtävissä myös laajem-

pia kirjoitusketjuja, joissa yksi kirjoitus on innostanut kirjoitusten sarjaksi. Osa kirjoituksista ilmentää epäsuoremmin yleisempää keskustelua. Yleinen keskustelu tulee esiin toistuvista teema-alueista. Aikaisempi keskustelu, johon otetaan kantaa, voi olla aikaisempaa mielipidekeskustelua tai kannanottoja viralliseen päätöksentekotasoon. Keskustelulla pyritään mahdollisesti saavuttaa poliittisten päätöksentekijöiden huomio. Hokkanen (2004) tuo esiin, kuinka lehdistömedia voi toimia mielipidevaikuttajana yleisölle sekä päätöksentekijöille. Tiedotusvälineet voivat olla tärkeitä vallankäyttäjää yhteiskunnassa, sillä ne tarjoavat suurelle lukijakunnalle mahdollisuuden tulkita ja valita tietoa. (Hokkanen, 2004, 11.)

Päätäjien huomion saavuttamista vaikuttamisen keinona täytyy toki arvioida kriittisesti. Suurimmat lehdet, kuten Helsingin Sanomat ovat varmasti kansalaisvaikuttamisenväylä, mutta toimituksen sensuuri vaikuttaa aiheiden valintaan ja julkaisuun. Julkaisijalla ei ole velvollisuutta painaa mielipidekirjoitusta lehteensä (Mikkonen & Lehikoinen 2010, 6; Nurmela, 2011). Toimitus rajaa julkaistavien kirjoitusten aiheita ja lukumäärää (Nurmela 2011, 24). Hokkasen (2004) tutkimuksen mukaan Helsingin Sanomilla on korkein mielipidekirjoitusten hylkäysprosentti. Vuonna 2000 painettuun lehteen päätyi vain 19% toimitukseen lähetetyistä mielipidekirjoituksista (Hokkanen 2004, 19). Tuoreempaa tietona Helsingin Sanomien verkkosivujen mukaan, lehti julkaisee noin joka neljännen heille tarjotuista teksteistä, ja erityisen tervetulleita ja luettuja ovat alle 900 merkin tekstit. HS tekee toimitustyötä, johon kuuluu otsikointi, editointi ja tekstien valikointi. (HS verkkosivut.)

7.2 Aineiston keruun ja rajauksen kuvaus

Olen kerännyt analysoimani mielipidekirjoitukset Helsingin Sanomien sähköisestä versiosta. Lähdin liikkeelle selailemalla lehden verkkosivuja saadakseni yleiskäsityksen ajankohtaisesta keskustelusta. Varsinaisen aineistonkeruun aloitin tekemällä etsimällä kirjoituksia hakusanalla lukio ja rajaamalla hakualueen mielipidekirjoituksiin. Mielipidekirjoitushaulla HS:n digiversio antoi erityyppisiä tekstejä; Lukijan mielipiteitä vieraskynäkirjoituksia ja kolumneja. Pidin kaikki edellä mainitut kirjoitustyypit aineistossa mukana. Kirjoituksia löytyi runsaasti, joten päätin rajata aineiston aluksi reilu viiden vuoden ajalle alkaen teksteistä 1.1.2015 ja takaraja aineiston tekstien julkaisulle oli 29.2.2020. Tällöin ensimmäinen mielipidekirjoitus aineistossa on julkaistu 25.1.2015 ja viimeinen kirjoitus 26.2.2020. Yhteensä tällä aikavälillä löytyi 223 tekstiä. Tekstien hallinta oli helppoa HS:n

digilehden tilaajana, sillä sovellus tarjoaa ominaisuuden, jolla voi tallentaa artikkelit. Katsoin kuitenkin tekstien kokonaismäärän olevan turhan suuri, joten kavensin aikajanaa päivämäärille 1.8.2018-26.2.2020. Alla olen kuitenkin kuvannut sekä alkuperäisen että lopullisen rajauksen kirjoittajaprofiilien jakautumista.

Mikkosen ja Lehikoisen (2010, 4) mukaan mielipidekirjoittelussa yliedustettuina ovat keski-ikäiset miehet ja lisää osallisuutta kirjoittamisessa toivotaan nuorilta. Havaitsin kuitenkin kirjoittajaprofiilin poikkeavan tästä, kun kartoitin lukioon liittyvää mielipidekirjoittelua vuoden 2015 alusta. 1.1.2015-31.7.2018 sana lukio esiintyi 119 kirjoituksessa. Erittelin kirjoittajat nimen tai nimimerkin perusteella kolmeen ryhmään; opiskelijat, asiantuntijat ja muut aikuiset. Usein nimen tai nimimerkin lisäksi kirjoitus oli allekirjoitettu opiskelija tai työstatuksella. Työ- tai virkanimike statuksen alla oli kirjoitettu paljon mielipiteitä. Asiantuntijoiksi paikansin muun muassa opettajia, professoreita, rehtoreita ja erilaisten yhdistyksen edustajia. Suurin osa muut aikuiset ryhmään sijoitetuista olivat vanhempia, äitiä tai isiä. Ryhmään sijoitin myös kirjoittajat, jotka eivät olleet nimensä lisäksi vedonneet muuhun asemaan, esimerkiksi asiantuntijastatukseen. Nimen perusteella pystyin erittelemään valtaosan vastauksista sukupuolen mukaan, mutta ikää en pystynyt teksteistä päättelemään.

Alkuperäisessä rajauksessa naiskirjoittajia oli enemmän kuin miehiä. Nuorten osuus kirjoittajista oli laajemmalla tarkasteluvälillä reilu 24 prosenttia. Mikkonen ja Lehikoinen (2010, 4) tuovat esiin, kuinka nuoret aktivoituvat kirjoittajina silloin kun keskustelun aiheet koskevat heidän omaa elämäänsä, kuten esimerkiksi aiheet koulusta.

Tuoreemmissa, varsinaisesti analysoitavissa, kirjoituksissa kirjoittaja jakauma oli hieman erilainen. Opiskelijoiksi oli paikannettavissa vain alle 12 prosenttia kirjoittajista. Statuksen rajaaminen ei ollut aina yksiselitteistä. Sijoitin esimerkiksi opiskelijaksi henkilön, joka opiskeli jo korkeakoulussa, mutta hänen mielipidekirjoituksensa oli kirjoitettu nimenomaan lukio-opiskelijan kokemuksen näkökulmasta. Opiskelijaksi paikansin myös yhdistyksen opiskelijaedustajien ryhmäkirjoituksen. Näistä jälkimmäinen kirjoitus olisi siis voitu paikantaa ihan yhtä hyvin asiantuntijakirjoitukseksi ja sitä edellä mainittu aikuisen kirjoitukseksi. Asiantuntijat olivat myös edustettuina vahvimmin tuoreimmissa kirjoituksissa, ja näistä miehiä oli suurempi osuus kuin edellisellä tarkastelujaksolla, vaikkakin naiskirjoittajia oli edelleen enemmän. Tämä tutkielma on kuitenkin laadullinen tutkimus eikä kirjoittajaesityksestä ole tarkoitus tehdä minkäänlaisia tilastollisia päätelmiä. Tarkoitukseni on kuitenkin esitellä yleisellä tasolla aineistoni luonnetta kuvailemalla, kuka tai ketkä

kirjoituksia ovat tuottaneet. Päätelmiä kirjoittajien määrien perusteella on muutenkin vaikea tehdä, sillä kuten edellisessä luvussa toin esille, kirjoitukset eivät välttämättä kerro kirjoittajatyypin aktiivisuudesta, sillä Helsingin Sanomien toimituksella on osansa julkaisujen valikoinnissa.

Taulukko 1 Kirjoittajien jakauma statuksen ja sukupuolen mukaan 1.8.2018-29.2.2020

	Opiskelija	Asiantuntija	Muu aikuinen	
Nainen	7	32	12	51
Mies	2	34	4	40
EOS	2	2	1	5
Molempia ²	1	7		8
	12	75	17	104

Selailin alkuun kaikki 104 tekstiä lyhyesti läpi karsien joukosta tutkielmaan soveltumattoman materiaalin. *Lukio* sanalla haku antoi paljon tuloksia, mutta halusin toteuttaa haun näin saadakseni mahdollisimman monipuolisen aineiston. Tutkielman teoreettinen viitekehys on muodostunut lukion muutoksien tarkastelusta yhteiskunnallisella tasolla sekä siihen liittyvästä valinnaisuudesta ja sivistyskäsityksestä. En kuitenkaan halunnut rajata aineistoa liian suppeaksi omien ennakoasetusten mukaisesti. Esimerkiksi sivistyskäsitykseen mielipidekirjoittelussa on vaikea päästä käsiksi tiettyjä käsitteitä hakusanoja käyttämällä. Kuten luvussa 6 olen tuonut esille, sivistystä käsitteenä on vaikea kirjoittaa auki. Yhtä lailla voisi ajatella, että kirjoittajat puhuvat yleissivistyksestä ilmiönä käyttämättä itse kyseistä sanaa. Riippuen tietenkin siitä, kenen yleissivistyskäsityksen mukaan aineistoa lukee. Tästä syystä en asettanut alkuun mielipidekirjoituksille muuta hakukriteeriä kuin sanan *lukio*.

Aineiston rajaamisvaiheessa päädyin siihen, että soveltumaton materiaalia olivat mielipideosaston kirjoitukset, jossa sana *lukio* oli toissijaisessa asemassa tutkielman aiheeseen liittyen. Tämä aineiston karsimisen vaihe tuotti jo analyysille hyvän pohjan, sillä mielipidekirjoituksia oli tarpeen lukea tarkkaan. Ensiksi osa materiaalista vaikutti aihealueensa puolesta relevantilta, mutta yhteys lukiokeskusteluun osoittautuikin heikoksi.

² Molempia -sarake viittaa yhteiskirjoitukseen, jossa oli sekä naisen että miehen nimi allekirjoituksessa.

Esimerkiksi eräs mielipidekirjoitus otti kantaa suomea toisena kielenä opettavien pätevyteen eri koulutusasteilla ja eri tyyppisissä koulutuskeskuksissa. Se mainitsi kuitenkin lukion vain ohimennen ja kirjoitus keskittyi opettajien pedagogiseen pätevyteen yleensä. Kyseisen kirjoituksen jätin aineistosta pois. Toisaalta eräs kirjoitus koski nuoren lapsen vanhempien parisuhteen hyvinvoinnin tukemista neuvoloissa. Kirjoitus näyttäytyi nopealta lukemalta oman tutkielman aihealueen ulkopuoliselta, mutta sisälsikin viittauksen lukiokoulutuksen mahdollisiin sisältöihin ja näin ollen pidin kirjoituksen aineistossa. Lisäksi ilmastomuutoksesta ja kestävästä kehityksestä kirjoitettiin eri yhteyksissä. Silloin kun mielipidekirjoitus koski lukioikäisten ruokailutottumuksia ja ruoan ylijäämää, en ollut kiinnostunut siitä. Toisaalta ilmastomuutos oppisisältöjä tarkastellessa oli relevanttia koulutuksen tehtäviä arvioitavissa.

Edellä kuvatun karsintaprosessin myötä, lopulliseen aineistoon valikoitui 78 mielipidekirjoitusosaston tekstiä, joita analysoin sisällönanalyysin avulla. Näistä yksitoista kirjoitusta oli tarkemman retorisen analyysin kohteena. Retorisen analyysin aineiston kirjoitukset olivat julkaistu aikavälillä 9.8.2018—31.1.2020. Yhdentoista kirjoituksen rajausta ohjasi viimeisin tutkimuskysymyksen asettelu, jota käyn seuraavassa menetelmäluvussa läpi. Kymmenen kyseisistä kirjoituksista oli asiantuntijoiden kirjoittamia ja yksi opiskelijan. Naiskirjoittajia oli kuusi ja mieskirjoittajia viisi. Kirjoitusten valikoitumista kuvaan vielä menetelmäluvussa.³ Retorisen analyysin aineisto on harkinnanvarainen näyte (ks. Eskola & Suoranta 1999, 18).

7.3 Menetelmä

Käytin aineiston analysoimiseksi sisällönanalyysiä sekä retorista analyysiä. Tutkimus eteni 78 mielipidekirjoituksen jäsentämisellä ja analysoimisella sisällönanalyysin avulla. Tämän analyysivaiheen avulla vastaan kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen; mitä aiheita lukioon liittyen mielipidekirjoitukset käsittelevät? Millaista lukion ideaalia mielipidekirjoitukset rakentavat ja miten mielipiteitä perustellaan? Retorinen analyysi on edellä mainittua analyysia huomattavasti erikoistuneempi menetelmä. Alkuperäisen aineiston kirjoitusaiheet olivat myös hyvin monipuolisia, joten en kokenut mielekkääksi analysoida koko aineisto retorisen lähestymistavan avulla. Ensimmäisen analyysivai-

---

³ Viittaan jatkossa aineiston lainauksissa Helsingin Sanomiin (HS) enkä kirjoittajaan, vaikka kirjoitukset ovat allekirjoitettuja. Katson tämän tuovan johdonmukaisuutta viittaustekniikkaan ja lähteiden merkitsemiseen. Kaikki aineiston kirjoitukset ovat lueteltuna lähteiden jälkeen liitteissä.

heen myötä aineisto oli hyvinkin tuttu ja se auttoi tarkentamaan viimeistä tutkimuskysymystä sekä rajaamaan tarkoituksenmukaista aineistoa. Vastasin viimeiseen tutkimuskysymykseen, millaisella retoriikalla lukion uudistamista ja toisaalta sen perinteisen tehtävän säilyttämistä perustellaan, yhdentoista mielipidekirjoituksen avulla. Lopulta aineistoon päätyi mielipidekirjoituksia, jotka keskittyivät lukion tilaan ja muutostarpeeseen. Koko 78 mielipidekirjoituksen sisältävä aineisto koostui hyvinkin monipuolisista teksteistä, eikä kaikkien niiden sisältö keskittynyt yksinomaan lukioon. Kirjoitusaiheina oli työelämän muutos, koulutus laajempaan ilmiönä sisältäen ajatuksia peruskoulusta ja korkeakoulutuksesta, asevelvollisuus sekä perhekasvatus. Kirjoituksissa oli mielenkiintoisia viittauksia lukioon ja sopivat hyvin kahden ensimmäisen tutkimuskysymyksen aineistoksi, mutta niiden retorinen analyysi olisi vienyt turhan kauas tutkielman varsinaisen aihealueen, lukion, ulkopuolelle. Retorisen analyysin kohteeksi päätyi siis mielipidekirjoitukset, joiden pääfokus oli nimenomaan lukion yhteiskunnallisten tehtävien tarkastelussa tai lukiouudistusten sisällöissä.

Kuten olen edellisessä luvussa esittänyt, jäsensin aineistoa alkuun kirjoittajaprofiilien perusteella ja karsin aineistoa mielipidekirjoitusten sisällön perusteella saadakseni relevanttia ainesta tutkielman aiheen kannalta. Laadullinen tutkimus, jota myös oma tutkielma edustaa, ei välttämättä etene aina lopullisen raportin mukaisessa järjestyksessä teoriasta aineiston valintaan ja tutkimuskysymykset tarkentuvat tutkimusprosessin edetessä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 173). Oma tutkielman on edennyt vahvasti teoria edellä ja tutkimuskysymykset muuttuneet ilmiön ymmärryksen lisääntyessä. Olen tutustunut lukion opetussuunnitelmatyöhön liittyvään koulutuspoliittiseen sekä mediassa käytyyn julkiseen keskusteluun jo usean vuoden ajan opintojeni kuluessa. Tämä aiheuttaa haasteita aineiston analyysille, sillä tarkoituksena on tavoittaa aineistosta ilmiön kannalta uutta tietoa ja ajankohtaista, ei toisintaa teorian tuloksia. Toisaalta retorinen analyysi tarjoaa uutta näkökulmaa aineistoon, emme ole kiinnostuneita vain siitä, mistä puhutaan, vaan miten omaa näkökulmaa oikeutetaan. Tuomi & Sarajärvi (2018, 26) viittaavat mielenkiintoisella tavalla Engeströmiin (1987), jonka mukaan tutkimusaineiston kokoaminen ja sen kokoaminen uskottavaan muotoon muuttaa teoreettisen tutkimuksen empiiriseksi.

Tuomi & Sarajärvi (2018) kirjoittavat aristoteellisen ja galileisen lähestymistapojen eroista laadullisessa tutkimuksessa. Paikannan tutkimukseni näistä ensin mainittuun, jonka näen olevan linjassa myös retorisen analyysin kanssa. Tutkimus lähtee siis teoriasta ja pyrkii ymmärryksen luomiseen, enemmän kuin ilmiön kuvaamiseen. Ilmiön kuvaamista ei pidä sekoittaa aineiston kuvaamiseen, joka mielestäni on paikoillaan tutki-

muksen luotettavuuden arvioinnin kannalta. Aristoteellinen lähestymistapa on ymmärtävää, hermeneuttista tutkimusta. Tarkoituksena on ilmiöiden merkityksien oivaltaminen tekemällä ”tunnettu tiedetyksi”. Tutkimuksen tavoitteena on tehdä näkyväksi se, mitä totumus on tehnyt itsestään selväksi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 32-42.)

Tuomi & Sarajärvi (2018, 53) ovat esittäneet kielen tyypillisiä piirteitä tutkimuksessa ja tuoneet esiin, kuinka sisällönanalyysillä voidaan tavoittaa kommunikaation välineen sisältöjä ja diskurssianalyysillä prosesseja, joita kieli välineenä tuottaa. Saari (2002, 117) kirjoittaa, kuinka diskurssianalyysissä voidaan tarkastella sitä, miten erilaisissa käytännöissä luodaan toistensa kanssa eriäviä todellisuuksia. Diskursseja voi kutsua myös merkityssysteemeiksi tai repertuaareiksi (Jokinen ym. 1993, 26). Suoninen (2002, 21) tuo esille, kuinka diskurssi voidaan nähdä kohtuullisen eheänä kokonaisuutena, joka konstruoi todellisuutta. Mielipidekirjoitukset luovat omalta osaltaan todellisuutta. Ne eivät kuitenkaan luo sitä irrallaan muusta yhteiskunnallisesta keskustelusta. Diskurssianalyysin sijaan käytän tässä tutkielmassa retorista analyysia, sillä koen, että se antaa mielekkään ja systemaattisen välineen päästä aineistossa esiintyviin perusteluihin käsiksi.

Puustinen ym. (2015) ovat haastaneet analyysissään näkökulman, jonka mukaan koulutuspoliittiset tekstit perustuisivat objektiivisuuteen. He ovat käyttäneet retorista analyysia erilaisten yleisön suostuttelukeinojen paljastamiseen. Oma aineistoni koostuu mielipidekirjoituksista, joka antaa tekstityylinä kirjoittajalle enemmän vapauksia subjektiivisuuteen ja tunteisiin vetoamiseen. Koen kuitenkin, että retorinen lähestymistapa antaa mielenkiintoisia näkökulmia siihen, miten erilaisten ylistyspuheen, oikeuspuheen ja poliittisen puheen keinoin vakuutetaan yleisöä eli lukijaa. Analyysi paljastaa myös mielipidekirjoituksen taustalla vaikuttavia arvoja ja odotuksia lukioon liittyen.

Retoriikan keinoin on tunnistettavissa kolme erilaista puhetyyppiä, joita ovat poliittinen, oikeudellinen ja ylistyspuhe. Poliittinen puhe on neuvovaa ja varoittavaa kun taas oikeudellinen puhe viittaa puolustavaan tai syyttävään oikeutukseen. Ylistyspuhe vetoaa yhteisiin arvoihin ja sillä on tulevaisuuteen kohdentuva kasvatuksellinen elementti.

Puustinen ym. (2015) tuovat esiin, kuinka retorinen analyysi ei ole ollut laajalti käytössä suomalaisessa kasvatustieteellisessä tutkimuksessa, mutta yhtymäkohtia diskurssianalyysin kanssa. Suoninen (2016) tuo esiin, kuinka diskurssianalyysin keinoin selvitetään, miten kielellä tehdään asioita ymmärrettäväksi. Kiinnostuksen kohteena ei ole siis aineistossa, tässä tapauksessa mielipidekirjoituksissa, esitetyt näkökulmat sellaisinaan, vaan millaisia asiantiloja ja seurauksia aineistossa rakennetaan. Kielenkäyttöön ja diskursiivi-

suuteen liittyy näkemys puhujasta moraalisen toimijana. Sen avulla voidaan analysoida, mitä puhuja pitää itsestään selvänä tai mitä hän arvostaa tai pitää outona. Vuorovaikutus on sosiaalista toimintaa, tekoja ja vuorovaikutusta. (Suoninen, 2016.)

Jokisen (2016a) mukaan retoriikka on yleisön vakuuttamista ja retorinen argumentaatio perustuu luonnolliseen, avoimeen, kieleen ja retoriikka on läsnä kaikessa kielenkäytössä. Tutkimuksellisesti analysoitavaan aineistoon lähestytään niin, että toisistaan eroavien väitteiden lähtökohtapremissit voivat olla yhtä totia. Tähän liittyen Puustinen ym. (2015) lainaavat artikkelissaan Perelmania, jonka mukaan argumentin looginen muoto ei ole tae hyvästä perustelusta. Analyysillä keskitytään kielellisiin argumentteihin, joilla pyritään vakuuttamaan yleisö erilaisilla keinoilla. Lähtökohtapremissien ymmärtäminen on keskeistä retoriikassa, sillä yleisön hyväksymä ja yhteisesti jakama väitteen lähtökohta laajennetaan koskemaan myös johtopäätöksiä. Retorisen argumentaatiossa on keskeistä se, kuinka vakuuttavana yleisö pitää muun muassa esitettäviä metaforia, vaikutussuhteita tai vastakkainasetteluja. Diskurssianalyysiin on hakenut myös välineitä retoriikasta, kun menetelmällä on tarkasteltu, miten asioita oikeutetaan ja miten väitteet saadaan näyttämään itsestäänselvyyksiltä. (Jokinen, 2016a.) Yhtäläisyys syntyy siitä jaetusta näkökulmasta, että todellisuutta luodaan erilaisilla puhetavoilla ja menetelmien avulla voidaan tuoda esille, miten puhetapoja käytetään ja miten niillä oikeutetaan asioita.

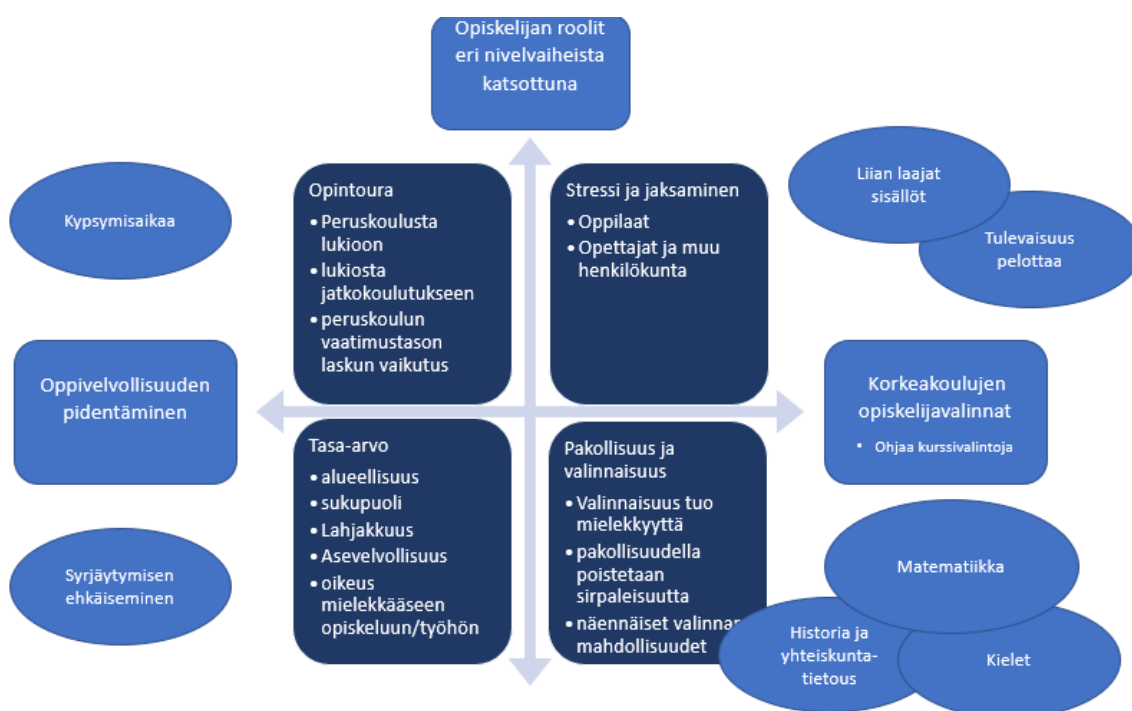
Retorisessa analyysissä mielenkiinnon kohteena on kirjoittajan suostuttelukeinojen kartoittaminen. Argumentaation lähtökohtana oletus, että suostuttelija ja yleisö jakaa yhteisiä arvoja tai lähtökohtia. Yleisön ja argumentoijan välille luodaan siis niin kutsuttu esisopimus, lähtökohtapremissit, jonka päälle argumentaatiota rakennetaan. Yksittäisiä argumenttien vaikutuskeinoja ovat järkeen vetoaminen (logos), uskottavuuden lisääminen (ethos) sekä tunteisiin vetoaminen (patos). (Puustinen ym. 2015.)

8 Tutkimustulokset

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni oli, mitä aiheita lukioon liittyen mielipidekirjoitukset käsittelevät? Kuviossa kaksi olen hahmottanut aineiston monipuolisia aihealueita. Yksittäisiä kirjoituksia oli mahdoton ryhmitellä tietyn aihealueen alle, sillä aineistossa tuotiin monipuolisesti esille esimerkiksi korkeakoulujen opiskelijavalintojen vaikutuksia lukio-opiskelijoiden ainevalintoihin, opiskelijoiden stressiin ja tasa-arvoon. Tasa-arvo keskustelu taas liittyi myös laajemminkin opintourien eri nivelvaiheisiin ja koulutuksellisiin mahdollisuuksiin. Aineistossa kirjoitettiin muun muassa koulutuksen rahoituksesta, ylioppilaskirjoitusten sähköistymisestä ja pisteytyksen objektiivisuudesta, asevelvollisuudesta sekä jatkuvasta oppimisesta.

Kuvio 2 Lukioon liittyvä mielipidekirjoittelu pureutuu useaan aiheeseen.

Kuvioon 2 olen kerännyt aineistossa usein toistuvia teemoja ja niiden perusteella olen nostanut esiin erilaisia huomioita. Ensimmäinen huomio on matematiikka-aineen runsas käsittely eri yhteyksissä. Käsitellen aineistossa esiintyviä näkökulmia korkeakoulujen oppilasvalintojen uudistamiseen liittyen ja matematiikan pisteytystä niissä. Nostan esiin

myös näkökulmia, millaisia seurauksia oppilasvalintojen ohjausvaikutuksella on muiden oppiaineiden asemaan lukiossa mielipidekirjoittajien mielestä. Näihin aiheisiin pureudun seuraavassa luvussa. Luvussa 8.2. keskityn ensin kuvion vasemmanpuoleisiin teemoihin eli tasa-arvon ja opintouran käsityksiin ja sen jälkeen painopiste siirtyy kuvion yläosassa kirjattuihin teemoihin; opintouraan ja stressiin. Samalla kun esittelen mielipidekirjoitusten aihealueita luvuissa 8.1 sekä 8.2, vastaan myös toiseen tutkimuskysymykseen, millaista lukion ideaalia mielipidekirjoitukset rakentavat? Kolmanteen tutkimuskysymykseen palaan luvussa 8.3.

8.1 Matematiikan pisteytyksen ohjausvaikutus ja yleissivistävät mielekkäät opinnot

Matematiikka oli vahvasti esillä aineistossa. Sanahaku matema* tuotti 92 osumaa, ja kaikki osumat olivat matematiikka sanan eri taivutusmuotoja. Mielipidekirjoituksissa pohdittiin oppiaineen linkittymistä työelämään, ainevalintojen sukupuolittuneisuutta sekä osaamisen tason alentumista. Matematiikkaan liittyvät kirjoitukset linkittyivät myös vahvasti korkeakoulujen oppilasvalintojen uudistuksiin sekä sen vaikutuksiin lukiolaisten kurssivalinnoissa. Kun kurssivalintoja tai -pakkoja käsiteltiin kirjoituksissa, niissä asetettiin vastakkain matematiikka ja muut yleissivistävät aineet. Korkeakoulujen opiskelijavainnkat katsottiin pakottavan lukiolaiset valitsemaan matematiikan kirjoittamisen, jolloin opiskeluaikaa tai -mahdollisuuksia jäi vähemmän muille aineille. Tämä nähtiin olevan ristiriidassa yleissivistävän lukion ideaalin ja mielekkään opiskelun kanssa.

8.1.1 Kaikille yhtäläiset valmiudet opiskella matematiikka

Matemaattiset taidot linkitetään kirjoituksissa paitsi jatkokoulutusmahdollisuuksiin, myös työelämän tärkeiksi taidoiksi. Eräässä kirjoituksessa (HS 30.8.2018) tuotiin esille, kuinka enemmän matematiikkaa opiskelleilla nuorilla on parempi mahdollisuus päästä jatko-opiskelemaan. Hän problematisoi matematiikan sukupuolittuneet käytännöt ja sen, kuinka valinnainen opiskelu on tytöillä poikia harvinaisempaa. Kirjoituksessa tuotiin esille, kuinka tutkimusten mukaan tämä ei ole selitettävissä taitojen eroissa sukupuolten välillä. Kirjoittaja jatkaa, kuinka uudessa opetussuunnitelmassa ensimmäinen matematiikan kurssi onkin kaikille yhteinen, ja siis pakollinen. Tämä mahdollisesti houkuttaa tyttöjä opiskelemaan ainetta enemmän, sillä tutkimustulokset ovat osoittaneet, että myöhempi valinnaisuus houkuttaa matematiikan pariin. Kirjoittaja tuo siis esille erot suku-

puolten välillä ja liittää sen jatkokoulutus ja sitä myöten työllistymismahdollisuuksiin. Toisessa kirjoituksessa tuotiin esille, kuinka matematiikan suosio ei kasva yhtä lailla kuin se merkityksellisyys työmaailmassa ja hän liitti keskustelun myös osaksi sukupuolittuneita valintoja. Vaikka nuoret ovat hyvin tietoisia muuttuvasta työelämästä, he tekevät edelleen paljon sukupuolittuneita päätöksiä ja valinnat ovat perinteisiä.

Koulun ja yhteiskunnan sukupuolittuneet rakenteet voivat vaikuttaa haitallisesti myös poikien matematiikan kirjoittamiseen. Aineistossa (HS 14.2.2019) tuotiin esille, kuinka pitkän matematiikan ylioppilaskokeen suorittaminen voi asettaa esteitä nuoren lähitulevaisuutensa suunnitelmille, sillä Puolustusvoimien erityisen aselinjan pääsykokeet ja ylioppilaskoe järjestetään samaan aikaan. Pitkän matematiikan tärkeys tunnistettiin jatkokoulutuksessa, vaikka yhteiskunnalliset rakenteet vaikuttivat sen suoritushahdollisuuksiin.

Opiskelumենestyksen ei katsottu olevan aineistossa vain lahjakkuudesta ja motivaatiosta kiinni. Sukupuolittuneiden rakenteiden lisäksi oppilaita asetti eriarvoiseen asemaan myös heidän perhetaustansa sekä taloudelliset resurssit. Lahjakkaat, mutta varattomat, oppilaat nähtiin olevan vaikeassa asemassa, sillä lukiossa täytyy oppia liian paljon liian lyhyessä ajassa. Eriarvoisuus syntyy siinä, kun heillä ei ole varaa valmennuskursseihin ja lukion pitkän matematiikan oppimistavoitteet ovat vaativat suhteutettuna opiskelun lyhyeen aikaan. (HS 5.3.2019.)

Matematiikan opiskelua käsiteltiin aineistossa myös ylioppilaskokeen sähköistymisen yhteydessä. Kokeen sähköistymisen nähtiin lisäävän opiskelijoiden stressiä, erityisesti matematiikan, fysiikan ja kemian kokeen, sillä varsinaisen opittavan aiheen lisäksi, nämä aineet vaativat uusien ohjelmistojen hallintaa (HS 3.9.2018). Myös toinen kirjoittaja (HS 21.9.2018) oli huolissaan tästä. Hänen lapsensa oli suorittanut ylioppilastutkinnon kaksi vuotta aiemmin, mutta hän ei ollut saanut opiskelupaikkaa. Lapsi suunnitteli matematiikan arvosanan korottamista, joka osoittautui ylitsepääsemättömäksi, sillä lapsen lukioaikana ei vielä opeteltu käyttämään ylioppilaskokeessa käytettävää ohjelmaa. Kirjoittaja epäilee, että ylioppilaskokeen uusimistarpeet tulevat kasvamaan, sillä ylioppilastodistuksen painoarvo nousee jatkokoulutukseen haettaessa. Hän näkee tässä yhteydessä ylioppilaskokeiden eriarvoistavan iäkkäämpiä opiskelijoita.

Matematiikan käsittely oppiaineena linkittyy aineistossa muun muassa ylioppilaskirjoitusten sähköistymiseen, jatkokoulutukseen ja työuraan sekä opiskelijoiden stressiin. Näissä kirjoituksissa on yhtenäistä tasa-arvo näkökulma ja se, kuinka tärkeää on, että kaikki

pystyisivät kirjoittamaan matematiikan. Lähestymistapa oppiaineeseen on siis positiivinen tai neutraali, ja valintaa matematiikan opiskeluun ei problematisoida, vaan kirjoituksissa ennemminkin kannustetaan siihen.

8.1.2 Monipuoliset opinnot turvattava lukiossa

Paineita matematiikan opiskeluun kuitenkin myös problematisoitiin mielipidekirjoituksissa. Aineistossa on luettavissa paljon näkökantoja, jotka kyseenalaistavat matematiikan korostetun aseman jatkokoulutukseen haettaessa. Yksi kirjoittaja (HS 2.6.2019) esittää näkökulmansa, jonka mukaan pääsykoevalinnat kertovat yhteiskunnallisesta arvostuksesta. Hänen mukaansa koulutuksen tehtävä ei ole vain valmistaa ihmisiä ammattiin ja tuottaviksi yhteiskunnan jäseniksi, vaan tärkeää on myös kriittisten kansalaisten kasvattaminen. Hänen mukaansa opiskelijavalintojen uudistus ja matematiikan korostaminen viestittävät, ettei yleissivistys ole arvokasta. Toinen kirjoitus (HS 3.6.2019) tuo esiin, kuinka matematiikka kehittää loogista ajattelua, mutta niin tekevät myös muutkin aineet, esimerkiksi latina ja muut kielet kielioppisääntöinen. Kirjoittaja kritisoi sitä, että matematiikasta saa huippupisteet esimerkiksi kulttuurista ja oikeutta opiskelemaan pyrkiville. Hänen mukaansa olisi tärkeää, että opiskelijat voisivat tehdä valintoja mieltymystensä sekä taipumustensa mukaisesti.

Aineiston kirjoitukset käsittelevät taktikoinnin ja oppilaan kiinnostuksen kohteiden ristiriitaa opintosuunnittelussa. Korkeakoulujen pääsykoepisteytyksen oletetaan siis vaikuttavan niin, että opiskelijat suorittavat matematiikan ylioppilaskokeen ja sitä varten myös opiskelevat matematiikkaa lukiossa, vaikka heidän luontaiset mieltymyksensä ja taitonsa ohjaisivat toisenlaisiin valintoihin. Tässä yhteydessä oppilas nähdään rationaalisena koulupalveluiden kuluttajana. Meneillään olevassa keskustelussa on paljon samaa kuin vuoden 2015 ainereaaluuudistuksessa ja sen vaikutuksesta terveystiedon suosioon. Salmenkivi kirjoitti vuonna 2013 ylioppilaskirjoitusten ohjausvaikutuksesta. Esimerkiksi ainereaaluuudistus 2005 vaikutti terveystiedon suosion lisääntymiseen, sillä aineen opiskelulla nähtiin olevan paras panos-tuottosuhte ylioppilaskirjoituksissa. (Salmenkivi, 2013.) Molempien retoriikka lähtee siitä oletuksesta, että ylioppilaskokeiden pisteytys ja niiden vaikutus jatko-opintoihin, ohjaavat kouluvalintoja.

Lukio-opiskelijoiden ei tarvitse siis suorittaa matematiikan ylioppilaskoetta, mutta aineistossa tuodaan esille, kuinka matematiikan kirjoittamatta jättämisestä rangaistaan. Se vaikuttaa paitsi abeihin, myös uudelleen kouluttautuviin. Mielipidekirjoittaja (HS 1.8.2019a)

on huolissaan siitä, että alanvaihtajat pakotetaan opiskelijavalintauudistuksella korottamaan arvosanojaan. He ovat muutenkin kirjoittajan mukaan eriarvoisessa asemassa oppilasvalintojen ensikertalaiskiintiöiden vuoksi.

Toisaalta aineistossa on myös vastine (HS 29.5.2019) korkeakoulujen opiskelijavalintojen kritiikille, ja siinä tuodaan esille, kuinka matematiikka on pakollinen pisteyttävä aine vain harvoilla aloilla ja alakohtaisesti painotetaan myös esimerkiksi äidinkieltä sekä vieraita pitkiä kieliä. Kirjoituksessa korostettiin, että lukiouudistuksen myötä on myös mahdollista uusia ylioppilaskokeita ja uudistus kuitenkin tukee entistä paremmin jatkokoulutukseen pääsemistä. Uudistukset lukioissa ja korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa tukevat kyllä opintopolkujen tehostamista ja oppilaiden jatkokoulutukseen sijoittumista väestötasolla tarkasteltuna. Mielenpidekirjoittajat olivat hyvin tietoisia koulutuspoliittisesta päätöksenteosta ja yhteiskunnallisesta paineesta saada väestön koulutustasoa korotettua. Tätä lähtökohtaa ei sinänsä problematisoitu. Kritiikin kohteena oli se, kuinka matematiikkaa korostetaan aiheettomasti aloilla, joita sitä ei lähtökohtaisesti tarvita. Myös alanvaihtajien uudelleen kouluttautuminen nähtiin haasteelliseksi.

8.1.3 Sivistys ja oppilaan valinnat

Aineistossa on nähtävissä jännite näennäisen valinnaisuuden ja lukion yleissivistävän tehtävän välillä. Pahimmillaan lukio nähtiin olevan kolmen vuoden valmennuskurssi, jonka sivistystehtävä on vaarantunut (HS 29.12.2018). Laaja-alaiseen yleissivistykseen katsottiin kuuluvan kyky huolehtia omasta terveydestä ja toimeentulosta (HS 4.3.2019b). Mielenpidekirjoitukset eivät välttämättä kirjoita varsinaisesti sivistyksestä, itse asiassa sanahaku tuotti osuvia vain 16, mutta aineistossa on nähtävissä aihealueen käsittelyä muuten. Kirjoituksissa lukiolle asetetaan erilaisia tavoitteita; muun muassa tiedon itseisarvon ja mielekkään oppimisen mahdollistaminen sekä demokratian ja kriittisen kansalaisuuden opettaminen (HS 2.6.2019). Aine- ja aihesisältöihin toivotaan historian, kielen ja matematiikan lisäksi perhekasvatusta, turvallisuuspolitiikkaa sekä ilmasto- ja taloustietoutta. Vaikka opetuksen odotettiin vastaavan myös tulevaisuuden työelämän haasteita, todettiin, ettei lukion keskeisenä tehtävänä tule olla työelämäyhteyksien korostaminen. Lukion tehtävänä on antaa yleissivistävää koulutusta ja valmistaa jatkokoulutukseen. Lukio ei siis suoraan päteviä työelämään, vaikkakin opitut taidot ovat tuki hyödynnettävissä siellä.

Korkea-asteen opiskelijavalintojen ohjausvaikutus ei koske välttämättä vain ainevalintoja ja lukion aikana, vaan vaikutus ulottuu oppiaineen ja tieteenalan vetovoimaisuuteen laajemminkin. Matematiikan opiskelu vie tilaa muilta aineilta, kuten vierailta kieliltä ja historialta, jolloin näihin aloihin tutustuminen ja innostuminen niistä jää vähäisemmäksi. Tätä näkökulmaa edusti kirjoitus (HS 30.9.2019), jonka mukaan matematiikan painotus korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa, vaarantaa muiden kielten kuin englannin opiskelun lukiossa, ja tämä puolestaan heijastuu myös kielten ohjelmien hakijamääriin yliopistoissa. Tiettyihin aineisiin keskittyminen vaikuttaa siis laajemminkin yhteiskunnan osaamistason tiettyjen tieteenalojen osaamisen supistuessa.

Kun aineistossa käsiteltiin matematiikan opiskelua, käsiteltiin samalla monipuolisesti valinnaisuuden ja pakollisuuden teemoja ja laajemmin koulutuspolitiikan ohjausvaikutuksia opiskelijoiden päätöksenteossa. Samalla pohdittiin oppiaineiden ja koulutuksen arvoja sekä arvostuksia sekä näkökulmia oppilaiden tasa-arvoon.

8.2 Lukio ja lukiolainen näyttäytyvät erilaisilta opintopolun eri nivelvaiheista katsottuna

Mielipidekirjoituksissa lukiokoulutus ja lukio-opiskelijoiden valmiudet näyttäytyvät hyvin erilaisilta riippuen siitä, mistä nivelvaiheesta koulutusuraa asiaa tarkastellaan. Peruskoulun ja toisen asteen välissä lukiolaiset, erityisesti tytöt, näyttäytyvät koulumenestyjiltä, joilla on oikeus miettiä tulevaisuuttaan rauhassa ja sivistää itseään. Peruskoulussa huonosti menestyvät (pojat) ovat taas syrjäytymisvaarassa. Sukupuolen tasa-arvon kysymyksiä pohditaan aineistossa esimerkiksi oppivelvollisuuden pidentämiseen liittyen. Lisäksi aineistossa on esillä vieraskielisten nuorten asema sekä alueellinen tasa-arvo. Kysymykseksi mielipidekirjoituksissa nousee, kenellä on oikeus lukiokoulutukseen.

Kun mielipidekirjoituksissa tarkastellaan lukiolaisten jatkokoulutusmahdollisuuksia, lukio näyttää olevan murroksessa, opetuksen taso vaarantunutta ja opiskelijat sekä opettajat ovat uupuneita. Henkilökohtaisessa opintosuunnitelmassa ei ole mahdollisuutta valita mielekkäitä kursseja vaan valinnaisuus ja korkeakoulujen opiskelijavalintauudistukset ohjaavat lukiolaista niin, että kurssivalinnoilla optimoidaan jatkokoulutukseen pääseminen. Olen kuvannut tähän liittyen edellisessä luvussa, kuinka tässä prosessissa yleisivistys heikkenee, kun opiskelijat ovat ”pakotettuja” suorittamaan matematiikan ja mahdollisesti pakollinen ruotsi vie tulevaisuudessa tilaa muilta kieliltä. Tässä luvussa keskityn

laajemmin siihen, miten aineisto kuvaa toisaalta lukion ideaalia, mutta toisaalta kokemukset näyttävät lukion olevan murroksessa.

8.2.1 Lahjakkaat lukiolaiset ja tasa-arvo peruskoulun päättyessä

Aineistossa tuodaan esille, kuinka lukion rooli yhteiskunnassa keskeinen, sillä siellä koulutetaan huippuosajia ja sillä on tärkeä rooli syrjäytymisen ehkäisyssä. Eräs kirjoittaja (HS 19.2.2019) vaatii lukiokoulutuksen rahoituksen lisäämistä laadukkaan ja alueellisesti tasavertaisen koulutuksen saatavuuden varmistamiseksi.

Lukio- ja tasa-arvokeskustelun yhteydessä mielipidekeskustelussa tuodaan usein esille oppivelvollisuuden pidentämissuunnitelmat. Mielipidekirjoittelu linkittyy siis koulutuspoliittiseen suunnitteluun, jonka mukaisesti osaamistasoa ja koulutusta halutaan nostaa kaikilla koulutusasteilla osana Sanna Marinin hallitusohjelmaa. Tarkoituksena on nostaa oppivelvollisuusikä 18 ikävuoteen. Se tarkoittaisi siis, että jokainen peruskoulun päättävä nuori suorittaisi myös toisen asteen tutkinnon, joko lukion tai ammattikoulun. Laki on parhaillaan valmistelussa ja osa syysistuntokauden 2020 lainsäädäntösuunnitelmaa. (OKM, 2020b.)

Aineistossa esitetään oppivelvollisuutta puoltavia näkemyksiä. Eräs kirjoittaja (HS 5.6.2019b) esittää, että lukion ja ammattikoulun rajoja madallettava oppivelvollisuuden laajentamisen yhteydessä, sillä hän on huolissaan näiden eri koulutusväylien eriarvoistavasta asemasta. Ammattikoulutuksessa olevat jatkavat harvoin korkeakouluihin ja kirjoittaja näkee ammattikouluvalinnan määrittävän liikaa nuoren tulevaisuutta esimerkiksi väärin valintojen myötä. Hän korostaa nuoren henkisen kehityksen rauhaa ja yleissivistävän koulun tärkeyttä, jota lukiokoulutus tukisi. Yhteinen toinen aste tukisi myös sukupuolten tasa-arvoa, sillä kouluvalinnat ovat sukupuolittuneita niin, että tytöt valitsevat useammin lukiokoulutuksen ja pojat ammattikoulun. Aineistossa tuodaan muutenkin esille, että oppivelvollisuuden nostaminen antaisi erityisesti pojille kypsyä aikaa ja loisi siten paremmat valmiudet hakea lukion. Oppivelvollisuuteen viitataan eri kirjoituksissa hieman eri tavoin. Osa kirjoittajista viittaa suunnitelmiin nostaa oppivelvollisuusikä hallitusohjelman esityksen mukaisesti, osa visioi peruskoulun pidentämistä vuodella.

Oppivelvollisuuden laajentamiseen suhtaudutaan aineistossa myös osin kriittisesti. Useassa mielipidekirjoituksessa tuotiin esille, kuinka oppivelvollisuuden pidentämisellä pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä, mutta mielipidekirjoittajien mukaan syrjäytyminen alkaa jo aiemmin peruskoulussa ja suunniteltuun oppivelvollisuusiän muutokseen varatut rahat tulisi kohdentaa ennemmin juuri peruskouluun. Hyödyllisiä tukitoimia olisi kirjoittajien mukaan varhainen puuttuminen ja yhteistyö perheiden kanssa sekä resursien kohdentaminen oppilaanohjaukseen. Pidentyvä koulupakko ei näkemysten mukaan innosta koulusta jo vieraantunutta nuorta. Eräskin kirjoitus (HS 5.6.2019c) toteaa, ettei lukioon pakotetulla nuorella ei välttämättä ole tarpeellisia taitoja tai motivaatiota, jolloin uudistus saisi aikaan vain vahinkoa nuoren itsetunnolle. Myös tämän kirjoittajan mukaan tukitoimet tulisi kohdentaa aiempaan vaiheeseen. Toisaalta edellä viitattuun kirjoitukseen huomautuksena, ettei oppivelvollisuuden pidentäminen tarkoita pakkoa nimenomaan lukio-opiskeluun. Kirjoitukset Helsingin Sanomien lukijakunnan mielipiteitä, eikä sisällönanalyysin tarkoituksena olekaan paljastaa argumentaation paikkansapitävyyttä. Mielenkiintoisempaa on, mistä kirjoitetaan ja mitä seuraamuksia lukija ajattelee ilmiöillä olevan. Samalla kirjoittajat tuovat esiin arvomaailmaansa, tässä yhteydessä opiskeluun ja lukioon liittyen.

Sekä oppivelvollisuuden puolesta ja vastaan argumentoivat mielipidekirjoitukset piirtävät kuvaa lukiolaisista ikäryhmänsä etuoikeutettuina jäseninä. Lukioon päästään, kun toisilta se mahdollisuus evätään. Yleissivistä koulutus nähdään elämänvaiheena, joka mahdollistaa nuorelle kypsyminen rauhan sekä tarjoaa paremmat valmiudet jatko-opintoihin kuin ammatillinen koulutus. Lukiokoulutusta pidetään siis yleisesti tavoittelemisen arvoisena, vaikka lukiokoulutuksen ei nähtäisikään vastaavan jokaisen oppilaan koulutustarpeita. Aineistossa tuodaankin esille, että oppivelvollisuusiän nostamisen ajatus on idealistinen, muttei loppuun asti harkittu.

Koulutukselliseen tasa-arvoon liittyen aineistossa on tuotu esiin huolta sekä koulupudokkaista että sukupuolittuneista rakenteista. Olen viitannut myös alueelliseen yhdenvertaisuuteen. Lisäksi aineistossa on tuotu esiin vieraskieliset nuoret ja heidän syrjäytymisvaaransa, sillä heille ei tarjota tarpeeksi koulutusmahdollisuuksia lukioissa. Lukiolla voisi olla yhteiskuntaan integroiva vaikutus ja englannin kieliset opiskelumahdollisuudet tukisivat työperäistä maahanmuuttoa, mutta Suomessa IB-lukioihin pääsee rajallisen määrän vuoksi lähinnä huippulahjakkaita suomea äidinkielenään puhuvia opiskelijoita. Kun mielipidekirjoituksissa keskustelun painopiste on peruskoulun ja toisen koulutusasteen nivelvaiheessa, lukio näyttäytyy sivistyksen ja itsensä kehittämisen ideaalipaikkana.

8.2.2 Vaarantunut lukio-opetuksen taso ja uupunut opiskelija, jonka tulevaisuuden suunnitelmat epävarmoja

Lukiosta piirtyy hyvin erilainen kuva lukiolaisen tai korkeakouluopintoihin valmistuvan silmin, kuin edellä kuvatussa luvussa. Aineistossa on luettavissa useassa kohtaa huolipuhetta lukiokoulutuksen tason alentumisesta. Lukion alettua törmäyskurssilla ovat lukion ideaali sekä lukion käytännöt.

Osittain lukio-opiskelun ongelmana nähdään olevan se, että peruskoulun taso on laskenut, sillä siellä opetusta on jouduttu sopeuttamaan, jotta koko ikäluokka pärjää siellä. Peruskoulu ei siis ole mielipidekirjoittajan mukaan kykeneväinen tukemaan lahjakkaita oppilaita. Lukioihin päätyy opiskelijoita hyvillä arvosanoilla, mutta entistä heikommilla taidoilla, jolloin myös lukio-opetuksen tasoa joudutaan myös laskemaan. Lukioissa ei ole valmiuksia kuroa umpeen kolmessa vuodessa niitä puutteita, mitä perusopetus on jättänyt jälkeensä. Toisessa kirjoituksessa (HS 29.4.2019) katsotaan, että matematiikan taso lukiossa on laskenut pelkäksi laskuopiksi, vaikka sen mahdollisuudet ajattelun kehittämisen työkaluna olisi loistavat. Myös muissa kirjoituksissa tuodaan esille matematiikan tason vaarantuminen kautta opintouran aina peruskoulusta lukioon saakka.

Toisaalta lukion kriisiytymisen ja opetuksen tason laskun katsotaan liittyvän lukion sisäisiin haasteisiin. Tällä viitataan valinnaisuuteen ja siihen, miten tiettyjä aineita jätetään valitsematta korkeakoulujen opiskelijavalintojen pisteytyksen ohjausvaikutuksella. Oppiainneiden laajamittainen valitsematta jättäminen vaikuttaa laajemmin lukioiden kurssitarjontamahdollisuuksiin ja sitä myöten oppilaiden osaamistasoon. Aineiston mukaan lukion sivistystehtävä on siis vaarantunut ja oppimisen tasosta ollaan huolissaan. Tätä olen kuvannut edellisessä tulosluvussa 8.1, joten en syvenny siihen enää tässä vaiheessa.

Oppimisen ja opetuksen tasoa arvioidaan aineistossa laajalti aina perusopetuksesta yliopisto- ja siitä tohtorikoulutukseen saakka. Lukion sisältöjä ja oppilaiden valintamahdollisuuksia halutaan tuettavan sen omista sivistyksellisistä lähtökohdista käsin. Opintourissa eri koulutasot ja -väylät linkittyvät kuitenkin toisiinsa ja oppimistuloksilla on seuraamuksia muille koulutusasteille.

Yleisimpänä huolenaiheena lukioon liittyen aineistossa esitetään, kuinka nuoret ovat uupuneita, eivätkä saa tarpeeksi tukea tulevaisuuden suunnittelussa. Lukionuoret ovat edelleen tietämättömiä tulevaisuudestaan eikä opinto-ohjaajilla taikka koulupsykologeilla

ole tarpeeksi aikaa hoitaa tehtäviään. Nuoriin viitataan keskenkasvuosina päätöksentekoa varten. Tästä seuraa mahdollisesti pitkäaikaista stressiä, joka on nuoren aivoille vahingollisempaa kuin aikuisen aivoille. Opiskelijahuoltolakiin toivotaankin mielipidekirjoituksissa (HS 25.10.2018) rajausta hoidettavien opiskelijoiden määrään. Stressiä lisäävät myös lukion tehtävien sähköistyminen sekä kolmannen koulutusasteen pääsykoerakenteiden muutos.

Opintoneuvontaa ja oppilashuoltoa tarvitaan, jotta nuori saisi tarpeeksi tukea tulevaisuuden suunnittelussa. Aineistossa päätellään välivuosien viettämisen syyksi sen, että lukiolaiset eivät ole tietoisia, mitä tehdä. Tämä aiheuttaa entisestään paineita heille. Kursivalinnat edelleen perinteisiä ja sukupuolisidonnaisia, vaikka nuorilla taju siitä, kuinka työelämä muuttuu. Aineistossa tuodaan esille, kuinka pelon tai sattuman ei tule ohjata tulevaisuuden valintoja, vaan on tärkeää, että oppilaanohjaukselle annetaan taloudelliset mahdollisuudet toteuttaa tehtäväänsä. (HS 7.8.2018).

Lukion odotetaan tarjoavan kypsyamisrauhaa. Aineistossa lukiolainen nähdään olevan kuitenkin vaativien kehityshaasteiden äärellä jatkokoulutusvalintojen suhteen. Eräs kirjoitus (HS 9.8.2018) tuo esille, kuinka korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus tukee varhain kypsyviä nuoria, mutta muille se vaikeuttaa opintoihin sijoittumista. Kypsytyteen nähdään vaikuttavan esimerkiksi sukupuoli sekä perhetausta. Biologiseen kypsytyteen vedotaan useassa tekstissä. Esillä on ajatuksia, jonka mukaan korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistukset asettavat lukion aloittavan nuoren haastavaan asemaan, sillä se pakottaa nuoren tekemään jatko-opintoja liittyviä valintoja liian varhaisessa vaiheessa.

Mielekkäiden opintojen valitseminen ei ole niin yksinkertaista kuin valinnainen kurssitarjonta antaa ymmärtää. Näissä haasteissa oppilashuollon tärkeys korostuu, mutta opintoneuvontaan tai terveydenhuoltoon ei katsota osoitettavan tarpeeksi resursseja. Seuraavaksi keskityn vielä tarkemmin aineostossa esiintyvään huoleen lukiolaisten ja lukion henkilökunnan stressistä, sillä ne ovat laajalti huomion kohteena tarkastelemissani mielipidekirjoituksissa.

8.2.3 Opiskelijoiden sekä lukion henkilökunnan stressi

Vaikuttaa siltä, että opiskelijoiden stressi ja uupumus ovat laajalti yhteisesti jaettuina huolia aineistossa. Aineistoon lukeutui myös opetusministerin Li Anderssonin mielipidekirjoituksia.

tus (HS 11.7.2019b), jossa hän tunnusti toisen ja kolmannen asteen opiskelijoiden hyvinvoinnin olevan tärkeä koulutuspoliittinen kysymys, ja sen edistäminen vaatii vielä paljon työtä. Havainnollistaakseni stressin käsittelyn yleisyyttä laskin, että käsite stressi esiintyi aineistossa 16 kertaa, uupumus 33 kertaa, väsymys 11 kertaa, ja tämän lisäksi mielipidekirjoituksissa käytettiin käsitteitä kuten pelko, epävarmuus, paineiden lisääntyminen.

Mitkä asiat sitten aiheuttavat lukiossa stressiä ja uupumusta? Edellisissä luvuissa esittelemani korkeakoulujen oppilasvalintojen uudistus sekä näkökulmat osaamistason laskeumisessa vaikuttavat negatiivisesti opiskelijoiden jaksamiseen. Lukiossa täytyy kuroa kiinni osaamistasoa ja oppia liian paljon liian lyhyessä ajassa. Lukiokoulutus itsessään nähdään kuluttavana; koulupäivät ovat pitkiä ja opeteltavaa paljon. Korkeakouluvalinnat ovat erään kirjoittajan (HS 12.3.2019) mukaan toistuvasti esillä nuorten arjessa ja stressiä ylläpidetään jatkuvilla valmennuskurssimainoksilla ja keskusteluohjelmilla, joissa mallioppilaat käyvät ylioppilas kirjoituksiaan läpi. Kirjoittaja haluaa keventää opiskelijoiden painetta. Hänen mukaansa nuorten ei tule kantaa huolta, vaikka ylioppilaslakin saamisessa kestäisi tai ei pääsisikään saman tien jatkamaan korkeakouluun.

Lukion suorittamispainneiden lisäksi jaksamisen vaarantumisen taustalla voi olla erilaisia mielenterveyden haasteita, minäkuvan vääristymistä ja esimerkiksi koulukiusaamistaustaa (13 HS 12.11.2018a). Kirjoituksissa tuotiin siis esiin jaksamisen yhteys biologisiin valmiuksiin ja yksilön psykologisiin piirteisiin, mutta valtaosa kirjoituksista kritisoi ympäristön, koulu-uudistusten sekä työelämän vaatimuksien osuutta. Työelämän ennakoimattomuus aiheuttaa stressiä lukiolaisille. Lukion jälkeisten välivuosien viettämisen syyksi epäiltiin osittain nuorten epävarmuutta tulevaisuutensa suhteen. Toisaalta aineistossa tuotiin esiin, kuinka työelämä opettaa parhaiten työelämästä ja välivuoden jälkeen jatketaan kuitenkin yleensä opintoja. Työnteko ei näytä cv:ssä pahalta ja työnteko voi motiivoida lukuintoa. (HS 1.6.2019b). Näkemys siis kyseenalaistaa nuorille suunnattuja paineita jatkaa lukiosta suoraan korkeakoulutukseen. Vuodet muodollisen koulutuksen ulkopuolella ei tarkoita nuoren passiivisuutta yhteiskunnallisena toimijana ja välivuosi voi parhaimmillaan lisätä koulutusintoa.

Opiskelijakirjoittaja (HS 5.6.2019d) toi kirjoituksessaan esiin, kuinka pakollisuus lisää stressiä eikä lisää opiskelumotivaatiota. Hän käyttää omassa esimerkissään ruotsin opiskelua. Opiskelujen valinnaisuus yhdistetään siis mielekkyyteen ja opiskelun vetovoimaisuuteen.

Lukiouudistuksia puoltava mielipidekirjoitus (HS 18.11.2018) toi myös esiin jaksamisen ongelmat ja hän katsoi opiskelijoiden uupumuksen johtuvan muun muassa liiallisesta työmäärästä, oppimishaasteista ja tulevaisuuden epävarmuudesta. Hänen mukaansa uusi lukiolaki puuttuu edellä mainittuihin epäkohtiin. Valtaosa aineiston näkemyksistä kuitenkin kritisoi uudistuksia ja jatkuvat uudistusvaatimukset nähtiin oleva yksi lukion ongelmista. Lukiolain ja lukion opetussuunnitelman perusteiden päivittämiset aiheuttavat ylimääräistä stressiä erityisesti opetushenkilökunnalle.

Aineiston opettajien mielipidekirjoitukset käsittelivät opettamansa aineen opiskelua sekä opettajan työn kuormittavuutta. Eräässä esimerkissä (HS 4.5.2019b) oppilaiden taidot nähdään olevan aiempaa alhaisemmat ja yo-kirjoitus entistä haastavampi. Opetussuunnitelma liian täynnä asiaa ja lisäksi kiky-suunnittelu vie aikaa varsinaiselta opetussuunnitelmatyöltä. Myös toinen kirjoittaja (HS 28.5.2019) tuo esiin turhan kokoustamisen ja hän näkee, että kilpailukyvyn parantaminen toteutuisi paremmin opetustyöhön keskittymällä. Tämän lisäksi aineistossa tuotiin esiin ilmiölähtöisyyden ja digitalisaation kritiikkiä. Kirjoittajan mukaan (HS 7.12.2018) tarvitaan lisää tutkimustietoa niiden käyttövaatimusten tueksi. Kaikista edellä viitatuista kirjoituksista piirtyy kirjoittajien turhautuminen nykytilaan ja se, kuinka opettajille ei anneta rauhaa toteuttaa varsinaista opetustyötä. Retorisella analyysillä tarkastelen tarkemmin, miten tiettyä lukiossa tehtävää työtä normalisoidaan, kun toisia työtehtäviä tai oppimissisältöjä rakennetaan toissijaisiksi. Seuraava lainaus tuo esiin kirjoittajan moninaiset huolet liittyen sekä opettajan työn pedagogiikan muutokseen että jatkuviin uudistuksiin liittyen.

Nyt korostetaan oppilaan omatoimista oppimista, jossa opettaja on hellävarainen ohjaaja -- Käytännössä siis lisätään entisestään painetta oppilaan ja opettajan arkeen.

Ristiriita on niin suuri, että voidaan syystäkin puhua lukiossa tikittävästä aikapomista.

Ja lisää on tulossa. Nyt kaikki tehdään kovalla kiireellä, ja muutoskiima on hektinen. Korkeakoulujen uusien valinta-kriteerien lisäksi pian tulevat voimaan uusi lukiolaki ja uusi laki ylioppilaskirjoituksista. Tämäkään ei riitä: uudet opetussuunnitelmat julkaistaan syksyllä 2019 – pian sen jälkeen, kun edellisiäkään ei ole vielä ehditty omaksua. Lukioihin tarvittaisiin nyt riesaksi tulleen muutosvimman sijaan työrauha.

(HS 12.11.2018b)

Osa aineistossa esiintyvistä mielipiteistä tuo esiin näkemyksen, jonka mukaan uupumus ja stressi eivät ole niin laaja ilmiö, mitä huolipuhe antaa ymmärtää. Kirjoitukset eivät väheksy ilmiön ongelmallisuutta ja vakavuutta, mutta niissä argumentoidaan maltillisen lähestymisen puolesta. Esimerkiksi yksi kirjoittaja (HS 10.8.2019) tuo esille, kuinka uupumuksesta puhuminen on harhaanjohtavaa. Se ei ole synonyymi väsymykselle, vaikka kirjoittajan puolesta näin julkisessa keskustelussa annetaan ymmärtää. Toisen kirjoittajan (HS 12.8.2019) mukaan huolipuhe uupumuksesta kuormittaa yleisöä ja se vie huomiota arvokkaalta ja tasokkaalta opetustyöltä. Kirjoittaja toivoo, että puhuttaisiin enemmän opettajan työn hyvistä puolista ja tuotaisiin esiin koululaitoksen onnistumisia. Aineistossa (HS 11.7.2019) tuodaan myös esille, että yleistynyt huoli nuorten mielenterveydenhäiriöistä ei johdu ilmiön yleistymisestä vaan avunhavun kynnyksen madaltumisesta. Mielenterveyskysymykset ovat toki kirjoittajan mukaan tärkeitä ja erityisesti toisella koulutusasteella nuoren kohtaaminen on tärkeää, vaikka opetusta ei järjestäkään enää luokkakohtaisesti.

8.3 Lukion muutostarpeen tarkastelua retorisen analyysin keinoin

Tässä luvussa vastaan kolmanteen tutkimuskysymykseen, millaisella retoriikalla lukion uudistamista ja toisaalta sen perinteisen tehtävän säilyttämistä perustellaan?

Paikansin yhdentoista kirjoituksen aineistosta vain kaksi kirjoitusta, jotka puolsivat lukion uudistamista, eli aihe oli aliedustettuna aineistoissa. Alla oleva viittaus on opetusministeriön edustajan vastine Helsingin Sanomissa aiemmin julkaistuille mielipidekirjoituksille ja se puolustaa kritiikin kohteena olleita uudistuksia. Alkupermississään kirjoittaja huomioi aiempien kirjoitusten huolen opiskelijoiden jaksamisesta ja vastaa, kuinka uudistus ratkaisisi esitettyjä ongelmia. Kirjoituksessa käytetään vakuuttamisen keinoina oikeudellista puhetta. Oikeudellisessa puheessa oma argumentti saa voimansa aiemmasta tutkimustiedosta (ks. Puustinen 2018, 62). Kirjoittaja hakee painoarvoa argumentilleen vetoamalla Opetushallitukseen ja sen johdolla tehtävään opetussuunnitelmatyöhön. Kirjoituksen puolustus kohdentuu paitsi uudistuksiin itsessään, myös opiskelijoiden oikeuteen saada tukea opintoihinsa.

LUKION LEHTORI Hannu Tuominen toivoi (HS Mielipide 12.11.) työrauhaa lukioihin todeten, että lukioiden uudistusvimma on uuvuttanut sekä oppilaat että opettajat.

Uusi lukiolaki on valmisteltu laajassa sidosryhmäyhteistyössä. Se tulee voimaan 1. elokuuta 2019 ja korvaa lukiolain vuodelta 1998. --

Nuori tarvitsee tukea sekä lukio-opintoihinsa että tulevaisuutensa suunnittelemiseen. Uusi lukiolaki tuo lukiolaiselle lisää henkilökohtaista ohjausta. Lainsäädännön uudistuessa lukiolainen saa myös tarvitsemaansa erityisopettajan tukea ja muuta oppimisen tukea, jos hänellä on haasteita suoriutua opinnoista kielellisten erityisvaikeuksien tai muiden oppimisvaikeuksien vuoksi.

(HS 18.11.2018)

Uudistuksen tarpeellisuutta tuodaan esille sillä, kuinka edellinen lukiolaki on yhdeksäntoista vuoden takaa. Myös opiskelijoiden oikeutta puolustetaan, ja tunnustetaan aiempien kirjoitusten huoli uupuneista opiskelijoista. Myös toinen puolustuspuhe vetoaa tutkimus- ja asiantuntijatietoon. Oma näkökulma vahvistetaan kirjoituksen alussa sekä muiden näkökulmat kyseenalaistetaan kirjoituksen lopussa. Lause ”*Vahvojen väitteiden toivoisi perustuvan --*” antaa vaikutelman, ettei uudistukselle annettu kritiikki olisi perusteltua. Alla oleva kirjoitus käsittelee pääsääntöisesti korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksia, mutta tarkastelun alla on myös oppilaanohjauksen lisääntyminen lukiouudistusten myötä.

Uudistusta on valmisteltu vuodesta 2016 lähtien avoimesti työryhmissä, lausuntokierroksilla, seminaareissa ja verkostoissa. Valmisteluvaiheiden jälkeen, elokuussa 2017, opetus- ja kulttuuriministeriö ja korkeakoulut sopivat uudistuksen keskeisistä sisällöistä ja aikataulusta.

--

Arvosanapohjaiseen näyttöön myös valmistaudutaan lukiossa. Lukiouudistus tuo entistä parempaa tukea opinnoissa etenemiseen. Jos arvosanat eivät riitä sisäänpääsyyn, näytön voi antaa valintakokeessa, joka ei edellytä pitkää valmistautumista, tai avoimessa korkeakoulussa osoitetulla osaamisella.

UUDISTUKSEN edellisten vaiheiden vaikutuksia on selvitetty, ja myös uusien vaiheiden vaikutuksia tutkitaan. Myös se, -mitä asioita uudistuksesta tuodaan esille, vaikuttaa hakijoiden käyttäytymiseen.

Vahvojen väitteiden toivoisi perustuvan pääasiassa tutkittuun tietoon uudistuksesta ja sen vaikutuksista. Siihen meillä on mahdollisuus, kun uudistus on täysimääräisesti toteutettu ja vaikutukset selvitetty.

(HS 29.5.2019)

Muutostarpeen puoltavien kirjoitusten vähäisyys selittyy mielipidekirjoitusten luonteella kansalaisten vaikutusmahdollisuuksina. Tuloksista ei pidä tehdä johtopäätöstä, että mielipidekirjoitukset vastustaisivat kaikkea muutosta lukioissa. Mikäli palataan laajempaan aineistoon, jota käytetty sisällönanalyyysissä, löytyy sieltä esimerkiksi viittauksia, kuinka yksittäisten aineiden avulla voitaisiin lisätä opiskelijoiden työelämätietoutta ja

vähentää eriarvoisuutta (HS 8.8.2018) Tyttöjen matematiikan opiskelun lisääminen nähdään myös tasa-arvon edistäjänä (30.8.2018) ja lukiota ja kursseja tulisi uudistaa näiden huomioiden pohjalta

Seuraavaksi paneudun retoriikkaan, jolla puolletaan lukion perinteisen tehtävän säilyttämistä. Perinteisen tehtävän säilyttäminen ei tarkoita kuitenkaan lukion pysähtyneisyyttä, vaan esitetyssä kritiikissä arvioidaan tämänhetkisten koulutuspoliittisten muutosten toimivuutta ja korostetaan tarvetta kehittää lukiota sen omista lähtökohdista käsin. Tuon esiin, miten erilaisia argumentaation puhetyyppejä, poliittinen, ylistys⁴ ja oikeudellinen, käytetään vakuuttamisen keinoina. Yksittäisissä mielipidekirjoituksissa käytetään monipuolisesti myös erilaisia vakuuttamisen keinoja (ethos, patos, logos) joista annan myös esimerkkejä. (ks. Puustinen, 2018, 26.) Analyysin kohteena ovat alkupremissien muodot, joilla myös kirjoituksen loppupäätelmät oikeutetaan (ks. Jokinen, 2016a aiemmin luvussa seitsemän).

8.4 Lukion perinteinen tehtävä turvattava

Aineistossa koululaitoksen nykytila asetetaan vastakkain menneisyyden kanssa. Argumentaatio siis varoittaa yleisöä koulun kehityksen suunnasta poliittisen vakuuttamisen keinoin. Poliittisen puheen tehtävänä on neuvoa ja varoittaa yleisöä. Puhe on tässä vakuuttamisen keinossa myös neuvottelevaa (Puustinen, 2018, 48; 62). Huonot oppimistulokset ja tiedon vaarantuminen nähdään johtuvan viime aikaisista muutoksista.

Miten tässä näin pääsi käymään? Itse kuulun vuosikertaan, jonka aikana Suomen koululaitoksesta tehtiin maailman paras. Paistattelimme Pisa-tilastojen kärkipaikoilla. Sitten opetusmaailmaan ilmestyivät koulun arjesta tietämättömät muutosagentit ja yritysmaailman -digikonsultit, joiden tuomio oli tyyli: väärin opetettu. Tuomiota ei muuttanut sekään, että uusien tuulien myötä aloimme valua Pisa-tilastoissa alaspäin. Kehitystä kriittisesti tarkastelleita ja siitä huolestuneita opettajia nimitettiin tyyliä muutosvastarintaisiksi fossiileiksi. --
Nyt korostetaan oppilaan omatoimista oppimista, jossa opettaja on hellävarainen ohjaaja

(HS 12.11.2018b)

---

⁴ Ylistyspuheesta on kirjoitettu myös epideiktisenä eli juhlapuheena (Huhtinen, 2009).

Nykyhetken tilanne kyseenalaistetaan korostamalla, että koulun kehittämiseen palkatut asiantuntijat ovat vieraantuneet koulun käytännöistä. Koulun alueelle tulee sinne kuulumattomia henkilöitä. Omatoiminen oppiminen ja opettajan rooli uusi rooli tulee myös kyseenalaistetuksi. Kirjoitus edustaa aineistossa usein esiintyviä näkemyksiä, joiden mukaan oppilaille ja opettajille vaaditaan työrauhaa varsinaisen työnsä hoitamiseksi ja vanhan koulun palauttamiseksi. Muutuskritiikillä pyritään sitouttamaan yleisö vanhan koululaitoksen arvoihin ja sen myötä haetaan yleisön suostumus kehityksen suunnan muuttamiseen.

Myös muissa kirjoituksissa suunnataan katse menneisyyteen tai toivotaan muutosvauhdin hiljentämistä. Alla olevassa lainauksessa viimeisen sivulauseen aloittava sana *vaikka* onkin hyvin merkityksellinen. Se viittaa siihen, että uudistuksia tehdään liian usein. Seuraavassa lauseessa on myös ilmaisu, uudistusten on oletettu, joka kyseenalaistaa uudistusten vaikutussuhteen. Myös Puustinen ym. (2015) ovat tuoneet omassa analyysissään esille, kuinka *odotetaan kykenevän* -ilmaisuvalinnoista voidaan tulkita, ettei nykyinen tilanne ole esitetyn ideaalin kaltainen.

KOULUTUS-UUDISTUSTEN tahti näyttää viime vuosina kiihtyneen. Esimerkiksi lukion opetus-suunnitelmia ollaan parhaillaan uudistamassa, vaikka edellinen opetussuunnitelma tuli voimaan vain pari vuotta sitten.

Poliitikot, tutkijat ja erilaiset eturyhmät ovat vaatineet koululta -uudistuksia, joilta odotetaan paljon. Uudistusten on oletettu muun -muassa parantavan oppimistuloksia, koulussa viihtymistä ja kansallista kilpailukykyä. --

Ilmiöoppimisen ylivertaisuudesta ei ole kuitenkaan saatu vakuuttavaa kansainvälistä tutkimusnäyttöä, joka kykenisi kyseenalaistamaan tieteisiin perustuvan oppiainejaon merkityksen ympäröivän maailman ymmärtämisessä. Myöskään näyttö koulutuksen digitalisaation hyödyistä ei vakuuta –

Ehkä koulussa onkin tehty jo pitkään oikeita asioita ja ymmärretty, että onnistunut uudistaminen vaatii viileää harkintaa. Koulua saa ja pitää uudistaa, mutta uudistustyön tulee perustua tutkittuun tietoon eikä mielikuviin.

(HS 7.12.2018)

Kirjoittaja ei siis näe muutosta sinänsä huonona asiana. Kritiikki kohdistuu hallitsemattomiin uudistuksiin, joille ei ole tieteellistä perustetta. Sekä edellisessä että seuraavassa lainauksessa kyseenalaistetaan uudistusten vaikuttavuus ja hyödyt. Jatkuvat muutos-hankkeet nähdään ylivoimaisilta, joka on yhteydessä lukiolaisten uupumiseen.

NUORET ovat uupuneempia kuin koskaan. Nykyiset lukiolaiset ovat päätyneet keskelle aikaa, jossa yhtäkkiä ollaan uudistamassa kaikkea: lukion oppikirjat

muuttuvat sähköisiksi ja ylioppilas-kirjoitusten rakenne kehittyy videoiden ja graafisten esitysten avulla. Myös yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen pääsykoerakenne muuttuu radikaalisti.

Kukaan ei ole ihan varma siitä, millainen lopputulos on. Toimivatko esimerkiksi sähköiset uudistukset käytännössä?

(HS 25.10.2018)

Nuoria kuvataan aineistossa keskenkasvuina ja argumentaatiossa on siis poliittisen puheen piirteitä. Lainauksessa esitetään näkökulma, jonka mukaan nuorille ei voi asettaa vallitsevan tilanteen mukaisia vaatimuksia, sillä ne vaarantavat heidän hyvinvointinsa.

YLIOPPILASTUTKINNON merkitys onkin korkeakouluihin haettaessa korostunut entisestään. Keskenkasvuisten nuorten -pitäisi jo lukiossa ainevalintoja tehdänsään tietää, mihin jatko-opintoihin he haluavat. Kilpailu on siirtynyt varhaisemmalle -kehitystasolle, ja stressi lukio-opinnoista on kasvanut.

(HS 9.8.2018)

Viittaus nuorten *pitäsi jo -- tietää* kuvaa, kuinka kirjoittajan mielestä odotettu tilanne ei ole realistinen ja viittauksella kyseenalaistetaan sekä edellinen että seuraava lause. Ylioppilastutkinnon merkityksen lisääntymistä siis kritisoidaan, sillä nuoret eivät ole valmiita tekemään perusteltuja ainevalintoja tulevaisuuteensa liittyen. Kirjoittaja käyttää varoittavissa esimerkeissään erilaisia metaforia, kuten kivinen tie ja porttien sulkeutuminen. Metaforia aineistoissa on muutenkin paljon esillä. Auktoriteettina hän käyttää Maailman terveysjärjestön ehdotuksia nuoruusiän määritelmän laajentamisesta.

SUOMESSA tehty uudistus on nurinkurinen, sillä esimerkiksi Maailman terveysjärjestössä WHO:ssa pohditaan nuoruusiän määritelmän laajentamista koskemaan kaikkia 10–24-vuotiaita. Aivojen kehityksen tiedetään jatkuvan pitkälle kolutta vuosikymmentä.

(HS 9.8.2018)

Poliittiselle puheelle tyypillisenä argumentaatiokeinona voidaan tulkita myös viittaukset, joissa varoitetaan muutospaineiden vaarantavan osaamisen tason, lukion tehtävän ja opettajien ammattitaidon.

Alla on lainaus yhden kirjoituksen alusta sekä lopusta. Ensimmäisellä lainauksella luodaan alkupremissi, joka tukee kirjoituksen loppupäätelmää. Alussa kirjoittaja viittaa, kuinka heikentyneet taidot näkyvät varhaisessa vaiheessa ja hän linkittää ongelman kou-

luun, sekä peruskouluun että lukioon. Ratkaisuna hän esittää oppivelvollisuuden pidentämistä, sillä se parantaisi suomalaisten tiedon tasoa. Nykyinen tilanne on siis huolestuttava, mutta epätoivottu tilanne on korjattavissa.

SUOMALAISTEN heikentynyt historiantaju näkyy jo peruskouluissa ja lukioissa. Peruskoulussa historianopetus painottuu pitkälti erilaisten taitojen, muun muassa lähdekritiikin, harjaannuttamiseen.--

Tämä ei ole opettajien syy. Historian ja yhteiskuntaopin opetusta on vähennetty lukiossa jo pitkään. Jäljellä on enää vain kolme pakollista kurssia. Ei siis ihme, että Larmola on törmännyt ihmisiin, jotka eivät tunne Suomen ja Ruotsin yli 700 vuotta kestänyttä valtiollista yhteyttä, kun tuo kurssi on ollut valinnainen jo vuosia.

--

Esimerkiksi kansainvälisen politiikan johdantokurssilla joutuu käyttämään runsaasti aikaa opetuksessa käytettävien historiallisten ja perinteisesti yleissivistykseen kuuluvien esimerkkien selittämiseen. --

Hallitus on valmistelemassa oppivelvollisuusiän nostamista 18 vuoteen. Tämä tarjoaa erinomaisen tilaisuuden vahvistaa historiallis-yhteiskunnallisen tiedon merkitystä peruskoulussa ja toisen asteen opetuksessa.

(HS 31.1.2020)

Vaikka yllä olevassa mielipidekirjoituksessa viitataan oppivelvollisuusiän muutostarpeeseen, tulkitsen, että sillä pyritään lukion perinteisen tehtävän turvaamiseen ja vanhojen mallien palauttamiseen, ei lukion uudistustarpeeseen. Kirjoittaja viittaa pakollisia kursseja olevan vain kolme ja hän tuo esiin, kuinka kurssivalinnaisuus on heikentänyt yleissivistykseen kuuluvan tiedon hallintaa. Yleissivistys palautuu tässä käsityksessä siis arvostettuina pidettyihin tietosisältöihin, jotka jokaisen kansalaisen tulisi hallita.

Kun lukioissa ennen opiskeltiin valittuja vieraita kieliä pitkäjänteisesti lukion alusta loppuun, nyt niitä harrastellaan muutaman kurssin verran, ja sen jälkeen niistä luovutaan "kannattavampien" aineiden hyväksi. Tätä opiskeltavien aineiden silppuuntumista on lisännyt korkeakoulujen päätös suosia matematiikkaa opiskelijavalinnoissaan.

(HS 30.9.2019)

Vanhaa lukiota ja aiempaa kielten opiskelua ihannoidaan viimeisessä lainauksessa. Näkemys harrastelusta väheksyy uutta kevyempää opiskelua. Samalla kritiikki korkeakoulujen opiskelijavalintojen nähdään heikentävän muiden oppiaineiden opiskelumahdollisuuksia. Kirjoittaja välittää näkökulmaa, jonka mukaan lukiossa tulisi olla mahdollisuus paneutua omien mielenkiinnonkohteiden mukaisiin aineisiin. Opiskelija nähdään kirjoi-

tuksessa päätöksentekijänä, joka optimoi kurssivalintansa nimenomaan opiskelijavalintojen ohjaamana. Mielipidekirjoitus luo lopussa uhkakuvan, jonka mukaan suomalaisten kielitaito yksipuolistuu vaarallisesti.

Opiskelijakirjoittaja kuvaa yleissivistystä hieman eri tavoin kuin 31.1.2020 mielipidekirjoituksen lähettäjä. Hän nojaa kirjoituksessaan oikeudelliseen argumentaatioon. Hän näkee, että laadukas osaaminen ja inhimillinen pääoma tulee olla poliittisen päätöksenteon tavoitteena ja nykyinen talouden keskeisyys nähdään negatiivisena. Laaja koulutus on väestön oikeus ja velvollisuus.

Kansantaloutemme nojaa korkeakoulutuksen tuomaan asiantuntijuuteen ja väestön laajaan kouluttautumiseen. Nopeiden talousvoittojen sijaan on pyrittävä pitkäkestoiseen ja laadukkaaseen osaamiseen –

Työelämärelevanssin korostetun aseman sijaan lukion tehtävänä on taata nuorille laaja-alainen yleissivistys, joka antaa parhaat keinot huolehtia omasta hyvinvoinnista ja toimeentulosta.

(HS 4.3.2019b)

Kirjoituksessa syytetään työmarkkinoita sen pirstaloisuudesta ja todetaan sen relevanssin korostamisen koulutuksessa olevan huono lähtökohta. Lainauksesta on tulkittavissa, että yleisö jakaa ajatuksen kansantalouden tärkeydestä, jolloin se toimii alkupremissin auktoriteettina. Yleissivistävää lukiota puolustetaan ja sen nähdään valmistavan nuoria paremmin kriittisen yhteiskunnan jäseniksi. Yleissivistys rinnastetaan tässä elämänhallintaan. Kolmas suoraan sivistykseen viittaava kirjoitus ilmentää huolta sen vaarantumisesta. Alla olevassa lainauksessa sivistystä tukeva opiskelu asetetaan vastakkain sellaisen opiskelun kanssa, joka on keskittynyt opiskelun hyötysuhteen maksimointiin. Opiskelua lähestytään siis sen välinearvon kautta tiedon itseisarvon sijaan.

Nyt pelkona on kuitenkin se, että lukiosta ollaan tekemässä kolmen vuoden prep-pauskurssi. Jo tällä hetkellä voi huomata, että opiskelijat valitsevat kurssinsa nimenomaan sen mukaan, onko niistä hyötyä yo-kokeissa. Miten tämä lisääntyäkään tulevaisuudessa? Näen myös jo silmissäni ranking-listat siitä, mihin korkeakouluihin on päästy mistäkin lukiosta. Se siitä yleissivistyksen hankkimisesta.

(HS 29.12.2018)

Sivistys käsitettä käytetään kolmessa edellisessä argumentaatiossa tavoiteltavana arvona, mutta sisällöiltään sivistys saa jokaisessa lainauksessa erilaisen merkityksen. Kirjoituksen sivistyskäsitteys avautuu nimenomaan argumentaation vastakkainasettelujen kautta.

Muutuskritiikissä vedotaan monipuolisesti erilaisiin asioihin, kuten opiskelijoiden valmiuksiin ja biologiseen kypsyyteen. Sen lisäksi kirjoituksissa tuodaan esille, että muutos vaarantaa lukion perustehtävän ja opettajien ammattitaidon. Pedagogiikan painopisteen siirtyminen ei nähdä olevan toivottavaa eikä markkinavetoisen työelämän vaatimukset ole hyvä pohja sivistävän lukion kehitykselle. Mielipidekirjoituksissa oman näkökulman vahvistamiseksi käytetään erilaisia vakuuttamisen keinoja (ethos, patos, logos). Olen jo aiemmin antanut esimerkkejä siitä, kuinka omaa argumentaatiota vahvistetaan asiantuntijatietoon vetoamalla (ethos). Asiantuntijatietoa käytti sekä lukionmuutoksia puoltavat koulutuspolitiikan asiantuntijat että muut kirjoittajat. Muut asiantuntijat, kuten rehtori, lehtorit ja edunvalvontavastaava käyttivät myös erityisesti järkeen (logos) vetoavaa argumentaatiota. Esimerkkinä virke; *Jos pääsykoemenestys mittaa motivaatiota, se mittaa oikeaa asiaa.* Virkkeessä ensinnäkin kyseenalaistetaan pääsykokeiden mittauskriteerit. Lisäksi siinä tuodaan esille, että vaihtoehtoisten mittaustapojen kriittinen arvioiminen olisi järkevää. Muutenkin aineistossa esitetään asioiden tekemisen tärkeyttä, sillä perusteella, että se olisi oikein tai ratkaisisi ongelman. Tunteisiin vetoavaa (patos) argumentaatiota oli hankalampi paikantaa yhdestätoista analysoitavasta tekstistä. Tämän havainnon jälkeen palasin laajaan 78 kirjoituksen aineistoon ja sieltä tunteisiin vetoavaa argumentaatiota oli runsaasti, ja kyseistä keinoa käyttivät erityisesti opiskelija ja muu aikuinen -ryhmään kuluvat kirjoittajat. Kirjoituksissa oli lainauksia kuten; *Miksi päättäjät eivät välitä meidän mielipiteestämme? Kannustakaa toisianne. Mitä kamalaa siitä voisi seurata? Etkö enää arvosta lasta? Miksi hylkääte hyvän?* Tunteisiin vedotaan laajemmassa aineistossa erityisesti omakohtaisten tai lähipiirin kokemusten oikeuttamina. Retorisen analyysin aineisto koostui yhtä poikkeusta lukuun ottamatta asiantuntijoiden kirjoituksista, mikä selittää järkeen ja asiantuntijuuteen vetoavan argumentaation. Asiantuntijat käyttivät toisaalta paljon metaforia korostaakseen tarkastelemiensa asiantilojen huolestuttavuutta.

Olen tuonut aiemmin luvussa 3.1 esille, kuinka Koulutuksen arviointineuvoston (2011, 41–42) selvityksen mukaan 2003 lukion opetussuunnitelman perusteiden päivitystä arvioitaessa, opettajat suhtautuivat kannanotoissaan opiskelijoita ja rehtoreita epäilevämmiin pakollisuuden vähentämiseen oman aineen tärkeyden korostuessa ja heidän poh-

dinnoissaan korostuivat erityisesti oman aineen oppimisen tärkeys. Asiantuntijat arvioivat siis uudistuksia vahvasti oman työkuvasa näkökulmasta ja näin on tilanne myös omassa aineistossa. Alla olevassa taulukossa olen tiivistänyt retorisisissa analyysissa käytettyjen mielipidekirjoitusten sisällöt ja niiden kirjoittajat. Sinänsä ei ole mitenkään yllättävää, että asiantuntijat kirjoittavat omaan työhönsä liittyen kirjoituksia. Mielenkiintoista kuitenkin on se, miten koulutyön ammattilaiset kokevat kriittisesti lukion uudistamisvaatimukset. Vaikuttaa siltä, että uudistushalu tulee koulun ulkopuolelta hallinnosta. Simola (2015) on kirjoittanut koulunpidon yhteiskunnallisten reunaehto- jen hämärtymisestä ja siitä, kuinka opetusviranomaiset ovat etäännyneet opettajien mielestä koulun arjesta. Tästä seuraa uudistuksia, jotka eivät toimi koulun jokapäiväisessä arjessa. Sen vuoksi reunaehtoihin paneutuminen olisikin tärkeää koulun kehittämisessä. Kehittämistyön ei pitäisi Simolan ehdotuksen mukaan lähteä tavoitteista, vaan instituutioista ja siellä vaikuttavista toimijoista.

Taulukko 2 Retorisen analyysin aineisto; aiheet ja kirjoittajat

Kirjoittajat		Aihe
Lääketieteen ja mielenterveyden ammattilaisten yhteiskirjoitus	Helsingin lukiolaisten edunvalvontavastaava	Uupumus ja opiskelijahuolto
Opetus- ja Kulttuuriministeriö projektipäällikkö	OKM, Johtaja	Lukiouudistuksen esittely ratkaisukeinona ongelmiin
Lukion lehtori	Puheenjohtaja Äidinkielen opettajain liitto ry	Lukiouudistuksen liiallinen hektisyys
Helsingin yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan dosentit		Tieteellisten perusteiden vaatiminen lukiouudistuksille
Kahden opiskelijan yhteiskirjoitus		Korostetun työelämärelevanssin kritiikki
Historian ja yhteiskuntaopin lehtori		Opettajan työn arvostuksen tärkeys
Ranskan kielen professori	Historian lehtorien yhteiskirjoitus	Matematiikan korostaminen & muut aineet/ Pakollisuus & osaamisen taso

En paikantanut yhdenkään kirjoituksen vakuuttelukeinoja ylistyspuheeksi. Mielipidekirjoitusten luonne selittää myös tämän. Suostuttelevassa ylistyspuheessa sen kohteelle rakennetaan arvostusta eri keinoin ja sillä on kasvatuksellinen elementti. Vakuuttamisen keinoilla pyritään kasvattamaan yleisön alttiutta toimintaan. (Puustinen, 2018, 26.) Puustinen ym (2015) tutkimuksessa yleisölle kohdennettu retoriikka perustui itsetunnon hive-lyyn tuomalla esiin, kuinka suomalainen koululaitos on saanut kansainvälistä huomiota. Omassa aineistossa kyllä viittauksia suomalaisen koululaitoksen aiempaan menestykseen, mutta kirjoituksissa oli näkyvässä enemmänkin huoli sen tason vaarantumisesta. Huoleen puututtiin kriittisellä otteella ja vakuuttelunkeinoina käytettiin oikeudellista ja poliittista puhetta.

9 Johtopäätökset

Lukioon liittyvät mielipidekirjoitukset käsittelevät useita eri aiheita, mutta muutama teema nousi aineistossa erityisesti esiin. Kirjoituksissa pohdittiin erityisesti korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistuksen vaikutusta lukiossa opiskeltavien aineiden asemaan sekä opiskelijoiden stressiin. Muita aiheita olivat muun muassa englanninkieliset opinnot, asevelvollisuuden yhdistäminen sujuviin opintopolkuihin sekä opetuksen ja osaamisen tason vaarantuminen. Lukion asetetut ideaalit ovat hahmotettavissa aineistossa erilaisten uhkakuvien vastakkainasettelujen kautta. Lukion halutaan olevan paikka, joka tukee nuorten kehitystehtäviä tarjoamalla heille rauhallisen paikan sivistää itseään ja samalla suunnitella tulevaisuuttaan. Lukion tulee tarjota kaikille oppilaille monipuolista opetusta, eivätkä lukion sijainti tai jatko-opintojen vaatimukset saa supistaa opintotarjontaa. Tähän ideaaliin nojataan aineistossa, kun argumentoidaan lukion perinteisen tehtävän säilyttämisen puolesta. Lukiota ei tule siis kehittää liian voimakkaasti työelämälähtöisyydestä tai tehokkuusajattelusta käsin, sillä se vaarantaa opiskelijoiden hyvinvoinnin sekä yleisivistyksen aseman. Jatkuvat ulkopuolelta asetetut muutospaineet nähdään vievän aikaa varsinaiselta opetustyöltä, ja näissä argumenteissa vanhaa opetustyötä normalisoidaan. Toisaalta lukion uudistamista puoltavat argumentit katsovat uudistuksien voivan ratkoa jaksamisen ja osaamisen haasteita, jolloin syyt havaituissa ongelmassa nähdään juontuvan muusta syistä kuin itse muutoksesta.

Mielenkiintoista sekä mielipidekirjoittelussa että koulutuspoliittiseen suunnitteluun liittyvissä asiakirjoissa on se jännite, että lukiota pitäisi kehittää sen omista lähtökohdista käsin, mutta samalla sille asetetaan muutospaineita osana laajempaa koulutuspolkua. Retorisella analyysillä voidaan tuoda esiin, kuinka asioita ja mielipiteitä normalisoidaan, kun toisia taas rakennetaan epänormaaleiksi (Jokinen, 2016b). Kirjoituksen lähtöpremisellä pyritään vakuuttamaan yleisö ja keskittymällä niissä esitettyihin huomioihin, voidaan myös tuoda esiin, mitä arvoja tai ilmiöitä pidetään tavoittelemisen arvoisina. Yhtenä keinona mielipidekirjoituksissa käytetty uusi—vanha vastakkainasettelu, ja uusi on nähty uhkana. Toisena vastakkainasetteluna mielipidekirjoituksissa käytetään muutos—pysähtyneisyys teemaa, jota vahvistetaan paljon metaforilla. Kirjoituksissa muutos ja tulevat vaatimukset nähdään myrskyävänä, kivikkoisena, pirstaloituneena sekä silppuuntu-
neena. Kirjoituksissa esiintyy myös sanoja kuten muutoskiima ja muutosten sekamelska. Tähän muutospaineeseen toivotaan hidastamista ja vaaditaan opiskelurauhaa. Olen tuonut esiin, ettei opiskelurauha kuitenkaan tarkoita aineistossa lukion vanhakantaisuutta, eikä koulutuspolitiikan tavoitteita koulutusasteen osallistumisen korottamiseksi ja jatko-

opintojen tärkeyttä kyseenalaisteta. Kirjoituksissa kritisoidaan hallitsemattomia ja huonosti suunniteltuja muutoksia, jotka työllistävät turhaan lukion henkilökuntaa ja aiheuttavat epätoivottuja muutoksia. Sen lisäksi, että lukio valmistaa jatkokoulutukseen ja sitä myöten työelämään, lukion tärkeänä tehtävänä nähdään hyvinvoivien ja sivistettyjen kansalaisten kasvattaminen.

Sisällönanalyysillä sain selville, millaista kirjoittelua lukion sivistystehtävän ympärillä käydään ja retorisella analyysillä sain tarkennettua, miten sivistyskäsite avautuu erillisten vastakkaisasettelujen kautta. Lukion sivistyksellinen tavoite toimii argumentaatiossa tavoittelemisen arvoisena päämääränä, mutta se saa perusteluissa erilaisia sisältöjä. Sivistys palautuu toisaalta kriittisen kansalaisuuden ihanteeseen ja elämänhallintaan. Toisaalta sivistys nähdään olevan sellaisten tietosisältöjen hallintaa, joka jokaisella kansalaisella tulisi olla. Tietty tieto nähdään itsessään arvokkaana. Aineistossa tulee siis esiin luvussa viisi esiintuomani näkemykset, kuinka sivistyskäsite pitää sisällään taidot, joita yksilö tarvitsee toimiakseen yhteisön jäsenenä (Niiniluoto 1993). Aineiston eri argumentaatiota voi lähestyä Venkulan (1993) sivistysjaottelun mukaisesti, jonka mukaan yleissivistys tarkoittaa niiden tietojen ja taitojen hallintaa, jotka ovat tarpeellisia yhteiskunnan jäsenenä toimimisessa. Erityissivistys pitää sisällään ne erityistiedot ja –taidot, jotka ovat välttämättömiä tietyssä tilanteessa toimimiselle.

Aineistossa kurssien ja oppiaineiden pakollisuus nähdään turvaavan arvokkaan tiedon jatkuvuuden. Pakollisuus voi kuitenkin aiheuttaa opinnoissa pirstaleisuutta ja tiedon pinnapuolisuutta. Teoriaosuudessa olen tuoden esille, kuinka OKM lausuntoyhteenvedossa (2014a) valinnaisuuskeskustelussa esitettiin huoli valinnaisuuden heikentävän yleissivistyksen asemaa. OKM (2020) onkin halunnut turvata uusimmalla lukiouudistuksella parempien jatkokoulutusmahdollisuuksien lisäksi myös oppilaiden yleissivistyksen hallintaa. Keinona tähän, he ovat säilyttäneet pakollisten kurssien määrän ennallaan opetus suunnitelman perusteissa.

Parhaimmillaan valinnaisuus kouluissa lisää opintoihin osallistumisen mielekkyyttä. Tämä on huomionarvoista, sillä koulutuksen vetovoimaisuus tukee sujuvien opintopolkujen muodostamista. Keskustelu valinnanvapaudesta näyttäytyy Komosen (2001) mukaan usein positiivisena silloin kun siihen liitetään elinikäisen oppimisen ja joustavuuden ideaalit. Valinnaisuudella on kuitenkin kääntöpuoli silloin, kun nuoren koulutuspolku keskeytyy eikä hän pysty vastaamaan yhteiskunnan odotuksiin lineaarisen opintouran rakentamisessa. (Komonen, 2001, 70.) Valinnaisuuden ongelmallisuus näyttää linkittyvän aineistossa siihen riskiin, että valitsemiseen liittyy myös toisen aineen poisvalinta, sekä

valinnoista riippuen osaamisen yksipuolistuminen ja aineisiin urautuminen. Tämä heijastuu mahdollisesti väärin jatkokoulutusvalintoihin ja uudelleen koulutautumishaasteisiin.

Aineistossa keskustelu matematiikan ympärillä koskee paljon muutakin kuin tietyn oppiaineen sisältöjä. Matematiikan kirjoittaminen ylioppilaskirjoituksissa on sinänsä vapaaehtoista, mutta kirjoittajat kokivat, että korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistus painostaa opiskelijoita aineen pariin. Kurssivalinnaisuus on osittain siis näennäistä. Ongelmallisena nähdään, että matematiikka vie tilaa mielekkäiltä opinnoilta. Tällä on taas erilaisia seurauksia. Toisaalta tämä aiheuttaa opiskelijoille stressiä. He joutuvat opiskelemaan ainetta, johon heillä ei ole mielenkiintoa tai osaamista. Toisaalta matematiikan korostuminen jatko-opintoihin hakeutuessa vaarantaa muiden aineiden aseman. Muut aineet eivät tule tutuiksi ja pahimmillaan sen nähdään heikentävän muiden aineiden tieteellistä asemaa aina korkeakoulutukseen saakka. Matematiikkaa koskevista mielipidekirjoituksista ei tosin avaudu, toivottaisiinko, että matematiikan sijasta oppilaat olisivat vapaita valitsemaan muita aineita mielenkiintonsa mukaan vai kannattavatko kritiikin esittäjät useista eri pakollisista aineista koostuvaa opintosuunnitelmaa.

Toisaalta oppilaat nähdään päätöksentekijöinä, jotka suunnittelevat kurssinsa jatkokoulutuspaikkansa optimoimiseksi. Silti aineistossa on esillä myös paljon huolta opiskelijoiden kypsyttömyydestä päätöksentekoon. Luvussa neljä olen tuonut valinnaisuuden tarkastelun yhteydessä esille sen, kuinka väärät valinnat vaikuttavat syrjäytymiseen ja sen, kuinka kaikilla ei ole valmiuksia tehdä rationaalisia päätöksiä oman koulutuksen hyväksi. Päätöksentekoon vaikuttaa perhetaustan asenteet sekä kulttuuriset ja taloudelliset resurssit (ks. Järvinen, 2001). Tällä tavoin valinnaisuus osana uusliberalistista koulutuspolitiikkaa asettaa haasteita koulutukselliselle tasa-arvoisuudelle (ks. Rinne ym. 2012). Mielipidekirjoituksissa lukiolaiset nähdään päätöksentekijöinä, jotka taktikoivat kurssivalinnoillaan maksimipisteytyksen korkea-asteen opiskelijavalintoja varten. Päätöksenteko on siis tavoitteellista, mutta myös lyhytnäköistä. Mikäli tarkastelemme lukiosta piirtyvää ideaalia, rationaalinen päätöksenteko ottaisi huomioon myös laaja-alaisen ja mielekkäiden opintojen suotuisat vaikutukset tulevaisuuden suunnittelussa (ks. yllä; Lehtisalo ja Raivola, 1999.)

Mielenkiintoista olisi tehdä seuranta tutkimusta siitä, miten korkea-asteen opiskelijavalintojen uudistus vaikuttaa opiskelijoiden todellisiin valintoihin lukiossa. Vaikka opiskelijat nähtäisiinkin taktikoivina päätöksentekijöinä, vaikuttavat heidän valintoihinsa varmasti muutkin tavoitteet ja motivaatiot kuin jatkokoulutuspaikan saaminen. Tässä asetelmassa vaikutussuhteet ovat tietenkin myös vaikeita arvioida. Opiskelijat eivät esimerkiksi pohdi

koulutuskysymyksiä vain omien mielenkiinnon kohteidensa kautta, vaan esimerkiksi käsitteet tulevaisuuden työllistymistilanteesta voivat olla keskeisiä.

Koulutuspolitiikka on myös osa työllisyyspolitiikkaa ja markkinoita. Yksi koulun perinteisistä tavoitteista on ollut tuottaa työvoimaa. Nykypäivänä työelämä ei ole kuitenkaan koulun jatke, vaan markkinat työntyvät koulun alueelle. Oppimisesta on siirrytty koulutukseen, jotka ovat sidottu tulevaan työelämään. Toisaalta kansainväliset poliittiset toimijat ovat huomioineet, kuinka inhimillinen pääoma edistää taloutta, joten työelämäyhteys ei tarkoita vain muodollisten pätevyyksien tuottamista (ks. Ahonen, 2003, 167–168). Lukion tuntijakouudistuksessa näyttää olevan suurelta osin kyse koulutuksen nivelvaiheiden tehostamisesta. Ylioppilaiden tulisi sijoittua tehokkaasti mieluiseseen jatkokoulutuspaikkaan. Lehtisalo ja Raivola (1999, 145–146) esittivät ennen vuosituhannen vaihdetta, että yleissivistävän lukion arvostus liittyy osiltaan siihen, että se antaa monipuoliset jatko-opintovalmiudet sekä mahdollistaa uravalintojen tekemisen myöhemmässä vaiheessa. Omassa aineistossa esitettiin, kuinka lukiota ei tule kehittää markkinavetoisen työelämän lähtökohdista käsin, sillä vaarantaa laaja-alaisen yleissivistyksen ja aiheuttaa stressiä sekä opiskelijoille että lukion henkilökunnalle. Opiskelijoille vaaditaan aineistossa opinto- ja kypsympisrauhaa.

Yllättävää oli syrjäytymiskeskustelu osana lukioon liittyvää mielipidekirjoittelua. Toisaalta kirjoituksissa tuotiin esiin huoli niistä, jotka eivät jatkaneet peruskoulun jälkeen lukioon. Huoleen liittyi näkökannat ammatillisen koulutuksen umpiperistä, vääristä ammattivalinnoista ja alhaisesta sijoittumisesta korkeakoulutukseen. Oppivelvollisuudenpidennyksen yhteyteen toivottiinkin toisen asteen opintoväylien raja-aitojen alentamista. Kuitenkin oppivelvollisuuden yhteydessä pohdittiin sitä, kuinka pidempi koulupakko ei lisää kouluallergikkojen sitoutumista kouluun. Pohdintaan kouluallergikkojen yhteydessä ei tosin tehty eroa lukion ja ammattikoulujen välillä. Mielenkiintoista olisikin tarkastella, millaisena lukiolaisuus muodostuisi kirjoittelussa, joka laajennettaisiin koskemaan myös ammattikouluja. Toisaalta syrjäytymiskeskustelu koski nuoria, jotka eivät saa jatko-opiskelupaikkaa korkea-asteella lukion jälkeen. Jatkokoulutukseen sijoittumisen yhteydessä pohdittiin myös sitä, että ensikertalaiskiintiöt sekä ylioppilastodistuksen korostettu asema opiskelijavalinnoissa heikentää alanvaihtajien asemaa. Huomiot ovat olennaisia pohdittaessa, miten lukio- ja korkea-asteen uudistukset vaikuttavat elinikäisen oppimisen ideaaliin ja muuttuvan työelämän koulutustarpeisiin. Lisäksi olisi tärkeää, että koulutuspoliittisessa päätöksenteossa otettaisiin huomioon opettajien ja opiskelijoiden näkemykset uudistusten tarpeesta ja niiden moninaisista vaikutuksista.

10 Luotettavuuden arviointi

Vaikka oma mielenkiintoni lukiouudistuksiin liittyen on ohjannut tutkimusaiheen valintaa, lukeneisuus on auttanut etäännyttämään omista asenteista ja aiempi tutkimus ja lausuntoyhteenvedot ovat auttaneet tulkitsemaan uudistusta. Varsinainen teoriaosuus on antanut kriittiset välineet lukea koulutuspoliittisia dokumentteja. Tutkimuksen teossa täytyy aina tehdä rajauksia, millaiseen teoriaan ja millaisiin esimerkkeihin tutkija nojaa. Tällöin tutkija joutuu rajaamaan myös paljon mielenkiintoisia näkökulmia tutkimuksesta pois.

Oma teoreettinen viitekehys tässä tutkielmassa on keskittynyt sekä valinnaisuuden ja paikallisuuden problematisointiin että paradoksiin sivistystavoitteiden sekä opintoura - käsitysten välillä. Olen tarkastellut LOPS uudistuksia 2000-luvulla. Päädyin siihen, että alkuperäisten lukion opetussuunnitelman perusteiden esittely tuntijako ym. analyysillä ei osaamisellani anna hedelmällistä ja mielenkiintoista tulosta. Uskon, että oma analyysini olisi antanut pintapuolista, ennemminkin kvantitatiivista, kuvausta uudistuksista. Tämän vuoksi lähestyin opetussuunnitelma perusteita valmiiden analyysien, koulutuspoliittisten tekstien sekä tieteellisten tutkimuksien kautta. Ne kuvasivat viime vuosien muutoksia lukioissa, mihin myös aineistossa viitataan.

Lukijan arvioitavaksi jää lähteiden sekä aineiston mielekkyys ja relevanssi. Tutkielma noudattaa kuitenkin hyvän tieteellisen käytännön kriteereitä; lähdeaineisoon on mahdollista perehtyä ja näin sitä on myös mahdollista arvioida. Lukion lähihistorian tarkastelu, valinnaisuuden toimintamekanismien ymmärrys ja sivistyskäsitteen avaaminen antoivat minulle välineitä tarkastella aineistossa esiintyviä näkemyksiä. Ne antoivat minulle ymmärrystä siihen, miten mielipidekirjoittajat näkivät erilaisten vaikutussuhteiden rakentuvan. Retorisen analyysin avulla tehtävä lähtökohtapremissien paljastaminen auttoi tulkitsemaan, miten asioita arvotetaan ja normalisoidaan mielipidekirjoituksissa (ks. Jokinen 2016b).

Tutkimukseni paikantuu laadulliseen ymmärtävään tutkimukseen ja näin ollen tarkastelunani kirjoituksista ei ole tarkoitus tehdä kattavia yleistyksiä julkisesta keskustelusta, vaan tarkoitukseni antaa mielekäs tulkinta tarkasteltavalle ilmiölle ja tehdä näkyväksi se, minkä tottumus on tehnyt itsestään selväksi (ks. Tuomi & Sarajärvi, 2018, 32–42; 96-99.) Helsingin Sanomat ilmentää vain osaltaan suomalaisessa yhteiskunnassa käytävää keskustelua. Lehti käyttää suurinta sensuuria valtakuntamme päivälehdistä, kuten olen aineiston kuvauksen yhteydessä kuvannut. Voi olla, että toista lehteä tarkastele-

malla mielipidekirjoitusten sisällöt olisivat erilaisia. Maakuntalehdissä niin sanottujen tavallisten kansalaisten mielipiteet voivat esimerkiksi olla paremmin edustettuja kuin asiantuntijoiden. Olen tuonut esille aiemmassa teoriaosuudessa valinnaisuuden ja paikallisuuden problematiikkaa. Voi olla, että siihen liittyvät näkökulmat olisivat eri tavoin edustettuina haja-asutusalueen ja pienten lukioiden paikkakuntien lehdissä Helsingin Sanomiin verrattuna. Tuloksien tulkinnoissa on siis syytä olla varovainen. Koen kuitenkin, että aineisto ja analyysini on tuottanut joitakin mielenkiintoisia näkökulmia tämän hetkisestä keskustelusta lukiokoulutuksen kentällä.

11 Lähteet

- Ahonen S. (2003). Yhteinen koulu. Tasa-arvoa vai tasapäisyyttä? Vastapaino.
- Ball S. J. (2010). New states, new governance and new education policy. Teoksessa Routledge international handbook of the sociology of education. Edited by Apple, M. W., Ball, S. J., & Gandin, L. A. 155–156.
- Biesta G. (2015). What is Education For? On Good Education, Teacher Judgement, and Educational Professionalism. *European Journal of Education*. Mar2015, Vol. 50 Issue 1, 75—87. Luettu 30.4.2020. <http://web.b.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/ehost/detail/detail?vid=0&sid=ede6d2ac-84c5-47c4-bc44-a03c4286ad1c%40ses-sionmgr101&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZSZzY29wZT1zaXRI#AN=100766135&db=a9h>
- Brown P. & Lauder H. (2010). Economic globalization, skill formation and the consequences for higher education. Teoksessa Routledge international handbook of the sociology of education. Edited by Apple, M. W., Ball, S. J., & Gandin, L. A. 229–240.
- Eskelinen T. (1989). Oppilaanohjauksen yhteiskunnallisista funktioista. Teoksessa Hietavuo T. ja Yli-Vakkuri M. (toim.): Kehittyvä oppilaanohjaus. Näkökulmia ohjauksen tutkimukseen. Helsinki: Yliopistopaino. 59—88.
- Eskola J. & Suoranta J. (1999). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. (3. painos) Tampere: Vastapaino.
- Finlex, Lukiolaki, Luettu 27.3.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180714>
- Hokkanen P. (2004). Kansalaiskeskustelu lisäydinvoimasta - mielipidekirjoitukset osallistumiskanavana. Kauppa- ja teollisuusministeriö. Edita Publishing Oy. Luettu 18.10.2013. [http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/1578A8981D7CA033C2256F0B00265002/\\$file/rहतut6eos_2004.pdf](http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/1578A8981D7CA033C2256F0B00265002/$file/rहतut6eos_2004.pdf)
- Helsingin Sanomat (8.12.2014) Virkkunen antaisi suorittaa yliopiston opintopisteitä jo lukiossa Luettu 1.5.2020. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002708218.html>
- Helsingin Sanomat (4.3.2019). Pääsykoeuudistus muuttaa ylioppilas-kirjoitusten luonnetta: ”Jatkossa jokainen approbatur kertoo enemmän opiskelijan osaamisesta kuin kirjoittamatta jättäminen”. Luettu 1.5.2020. <https://www.hs.fi/paivanlehti/04032019/art-2000006022333.html>

- Helsingin Sanomat (2020). Ohjeita mielipidekirjoituksen lähettämiseen. Luettu 28.3.2020. <https://www.hs.fi/kirjoitamielipidekirjoitus/>
- Huhtinen, T. P. (2009). Aristoteles, retoriikka ja sijoittajasuhteet. *Tieteessä Tapahtuu*, 27(7), 31—33. Luettu 29.4.2020 <https://journal.fi/tt/article/view/2497>
- Ikonen, M., & Pehkonen, L. (2016). Tieteellinen sivistys: kamppailua näkyvyydestä, maineesta ja paremmuudesta? *Kasvatus & Aika*, 10(4), 62—78.
- Jokinen A. Juhila K. & Suoninen E. (1993). Diskurssiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino. s. 17—47.
- Jokinen, A. 2016a. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Jokinen, A. Juhila, K. Suoninen, E. (2016) *Diskurssianalyysi : teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino
- Jokinen, A. 2016b. Vakuuttelevan ja suostuttelevan retoriikan analysoiminen. Teoksessa Jokinen, A. Juhila, K. Suoninen, E. (2016) *Diskurssianalyysi : teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino
- Järvinen T. (2001). Koulutusjärjestelmän yksilöllistyminen ja valinnan vapaus. Teoksessa *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot –vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto. toim. Kuure T. s. 60—69.*
- Kettunen P. Simola H. (2012) *Tiedon ja osaamisen Suomi : kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki : Suomalaisen kirjallisuuden seura 2012.
- Kokko H. (2010). Sivistyksen varhaista käsitehistoriaa. *Kasvatus ja Aika* 4 (4) 2010. 7—23.
- Komonen K. (2001). Työn moraalista koulutuksen moraaliin. Teoksessa *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot –vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto. toim. Kuure T. 70—85.*
- Koskiahho B. (2008). *Hyvinvointipalvelujen tavaratalossa: palvelutalous ja sosiaalipolitiikka Englannissa, Ruotsissa ja Suomessa*. Tampere: Vastapaino
- Koulutuksen Arviointineuvosto, (2011). *Lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden ja tuntijaon toimivuuden arviointi*. Luettu 30.3.2020. https://karvi.fi/app/uploads/2014/09/KAN_55.pdf

- Laine V. Sinko P. Vihriälä V. & talousneuvoston sihteeristö (2009). Ikääntymisraportti. Kokonaisarvio ikääntymisen vaikutuksista ja varautumisen riittävydestä. Julkaisu-
sarja 1/2009. Valtioneuvoston kanslia. Luettu 25.4.2020. https://vnk.fi/documents/10616/622958/J0109_Ik%C3%A4%C3%A4ntymisraportti.pdf/a316a9d5-9fbc-46b8-8ad2-496477b9624a?version=1.0
- Media Audit Finland, (2020). Lukijamäärät tilastot 2019 (levikki). Luettu 27.3.2020.
<https://mediaauditfinland.fi/wp-content/uploads/2020/03/Lukijamaarat2019.pdf>
- Mehtäläinen J. (2001). Joustavat koulutusväylät ja uranvalinta: osaraportti. 1, Koulutus-
väylän valinta ja ensimmäinen lukuvuosi toisella asteella. Helsinki: Helsingin kau-
punki, opetusvirasto
- Meriläinen R. (2011). Valkolakki vai haalarit, vaiko molemmat. Koulutuspolitiikan vaikut-
tajien näkemykset toisen asteen kehityksestä. Luettu 25.4.2020.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/27400/valkolak.pdf?sequence=1>
- Mikkonen I. & Lehikoinen P. (2010). Mitä mieltä? Opas mielipidekirjoittamiseen. Forssan
Kirjapaino Oy. Luettu 9.10.2013. http://www.sanomalehdet.fi/files/1582/mita_mielta.pdf
- Niiniluoto I. (1993). Sivistys ja Arvot. Teoksessa Sivistys 2017. Toim. Lehtisalo L. WSOY,
Juva. 45—66.
- Nurmela K. (2011). Valokeilassa kodin ja koulun yhteistyö. Kodin ja koulun välinen yh-
teistyö Helsingin Sanomien uutisissa ja mielipidekirjoituksissa vuosina 2005—
2010. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto: Opettajankoulutuslaitos. Luettu
18.10.2013. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/27037/URN:NBN:fi:jyu-2011051910876.pdf?sequence=1>
- Ojanen E. (2013). Sivistysvaltio. Aikuiskasvatus 2/2013. 138—139.
- OKM (2013a). Tulevaisuuden lukio. Valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako. Luettu
24.3.2014. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2013/Tulevaisuuden_lukio.html
- OKM (2013b). Monipuoliset ja sujuvat opintopolut. Korkeakoulujen koulutusrakenteiden
kehittämistyöryhmän muistio. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita
ja selvityksiä 2013:2. Luettu 4.12.2014. [http://julkaisut.valtioneu-
vosto.fi/bitstream/handle/10024/75305/tr02.pdf](http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75305/tr02.pdf)
- OKM (2014a). Lausuntoyhteenveto, Lukiokoulutuksen yleisten ja valtakunnallisten ta-
voitteiden sekä tuntijaoan uudistaminen. Luettu 4.12.2014. [http://www.mi-
nedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/lu-
kio/Lausuntoyhteenveto_lukio.pdf](http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/lukio/Lausuntoyhteenveto_lukio.pdf)

- OKM (2014b). Lukion uusi tuntijako hyväksyttiin – lukiokoulutukselle oma kehittämisshanke. Luettu 2.12.2014. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2014/11/lukion-tuntijako.html>
- OKM (2019). Katse korkealle, Näkökulmia lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöhön. Luettu 26.3.2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161375/OKM_6_2019_Lukiot%20ja%20korkeakoulut.pdf
- OKM (2020a). Lukiokoulutuksesta kysyttyä. Luettu 28.3.2020. <https://minedu.fi/lukiokoulutuksesta-kysyttya>
- OKM (2020b). Oppivelvollisuuden laajentaminen. Luettu 22.4.2020. <https://minedu.fi/hanke?tunnus=OKM032:00/2019>.
- Opetushallitus (2003). Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. Opetushallitus. Luettu 1.5.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lukion-opetussuunnitelmien-perusteet>
- Opetushallitus (2014). Tilastot. Luettu 25.4.2020. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/koulutuksen-tilastollinen-vuosikirja-2014>
- Opetushallitus (2020). Yhteenveto ja listaus 2000-luvun lukion opetussuunnitelman perusteista. Luettu 15.4.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/lukion-opetussuunnitelmien-perusteet>
- Puustinen, M. (2018). Puhumalla teoretisoitu? Aineenopettajakoulutuksen kasvatustieteellistyminen ja asiantuntijapuhe 1970-luvulta 2010-luvulle. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Puustinen, M., Säntti, J. & Salminen, J. (2015). Ylistystä ja toiminta-alttiutta – retorinen analyysi tutkimusperustaisen opettajuuden rakentamisesta Opettajankoulutus 2020 -loppuraportissa. *Kasvatus* 46 (1), 6–18.
- Reay D. (2010). Sociology, social class and education. Teoksessa *Routledge international handbook of the sociology of education*. Edited by Apple, M. W., Ball, S. J., & Gandin, L. A. 396–404.
- Rinne R. Salmi E. (2000). *Oppimisen uusi järjestys*. (2.painos) Tampere: Vastapaino.
- Rinne R. Järvinen T. Tikkanen J. & Aro M. (2012). Koulutuspolitiikan muutos ja koulun asema Euroopassa. *Kasvatus* 5/2012. 460—475.

- Salmenkivi, E. (2013). Ylioppilastutkinnon rakenne- ja reaalikoeuudistusten vaikutuksia: miten lisääntynyt valinnaisuus ohjaa lukiolaisia. *Kasvatus & Aika* 7: 3, 24—39.
- Seddon T. Billet S. & Clemans A. (2007). Politics of social partnerships. Teoksessa RoutledgeFalmer reader in education policy and politics. Edited by Lingard, B. & Ozga, J. 236—253.
- Sidorkin A. (2011). On The Essence of Education. Teoksessa Making Sense of Education. Fifteen Contemporary Educational Theorists in their own Words. Springer. Luettu 31.3.2020. <https://link-springer-com.libproxy.helsinki.fi/content/pdf/10.1007%2F978-94-007-4017-4.pdf>
- Simola H. (2015) Koulun uudistaminen, skeptinen optimismi ja järkevät utopiat. Teoksessa Koulutusihmeen paradoksit: esseitä suomalaisesta koulutuspolitiikasta. Tampere: Vastapaino.
- Simola H. & Varjo J. & Rinne R. (2010). Vasten valtavirtaa – kontingenssi, polkuriippuvuus ja konvergenssi suomalaisen perusopetuksen laadunarviointimallin kehityskuluissa. Teoksessa Hallinnon Tutkimus 29 (4), 285–302, 2010. Luettu 22.10.2014. <http://www.sayfes.fi/binary/file/-/id/11/fid/32/>
- Suoninen E. 2002. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Jokinen A. Juhila K. & Suonen E. (toim.): Diskurssianalyysi liikkeessä. (2. painos) Tampere: Vastapaino. 17—36.
- Suoninen, E. 2016. Näkökulmia sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen. Teoksessa Jokinen, A. Juhila, K. Suoninen, E. (2016) Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino
- Tilastokeskus (2015). Lukio-opiskelijat ja ylioppilastutkinnon suorittaneet. Luettu 30.1.2020. http://stat.fi/til/lop/2013/lop_2013_2014-06-12_tau_003_fi.html
- Tuomi J. & Sarajärvi A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turunen A. (2013). Sivistystyö. Sopeuttamisen ja voimaannuttamisen ristipaineessa. *Aikuiskasvatus* 3/2013. 164—176.
- Venkula J. (1993). Julkishallinto, mediat vai älymystö? Teoksessa Sivistys 2017. Toim. Lehtisalo L. Juva: WSOY, 117—156.

12 Liitteet

LIITE 1

Aineisto, HS mielipidesivuston kirjoitukset.

- 7.8.2018 Työn tulevaisuus askarruttaa nuoria
Pelko voi jyrätä ymmärryksen omista mahdollisuuksista.
- 8.8.2018 Taloudesta pitäisi tehdä jo peruskoululaisille pakollinen oppiaine
Erillisenä yläkoulun ja lukion oppiaineena talous parantaisi nuorten elämänhallintaa ja antaisi osaamista, jota tarvitaan työelämässäkin koko ajan enemmän.
- 9.8.2018 Nuoret tarvitsevat kasvurauhaa ja aikaa kypsyä
Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus pakottaa nuoret tekemään tulevaisuutta koskevia valintoja liian varhain. Nuorten aivojen tiedetään jatkavan kehitystään pitkälle kolmatta vuosikymmentä.
- 24.8.2018 (a) Kuria tarvitaan, jos oppilas ei ymmärrä omaa parastaan
Kurinpidolla taataan järjestys ja turvallisuus.
- 24.8.2018 (b) Opettaja voi innostaa tyttöjä matematiikan opiskeluun
Tytöt pärjäävät matematiikassa poikia paremmin peruskoulussa mutta valitsevat lukiossa usein lyhyen matematiikan.
- 3.9.2018 Sähköinen ylioppilaskoe tuo lukiolaisille lisää paineita – Miksi päättäjät eivät välitä meidän mielipiteestämme?
Tietoteknisiin ongelmiin käytetty aika on pois opiskelijan koeajasta, mikä eriarvoistaa kokeen tekijöitä.
- 18.9.2018 Englanninkielinen ylioppilastutkinto tukisi työperäistä maahanmuuttoa
Tutkinto antaisi lukioikäisten lasten perheille mahdollisuuden muuttaa Suomeen ja pysyä yhdessä Suomessa.
- 21.9.2018 Matematiikan arvosanan korottaminen ei enää onnistu, vaikka lapseni kirjoitti ylioppilaaksi kaksi vuotta sitten
Ensi keväänä matematiikan ylioppilaskoe kirjoitetaan sähköisesti, mutta lapseni lukioaikana sitä ei harjoiteltu lainkaan.
- 8.10.2018. Onko lapselle vapautta joutua miettimään sote-asioitaan?
Suomi on etenemässä suuntaan, joka vaarantaa lapsuutta ja lapsen kasvurauhaa.
- 15.10.2018 (a) Englanninkielisellä ylioppilastutkinnolla olisi vakavia haittavaikutuksia
On nurinkurista, että maahanmuuttajien osalta vaaditaan suomen tai ruotsin kielen taitoa osana yhteiskunnallista koheesiota, mutta sama vaatimus ei koskisiakaan kantaväestömme kansainvälisshenkistä eliittiä.
- 15.10.2018 (b) Monen nuoren urahaaveet lytätään

Miksi olen tuhlaannut aikaani suorittamalla toisenlaisen tutkinnon ja toiminut työssä, joka ei kiinnosta minua?

- 25.10.2018 Lukiolaiset jätetään yksin stressaamaan
Opettajat, opinto-ohjaajat tai muutkaan aikuiset eivät tunnu osaavan auttaa nuoria tulevaisuuden suunnittelussa.
- 12.11.2018 (a) Terveystieteiden työssäni tapaan yhä enemmän huonosti voivia lukiolaisia
Lukiolaisten huoli omasta pärjäämisestä ja jaksamisesta näkyy somaattisten sairastumisten, unihäiriöiden, uupumuksen sekä masennus- ja ahdistusoireiden lisääntymisenä.
- 12.11.2018 (b) Lukio- ja opettajien uudistusvimmalla on uuvuttanut sekä oppilaat että opettajat – nyt tarvittaisiin työrauhaa
Nyt kaikki tehdään kovalla kiireellä, ja muutoksi on hektinen.
- 17.11.2018 Neuvolassa pitäisi huomioida myös vanhempien parisuhteen hyvinvointi
Vanhemmuus ja perhe rakentuvat useimmiten parisuhteen ympärille.
- 18.11.2018 Uudistus tuo lukiolaisille lisää tukea ja ohjausta
Opiskelijoiden hyvinvointi on ollut uuden lukio- ja opettajien valmistelussa keskiössä.
- 21.11.2018 Miksi suomalaisessa peruskoulussa halutaan toistaa sama virhe kuin Ruotsissa?
Tiedän kokemuksesta, mikä tämän uuden ”koulujunan” pääteasema on.
- 7.12.2018 Koulun kehittämisen pitää perustua tietoon
Digitalisaatiota ja ilmiöoppimista on haluttu lisätä, vaikka uudistusten tuoksi ei aina ole tutkimusta.
- 29.12.2018 Lukio on liian vauhdikkaassa muutoksessa
Sivistys vaatii aikaa syventyä opiskeltaviin asioihin.
- 21.1.2019 Tein vuosia sitten väärän valinnan opiskelu-paikasta ja nyt saan siitä rangaistuksen
Haluaisin vaihtaa alaa, mutta ensikertalais-kiintiöiden takia uuden opiskelupaikan saaminen tuntuu toivottomalta.
- 14.2.2019 Miksi Puolustusvoimien valintakoepäivät on sijoitettu ylioppilaskirjoitusviikolle?
Miksi ammattikoululaiset ja lukion abiturientit asetetaan epätasa-arvoiseen asemaan armeijan erikoislajien pääsykokeissa?
- 19.2.2019 Lukiokoulutukseen tulee taata riittävä perusrahoitus
Kaikilla nuorilla tulee olla mahdollisuus laadukkaaseen lukiokoulutukseen.
- 4.3.2019 (a) Maaseudulla koulutuksen saavutettavuus on heikentynyt
Harvaan asutuille alueille on palautettava takaisin toisen asteen koulutusta.
- 4.3.2019 (b). Puheet työelämän vaatimuksista ahdistavat nuoria

- Suomen työelämä ei rakennu oletukselle, että töihin mentäisiin heti lukion jälkeen.
- 5.3.2019 Köyhä mutta lahjakas oppilas ei saa nykykoulussa tarvitsemaansa tukea itsensä kehittämiseen
Lahjakkuus ei jalostu, ellei sitä ruokita riittäväillä haasteilla.
- 12.3.2019 Abi, ei ole syytä huoleen – kaikki järjestyy
Kun tänä keväänä menet kirjoituksiin, muista, että kävi miten kävi, se ei määritä sinua ihmisenä.
- 19.3.2019 (a) Lastensuojelun jälkihuollolla on ollut suuri merkitys elämässäni
Jälkihuollon tukemana hain ja pääsin yliopistoon.
- 19.3.2019 (b) Poikani joutui eroamaan reservistä, kun kertausharjoituksiin ei myönnetty lykkäystä
Tuntuu merkittävältä, että kertausharjoitukset sijoittuvat kiivaimpaan yhteishaku- ja pääsykoeaikaan.
- 4.4.2019 Tämän kevään abiturientin pitää ottaa aikaisin kantaa sopivaan koulutusalaan
Yhteishaun ansiosta moni opiskelija voi päästä itselleen mieluisiin opintoihin jossain maakunnan yliopistossa, vaikka omat pisteet eivät riittäisi suuremman kaupungin yliopistoon. Esimerkiksi Lapin ja Itä-Suomen yliopistoissa on paljon uusmaalaisia opiskelijoita.
- 15.4.2019 Nuorten koulutuspakkoa on harkittava uudelleen
Nuorisotakuuseen liittyvät sanktiot – kuten työttömyysturvan menetys ja toimeentulotuen leikkaus – osuvat kipeimmin niihin nuoriin, joilla on jo ennestään ongelmia.
- 28.4.2019 Ilmastonmuutoksen jatkuva hokeminen voi kääntyä itseään vastaan
Aikaisemmin kun hysteriaa lietsovaa sosiaalista mediaa ei vielä ollut, amerikkalainen elokuvateollisuus piti huolen siitä, että katastrofit tulivat tutuiksi.
- 29.4.2019 Yliopistot tai tutkimuslaitokset eivät voi milloinkaan työllistää valmistuvaa tohtorimassaa
Opetus- ja kulttuuriministeriö on määrällisiä tuloksia korostaessaan jättänyt laadun täysin vaille huomiota.
- 30.4.2019 (a) Lukion opiskelijakunnan on vaikea hoitaa talouttaan
Lukion opiskelijakunnan hallituksella ei voi olla virallisesti omaa pankkitiliä.
- 30.4.2019 (b) Yhteiskunta opettaa jo nuorelle, kuinka kyykytys toimii
Opiskelun alun siirtäminen asevelvollisuuden takia on kostautunut työmarkkinatuen epäämisenä, toimeentulovaikeuksina, jatkuvana byrokratiانا ja nuoren juoksuttamisena.
- 4.5.2019 (a) Lukiolaisten loppuunpalamisen siemenet kylvetään jo alakoulussa
Eräs äiti kertoi minulle, että hänen ”täydellinen kymppin tyttänsä” romahti yläkoulussa suorituspaineisiin.

- 4.5.2019 (b) Opettajana minun on jatkettava työntekoa vielä kotona, ja välillä itken väsymyksestä
Kirjoitelmien korjaamiseen menee nykyään aikaa enemmän kuin ennen, koska kirjoitustaito on romahtanut.
- 6.5.2019 (a) Jatkuva oppiminen voi muuttaa yliopistoja
Jatkuvan oppimisen idea herättää kysymyksen, miten tieteellinen sivistys ja työelämän tarpeet ovat sovitettavissa yhteen.
- 6.5.2019 (b) Ilmastonmuutos on megaluokan ongelma, joka vaatii arvoisensa paikan myös lukiokoulutuksessa
Opiskelijoille välittyy kuva uhkasta, mutta saman viestin kirnuaminen eri oppiainesiloissa antaa onnettomasti valmiuksia omaan aktiivisuuteen.
- 8.5.2019 Minusta ei ole enää opettajaksi
Tärkein ohjenuorani on ollut, että opetan oppilaan tekemään työtä. Nyt peruskoulu on muuttunut hötöksi mukavuuslaitokseksi.
- 9.5.2019 Hallitus on kuin uskovien jumala
Hallitusohjelma on kansalaisten toiveiden tynnyri, vaikka asiantuntijoiden mukaan sen tulisi olla vain muutaman ison avainalueen strategiapaperi, joka tähyäisi myös vaalikauden yli.
- 28.5.2019 Trendit jylläävät opetusosalalla
Opettajan työ on maailman parasta.
- 29.5.2019 Korkeakoulutukseen on monia mahdollisuuksia – matematiikan pituudesta riippumatta
Matematiikka on vain harvalla alalla pakollinen pisteytettävä aine.
- 1.6.2019 (a) Oppivelvollisuuden pidentäminen voi viedä ojasta allikkoon
Oppivelvollisuuden pidentäminen ei ihastuta tai kiehdo yhtään sellaista oppilasta, joka on jo päässyt vieraantumaan koulunkäynnistä.
- 1.6.2019 (b) CV:ssä välivuosi ei näytä pahalta, sillä työelämän taitoja oppii parhaiten työelämässä
Opiskelu- ja uravalinnat ovat päätöksiä, joiden edessä voi olla viisasta ottaa aikalisä ja tutkia rauhassa tulevaisuuden mahdollisuuksia.
- 2.6.2019 Demokratia on liian tärkeä jätettäväksi yksinomaan insinööriajattelun käsiin
Jos kaikessa painotetaan vain tehokkuutta ja hyötyä, muutumme hiljaisiksi rattaiksi autokraattisessa koneistossa.
- 3.6.2019 Annetaan omien mieltymysten ja taipumusten ohjata nuorten valintoja korkeakoulutiellä
Opettajamme, kunnianarvoisa Anders Collin, oli sitä mieltä, että latina on loogisen ajattelun pohja siinä kuin matematiikkakin – ja oli luultavasti oikeassa.
- 5.6.2019 (a) Pakollinen ruotsin kirjoittaminen yo-kokeessa lisäisi reputaneiden määrää
Miten pakollinen ruotsin kirjoittaminen vähentäisi nuorten syrjäytymistä?
- 5.6.2019 (b) Lukion ja ammattikoulujen raja-aitoja on madallettava

- Yhteinen toinen aste tarkoittaisi enemmän aikaa, rauhaa ja jatkuvuutta nuorten henkiselle kehitykselle ja kasvulle.
- 5.6.2019 (c) Tulevatko armovitokset pian myös lukioihin?
Oppivelvollisuuden pidentäminen toiselle asteelle on idealistinen ajatus, mutta ei loppuun asti mietitty.
- 5.6.2019 (d) Pakollinen ruotsin kirjoittaminen vain lisäisi lukiolaisten stressiä
Lukiolaiset ovat teinejä. Heille pakko ei lisää motivaatiota.
- 14.6.2019 Oppivelvollisuuden laajennus vastaa 2030-luvun vaatimukseen
Nykyinen oppivelvollisuutemme on eurooppalaisessa vertailussa lyhyt. Siksi nyt tehty päätös on tärkeä signaali: haluamme varmistaa kaikille nuorille sellaisen koulutuksen, jolla voi työllistyä tai jatkaa opintoja.
- 25.6.2019 Myös pojille on taattava tie jatko-opintoihin
Korkeasti koulutettujen naisten ja vajaakoulutettujen miesten yhteiskunta jättää valtavan määrän lahjakkuutta hyödyntämättä.
- 28.6.2019 (a) Nostan hattua kymppiluokkalaisille
Yksi vaihtoehto olisi kytkeä kymppiluokat selvemmin lukioiden yhteyteen, kysehän on peruskoulua täydentävistä yleissivistävistä opinnoista.
- 28.6.2019 (b) Ei ole tyttöjen vika, jos pojat eivät menesty toivottavalla tavalla.
- 30.6.2019 (a) Kun ikäluokat pienenevät, korkeakoulut joutuvat uudistumaan
Viime vuosina syntyvien lasten määrä on vähentynyt niin paljon, että 18 vuoden päästä koko 18-vuotiaiden ikäluokassa on vähemmän nuoria kuin korkeakouluissa aloituspaikkoja.
- 30.6.2019 (b) Onnistumisesta kannattaa iloita
Vastoinkäymiset ihan oikeasti voivat vahvistaa. Ja silloin kun todella onnistuu jossain, siitä tunteesta kannattaa vilpittömästi nauttia.
- 6.7.2019 Tyttöjen ja poikien menestymisen ero peruskoulussa johtuu biologisen kehityksen eroista
Vuoden lopulla syntyneet ja syksyllä koulunkäynnin aloittaneet pojat ovat erityisen huonossa asemassa.
- 11.7.2019 (a) Mielen terveyden häiriöitä voi ehkäistä panostamalla henkiseen hyvinvointiin
Mielen terveystaitoja voi opetella ja opettaa. Sitä varten on olemassa myös välineitä, kuten Hyvän mielen koulu -ohjelma.
- 11.7.2019 (b) Opiskelija- ja oppilas-huollon rahoitusta lisätään
Opintopsykologin ja YTHS:n mielen terveyspalvelut ovat ensisijaisen tärkeitä korkeakouluopiskelijoille.
- 27.7.2019 Tietokoneen tekemä virhe oli maksaa lapseni lukiopaikan
Kynällä ja paperilla laskeminen kannattaa.
- 1.8.2019 (a) Ensikertalaisikiintiöiden takia monella korkeakouluun hakevalla on edessään paluu lukioon
Ylioppilastodistuksen merkitys on vahvistunut.

- 1.8.2019 (b) Koulutus on yhden velvollisuus ja toisen etuoikeus
Kouluallergia ei Suomessa ole kovin yleinen ilmiö, vaan käytännössä kaikki peruskoulun päättäjät pyrkivät ja pääsevät jonkinlaisiin jatko-opintoihin. Niiden keskeyttäminen on kuitenkin ongelma, jota kaksi velvoitevuotta tuskin poistaisivat.
- 10.8.2019 Ehkä parasta olisi, jos puhuisimme uupumuksesta vähemmän
Tavallinen väsymys ja uupumus ovat alkaneet tarkoittaa samaa, ja vähiten kaikista tästä puheesta hyötyvät uupuneet.
- 12.8.2019 Koulua koskeva jatkuva huolipuhe kuormittaa
Opettajien kannattaisi puhua omasta työstään arvostavammin. Jos opettajat nostavat esiin pelkkiä epäkohtia, he ovat osallisina siinä, että koulu nähdään epäkuntoisena ongelmakimppuna.
- 1.9.2019 Ikivanha käsitys siitä, että mies on pojille naista parempi roolimalli koulussa, on aikansa elänyt
Opettajan innostus on sukupuolta tärkeämpää.
- 28.9.2019 Kun on viettänyt vaikean lapsuuden, unelmista on vaikea puhua
On vaikea tunnistaa omasta taustasta saatua henkistä pääomaa, joka on toiminut bensana matkalla eteenpäin. Toisia meistä opetetaan pyrkimään eteenpäin, etsimään vaihtoehtoja ja haaveilemaan. Toisia ei.
- 30.9.2019 Matematiikan arvosanojen painottamisella opiskelijavalinnoissa on vakavia seurauksia
Kouluissa opiskellaan entistä vähemmän muita kieliä kuin englantia.
- 8.10.2019 Ruotsin yhteiskunnan suuret ongelmat kietoutuvat yhteen – palavien autojen vieressä opettavat epäpätevät opettajat
Ruotsin opettajapulalla on lähiöissä vakavia seurauksia.
- 14.11.2019 Kielivirheistä huomauttelu opettaa vaikenemaan kaikilla kielillä
Toivoisin ymmärrystä niitäkin kohtaan, joilla on vaikeuksia kielten opiskelussa.
- 15.11.2019 Yläkoulun matematiikka hyötyisi linjajaosta
Suomalainen peruskoulu onnistuu huolehtimaan kaikkein heikoimmista mutta ei tarjoa haasteita niille, joilla olisi edellytyksiä oppia vaativampaa matematiikkaa.
- 22.11.2019 Voiko ylioppilastutkinnon arvioinnin objektiivisuuteen luottaa?
Ylioppilastutkinnon painoarvon kasvaessa asiasta tarvitaan avointa keskustelua.
- 23.11.2019 Nuorten maanpuolustustahtoa herätellään tietovisalla
Turpo-tietäjä-kilpailu pyrkii vahvistamaan nuorten maanpuolustustahtoa jakamalla perustietoa maanpuolustuksesta ja turvallisuuspolitiikasta. Malia on haettu Talousgurusta.
- 18.1.2020 Helsingin aikuislukion lakkauttaminen olisi vastoin helsinkiläisten veronmaksajien etua
Aikuislukiolle on tulevaisuudessa entistä enemmän tarvetta.

- 31.1.2020 Historiaoppiaineen asemaa on syytä vahvistaa kouluissa
Demokratian toimivuus vaatii tuekseen asioista ja niiden taustoista hyvin perillä olevat kansalaiset.
- 1.2.2020 Nuoret haastavat työelämän: palkka ei ole heillä ensimmäisenä mielessä
Nuoret näkevät työn mielekkyyden ja hyvän työyhteisön tärkeämpänä kuin materian.
- 12.2.2020 Lahjakkaalle lapselle voi käydä vielä hassusti, jos koulussa ei tarvitse ponnistella
Oman lapseni opinnot eivät edenneet, koska hän ei ollut oppinut tekemään töitä saavuttaakseen päämääränsä.
- 16.2.2020 Vanhemmat eivät saa määrätä nuoren opiskeluun ja ammattiin liittyviä valintoja
- 19.2.2020 Suomella on hyvät valmiudet alaikäisten vastaanottamiseen Kreikan pakolaisleireiltä
Lasten oikeudet eivät toteudu leirioloissa juuri millään tasolla.